

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRÁVNÍ NÁSLEDKY VADNÝCH PRÁVNÍCH ÚKONŮ

EVA KRATOCHVÍLOVÁ

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRÁVNÍ NÁSLEDKY VADNÝCH PRÁVNÍCH ÚKONŮ

EVA KRATOCHVÍLOVÁ

Studijní program: Právo a právní věda
Studijní obor: Právo
Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Tesař, Ph.D.,
katedra občanského práva,
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořila zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 28. března 2013

Eva Kratochvílová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Tomáši Tesařovi, Ph.D., a to za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěl k jejímu vypracování.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. Občanskoprávní vztahy.....	2
2. Právní skutečnosti.....	3
3. Právní úkony.....	4
3. 1 Pojmové znaky právních úkonů.....	4
3. 1. 1 Vůle.....	5
3. 1. 2 Vůle a její projev.....	6
3. 1. 3 Projev vůle směřovaný ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a povinností.....	8
3. 1. 4 Projev vůle právem aprobovaný (v souladu s právem).....	8
4. Typy a druhy právních úkonů.....	9
4.1 Druhy právních úkonů.....	10
5. Náležitosti právních úkonů.....	16
5. 1 Náležitosti subjektu.....	16
5. 2 Náležitost vůle.....	17
5. 3 Náležitosti projevu.....	21
5. 4 Náležitosti předmětu.....	24
5. 4.1 Možnost.....	24
5. 4. 2 Dovolnost.....	25
6. Obsah právních úkonů.....	28
7. Vady právních úkonů.....	33
8. Právní následky vadných právních úkonů.....	35
8. 1 Zdánlivé právní úkony (non negotia).....	35
8. 2 Neplatnost právních úkonů (negotia nulla).....	36
8. 2. 1 Absolutní neplatnost.....	37
8. 2. 2 Relativní neplatnost.....	38
8. 2. 3 Taxativní výčet případů relativní neplatnosti.....	41
8. 2. 4 Relativní neplatnost a spotřebitelské smlouvy.....	52
8. 3 Odstoupení od právního úkonu.....	54
8. 4 Odporovatelnost.....	55
8. 4. 1 Obecně o odpůrčí žalobě.....	57
8. 4. 2 Aktivně legitimované osoby.....	58
8. 4. 3 Podmínky odporovatelnosti.....	58
8. 4. 4 Právní následky odpůrčí žaloby.....	60
8. 5 Odpovědnostní důsledky z vadných právních úkonů.....	60

8. 5. 1	Vzájemná restituční povinnost subjektů	60
8. 5. 2	Odpovědnost za škodu v důsledku neplatnosti právního úkonu	64
9.	Zhojení vadných právních úkonů.....	65
10.	Právní následky vadných právních úkonů ve srovnání s novým občanským zákoníkem.....	66
10. 1	Přehled historického vývoje kodifikace občanského práva	66
10. 2	Zhodnocení současné právní úpravy soukromého práva	68
10. 3	Právní jednání	69
10. 4	Pojetí neplatnosti v novém občanském zákoníku	71
10. 5	Relativní neúčinnost právních jednání	74
10. 6	Možnost odstoupení od právního jednání	77
11.	Úvaha de lege ferenda.....	79
ZÁVĚR	82
RESUMÉ	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85

ÚVOD

Právní úkony a následky s nimi spojené považuji za velice zajímavé a především aktuální téma, které se v praxi týká téměř všech právních subjektů. Důvodem výběru daného tématu je fakt, že právní úkony patří mezi nejužívanější právní instituty. Je tedy vhodné, zasvětit do této problematiky nejen sebe, ale i ostatní čtenáře mé práce. Jelikož jsou jednotlivé instituty týkající se právních úkonů velice provázané, je zapotřebí tuto oblast nejprve obecně přiblížit. Práce by měla čtenáři usnadnit lépe porozumět a proniknout do jednotlivých vad právních úkonů a následků s nimi spojených, jež vycházejí a opírají se nejen o teoretické poznatky, ale rovněž i o rozsáhlou soudní praxi, která umožňuje jednotlivé výkladové nejasnosti detailněji objasnit. Metoda zpracování, která je v práci použita, je založena na obecnějším výkladu s následným detailním zaměřením se na právní následky vadných právních úkonů.

Čtenář se tak v úvodu dozví, jakým způsobem vznikají, mění se a zanikají občanskoprávní vztahy. Následně je poukázáno na nejužívanější a pro mou práci stěžejní občanskoprávní skutečnosti, jimiž jsou právní úkony.

Právním úkonům je věnována úvodní část práce a to z hlediska jejich znaků a podstatných náležitostí, jelikož absencí některých z těchto náležitostí, dochází k určitým právním následkům. Právě právní následky vadných právních úkonů jsou tématem mé diplomové práce. Rozsah určený pro diplomovou práci neposkytuje možnost tuto problematiku po všech stránkách detailně zkoumat, jelikož se jedná o obsahově velice náročné téma, a proto jsou vyzdviženy pouze nejdůležitější body, které jsou následně podrobněji rozvedeny.

V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. nelze v mé práci tuto významnou skutečnost opomenout zmínit. V závěrečných kapitolách jsou pro lepší pochopení nejprve nastíněny historické souvislosti kodifikace soukromého práva a příčiny, které autory k nové úpravě občanského práva vedly. Následně se práce věnuje novotám, které nový občanský zákoník v oblasti právních následků vadných právních úkonů přinesl. Práce by měla poukázat, na jaké úrovni se nachází současná právní úprava oblasti následků vadných právních úkonů a jaké důvody zákonodárce vedly k přijetí nového občanského zákoníku.

Na závěr je v úvaze de lege ferenda rozebrána současná platná právní úprava a nově přijatý občanský zákoník ve smyslu jeho přínosů či nedostatků v oblasti právních následků vadných právních úkonů včetně návrhů možné právní úpravy.

1. Občanskoprávní vztahy

Obecně lze říci, že právní vztah je vztah společenský, který je mezi nejméně dvěma konkrétními právními subjekty. Je upraven právními normami a jeho účastníci jsou nositelé vzájemných práv a povinností, které vznikají subjektům buď přímo ze zákona, nebo zprostředkovaně pomocí právních norem.¹ Občanskoprávní vztahy jsou základní vztahy soukromého práva. Charakteristickým znakem občanskoprávních vztahů je jejich regulace a také vznik, jež se řídí normami občanského práva.²

Obsahem těchto vztahů jsou subjektivní práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti vznikají, mění se nebo zanikají vždy z nějakého důvodu. Existují dva důvody, které dávají vznik právním vztahům a to jednak důvod ekonomický či hospodářský tzv. kauza a jednak důvod právní. Takový důvod je motivem ke vzniku určitého práva, ale také změně či zániku daného práva. Právním důvodem vzniku subjektivních práv a povinností může být ve výjimečných případech přímo zákon. V souhrnu lze říci, že subjektivní práva a povinnosti vznikají, mění se či zanikají na základě určitých právních skutečností.³

¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*, 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s.143. ISBN 978-80-7380-233-2.

² FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 82. ISBN 978-80-7380-058-1.

³ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné : Díl první : Obecná část*. páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 116. ISBN 978-80-7357-466-6.

2. Právní skutečnosti

O právních skutečnostech obecně platí, že se jedná o takové skutečnosti, se kterými právní normy spojují vznik, změnu nebo zánik právních vztahů a s tím spojených subjektivních práv a povinností. Jelikož se nacházíme ve sféře soukromého práva a to práva občanského, měli bychom se zabývat skutečnostmi, které se týkají občanskoprávních vztahů a tedy občanskoprávních skutečností. To jsou skutečnosti, s nimiž přímo normy občanského práva spojují vznik, změnu či zánik občanskoprávních vztahů. Definice občanskoprávních skutečností však není upravena v žádném občanskoprávním předpise Prof. Knapp např. definuje právní skutečnost jako: „*Skutečnost, která podle zákona samého musí nastat, aby se někdo stal subjektem oprávnění a povinností, které jsou pro určitou skutkovou situaci obecně stanoveny v zákoně.*“⁴ Občanskoprávní skutečnosti upravuje z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“) a to v ust. § 2 odst. 1 OZ. Pojem právních skutečností se vyskytuje převážně v právu soukromém, v právu veřejném se tohoto pojmu používá jen zřídka.⁵ V právní teorii se občanskoprávní skutečnosti rozlišují dle míry volního jednání, a to na subjektivní či objektivní. Pokud se jedná o občanskoprávní skutečnosti na lidské vůli závislé, jedná se o subjektivní právní skutečnosti. Mezi ně patří právně relevantní úkony, vytvoření věci nebo díla (hmotného, nehmotného), konstitutivní rozhodnutí soudu nebo jiných orgánů, které mají oprávnění rozhodovat v občanskoprávních věcech. Naopak občanskoprávní skutečnosti na lidské vůli nezávislé, jsou právními skutečnostmi objektivními. Sem se řadí právně relevantní události a protiprávní stavy.⁶ Dále je možné klasifikovat občanskoprávní skutečnosti dle míry jejich důkaznosti, která se u jednotlivých skutečností liší. Jsou to skutečnosti, které není třeba dokazovat, jelikož již dokázány byly, dále skutečnosti, které jsou úředně či obecně známé a tudíž není vyžadováno provedení důkazu a skutečnosti, které se předpokládají (domněnky). V neposlední řadě je lze dělit dle toho, zda samy o sobě způsobují následek (jednoduché) nebo jej způsobí jen ve spojení s ostatními právními skutečnostmi (složené).⁷ Mezi nejvýznamnější občanskoprávní skutečnosti, které způsobují vznik, změnu či zánik občanskoprávních vztahů patří právní úkony.

⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. 5. dotisk. Praha : C.H.Beck, 1995. s. 141. ISBN 80-7179-028-1.

⁵ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2002. s. 23. ISBN 80-7239-111-9.

⁶ KNAPP, V., et al. *Občanské právo hmotné: Svazek I. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Codex, 1997. str. 89. ISBN 80-901683-1-0.

⁷ FIALA, J., et al. *Občanské právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, a.s., 2006. s. 36. ISBN 80-7357-212-5.

3. Právní úkony

Právní úkony patří mezi občanskoprávní skutečnosti subjektivní, tzn. že jsou na lidské vůli závislé a mají za následek vznik, změnu či zánik občanskoprávních vztahů. Právní úkon jako pojem byl do našeho právního řádu poprvé uveden zákonem č. 141/1950 Sb., tzv. středním občanským zákoníkem. Do té doby byl běžně užíván pojem „právní jednání“. V r. 1964 s příchodem nového občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.), byl pojem „právní úkon“ převzat, přičemž jeho definice byla jen nepatrně pozměněna.⁸ V nové úpravě občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) se však opět vrací pojem právního jednání. V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku se prof. Eliáš k pojmu „právní jednání“ vyjádřil tak, že se osnova snaží navrátit k tradičnímu právnímu pojmosloví, které na českém území bylo již dříve užíváno.⁹

3. 1 Pojmové znaky právních úkonů

Legální definice právního úkonu se nachází v ustanovení § 34 OZ: „*Právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují.*“ Definice v sobě zahrnuje pojmové znaky, které právní úkon musí obsahovat. Jsou jimi:

- **Vůle**

- **Vůle a její projev**

- **Projev vůle směřovaný ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních - práv a povinností**

- **Projev vůle právem aprobovaný (v souladu s právem)**

⁸ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanský zákoník : Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009. s. 172. ISBN 978-80-7357-395-9.

⁹ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 250 ISBN 978-80-7208-922-2.

3. 1. 1 Vůle

Mezi elementární znaky právního úkonu se řadí vůle a její projev. Podstatou je, aby se vůle a její projev nacházeli v jednotě. V případě, že by jedna složka ať už vůle či projev chyběla, jednalo by se o právní úkon zdánlivý (non negotium). Zdánlivý proto, jelikož se jako právní úkon jeví, avšak ve skutečnosti vůbec neexistuje. Dále je podstatné, aby vůle, kterou osoba projevuje navenek, byla zároveň rozpoznatelná i pro ostatní osoby.¹⁰ Vedle právem dovolených právních úkonů, mohou vznikat i právní úkony nedovolené (protiprávní). Právní či protiprávní úkon lze učinit konáním subjektu nebo jeho nekonáním. Právní úkony učiněné konáním tzv. omisivní, vychází z vůle subjektu. Pod nekonáním se naopak rozumí nečinnost subjektu. Nečinnost lze rozlišit ve smyslu opomenutí (omittere) určitého konání, ale také ve smyslu strpění (patti) chování jiného subjektu. Opomenutí znamená, že se subjekt zdržel určitého konání, ačkoli by k němu byl jinak oprávněn nebo povinen. Strpění (patti) vyjadřuje stav, kdy je jeden subjekt povinen strpět chování jiného subjektu, proti němuž by se jinak mohl bránit.¹¹

Pojem vůle představuje vnitřní psychický vztah jednající osoby k následku jeho jednání. Při projevu vůle je kladen důraz na zjištění, zda jednající nebyl v důsledku vnějšího nátlaku donucen k nějakému jednání, tedy zda skutečně jednal svobodně a zda projevil svou vůli tak, jak chtěl. Není však vždy lehkým úkolem rozpoznat, zda se skutečně jedná o projevenou vůli. V praxi není možné zkoumat každý projev vůle, jelikož by to pro občanskoprávní vztahy a jejich plynulost bylo značně neefektivní. Případné řešení lze spatřovat v dovozování objektivních skutečností, tj. z okolností projevu vůle jednajícího se zřetelem k dobré víře adresáta.¹² Platí tedy, že adresát projevu vůle je v dobré víře, pokud s ohledem ke všem okolnostem a jeho znalostem, mohl takový projev považovat za skutečný. V některých individuálních situacích je však zapotřebí zkoumat, zda se jedná o projev skutečné vůle či nikoli. Projev vůle je potřeba zkoumat v případech stanovených v ust. § 38 odst. 1, 2 OZ. Zákon považuje za neplatný takový právní úkon, který byl učiněn osobou, jež nemá způsobilost k právním úkonům nebo jestliže byl učiněn osobou v duševní poruše, která ho činí k tomuto právnímu úkonu neschopného. V těchto případech, je pozice adresáta právního úkonu oslabena, jelikož se zde neuplatní ochrana jednání učiněného v dobré víře.

¹⁰ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 118 ISBN 978-80-7380-058-1.

¹¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první : obecná část*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 136 ISBN 80-7357-127-7.

¹² ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník : Velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. I. svazek. Praha : Linde, 2008. s. 238 ISBN 978-80-7201-687-7.

Je zapotřebí rozlišovat vůli od pohnutky (motivu) a cíle právního úkonu. U vůle a pohnutky (motivu) se jedná se o dva podobné pojmy, ovšem ne zcela totožné, a proto je nelze zaměňovat. Pohnutka tj. vnitřní motiv jednajícího, která na rozdíl od vůle, není právně relevantní, tudíž k ní nelze přihlížet. To ostatně potvrzuje i ust. § 49a OZ, které stanoví, že omyl v pohnutce nečiní právní úkon neplatný. Relevantní by byla pouze v případě, bude-li zahrnuta do projevené vůle, a tudíž by se stala jeho součástí. V občanském právu tedy platí, že motiv a pohnutka jsou právně relevantní jen tehdy, pokud se stanou součástí projevu vůle. Typickým příkladem, kdy se pohnutka stává součástí vůle, je případ tzv. fixních smluv. U fixních smluv je totiž pohnutka jednající osoby vyjádřena v tom, že uzavírá smlouvu na určité plnění a to v konkrétním stanoveném čase.¹³ Jedná se tedy o smlouvu, ve které je určena doba plnění a ze smlouvy nebo z povahy věci vyplývá, že na opožděném plnění nemůže mít věřitel zájem.

Podstatné je také zmínit jednání s tzv. vnitřní výhradou (mentální rezervací), tzn. takový projev vůle, při kterém jednající sledoval odlišný výsledek, než jaký ve skutečnosti projevil. Obdobně, jako u pohnutky, se k vnitřní výhradě při zkoumání platnosti právního úkonu nepřihlíží. Cíl právního úkonu představuje výsledek, jakého chce subjekt projevující vůli dosáhnout. Pro cíl platí stejné podmínky jako pro pohnutku, tzn., že právní význam má pouze tehdy, když se stává součástí obsahu projevené vůle.

3. 1. 2 Vůle a její projev

Projevem vůle se rozumí takové jednání, při němž je vůle projevená navenek seznatelná jiným osobám. Projevit vůli lze mnoha způsoby, přičemž musí být umožněno rozpoznat její obsah. Právní úkon může být uskutečněn jeho konáním (komisivně) či jeho nekonáním (omisivně). Mezi komisivní právní jednání řadíme projev vůle, který je výslovný a projev vůle, který je konkludentní. V ustanovení § 35 odst. 2 a 3 OZ se uplatňují obecné zásady výkladu právních úkonů pro celé soukromé právo. Zákonné ustanovení uvádí existenci výslovných právních úkonů a právních úkonů vyjádřených jinak, než slovy. Neuvádí však, jaké projevy vůle lze řadit mezi výslovné a konkludentní. Bližší rozvedení je potom záležitostí občanskoprávní teorie. Prof. Švestka např. dělí projevy vůle na výslovné, konkludentní a projevy učiněné

¹³ FIALA, J., et al. *Občanské právo*. 1. vydání. Praha : ASPI, a.s., 2006. s. 39 ISBN 80-7357-212-5.

mlčky. Jako výslovný projev vůle chápe projev, který je učiněn jak slovy, tak písemně, nestanoví-li zákon jinak.¹⁴ Mezi výslovný projev vůle patří řeč mluvená, psaná či posunková, rovněž použití dohodnutého nebo obvyklého kódu či znaku.¹⁵ Právní úkon vyjádřený slovy, se dle výkladu právních úkonů musí řídit především vůlí toho, kdo takový projev učinil, přičemž takto projevená vůle nesmí být v rozporu s jeho jazykovým vyjádřením. Z toho plyne, že skutečně projevená vůle subjektů má přednost před jejím formální vyjádřením. Ve sporných případech slouží k určení obsahu právního úkonu jeho správná interpretace. Interpretací se rozumí výklad právních úkonů, a to výklad gramatický, logický, systematický, historický, teleologický a srovnávací. Výkladem právních úkonů se zabývá soud.

Další způsob, jakým může být vůle projevena, je způsob konkludentní. Konkludentně subjekt jedná, pokud jedná jinak než výslovně. Při konkludentním jednání jsou užívány vyjadřovací prostředky, které jsou typické pro daný vztah. Jedná se o takový způsob jednání, při kterém není pochyb, že se jedná o projev vůle jednajícího subjektu a co je obsahem takového projevu. Konkludentní projev vůle lze učinit jednáním či opomenutím. Opomenutí je však právně relevantní jen v případě, že se jedná o nečinnost, kde naopak bylo třeba jednat.¹⁶ Právní úkony, učiněné jinak než slovně, se vykládají dle obvyklého významu v daném vztahu. Podstatná je opět projevená vůle jednajícího subjektu, ale zároveň je zde chráněna dobrá víra toho, komu byl projev vůle určen. V odborných publikacích se často setkáme s tím, že se pod konkludentní projevy vůle řadí i jednání učiněná mlčky. Prof. Švestka se s tímto tvrzením neztotožnil, jelikož jednání učiněná mlčky, považuje za projev vůle, který je učiněn nekonáním, kdežto konkludentní projev vůle, řadí mezi projev učiněný konáním. Na rozdíl od běžně užívaného laického tvrzení, že mlčení znamená souhlas, v právu platí přesný opak. V právu není možné tuto tezi uplatňovat, jelikož zde platí, že o tom, kdo mlčí, nelze předpokládat, že souhlasí. To ostatně dokazuje i § 44 odst. 1 OZ, který stanoví, že mlčení nebo nečinnost samy o sobě neznamenají přijetí návrhu. Výjimky tvoří případy, kdy z mlčení lze rozpoznat, že se jedná o projev vůle konkrétního subjektu a současně se dá zjistit i jeho obsah.¹⁷ Pro některé případy nečinnosti subjektu, si občanské právo dokonce vytvořilo domněnku nebo fikci skutečné vůle, i když tato vůle není zřejmá nebo prokazatelná. Příkladem lze uvést ust.

¹⁴ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA J.; DVOŘÁK J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první : Obecná část.* 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 139. ISBN 80-7357-127-7.

¹⁵ FIALA J., et al. *Občanské právo.* 1. vydání. Praha : ASPI, a.s., 2006. s. 39. ISBN 80-7357-212-5.

¹⁶ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné.* Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 27. ISBN 80-7239-111-9.

¹⁷ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA J.; DVOŘÁK J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první : Obecná část.* 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 141-412. ISBN 80-7357-127-7.

§ 47 odst. 2 OZ, které se týká uzavření smlouvy, k níž je potřeba podat návrh na rozhodnutí příslušného orgánu. Nebyl-li tento návrh podán do tří let od uzavření smlouvy, platí, že účastníci od smlouvy odstoupili.

3. 1. 3 Projev vůle směřovaný ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a povinností

Právním úkonem je projevená vůle subjektu, která směřuje ke způsobení právních následků. Z tohoto vyplývá, že subjekt projevující svou vůli, by měl znát veškeré právní následky, které jsou spojeny s jeho jednáním. Nelze ovšem po laikovi požadovat znalost veškerých právních následků, které jsou spojeny s jejich projevenou vůlí. Postačuje proto, aby subjekt, který projevuje svoji vůli, znal alespoň podstatné následky, které jsou s ním spojeny a aby je svým jednáním chtěl vyvolat. Ostatní právní následky nastanou samy na základě zákona, jež je dle svých kogentních ustanovení předpokládá. Dle ustanovení § 37 odst.1 OZ je neplatný takový právní úkon, který není učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Mezi tyto právní úkony patří např. jednán v žertu, při hře apod. Odborná literatura sem řadí také tzv. společenské služby, u kterých se sice jedná o projev vůle, ale nejsou s ním spojeny žádné právní následky. U zmíněného projevu vůle nastávají pouze následky morální, které nejsou právně relevantní a právní řád takovéto projevy vůle nezakazuje. Nutno ovšem konstatovat, že v takových případech, nelze mluvit o právních úkonech, jelikož zde projevená vůle není zaměřena na způsobení právních následků.

3. 1. 4 Projev vůle právem aprobovaný (v souladu s právem)

Právní úkon ke své platnosti potřebuje, jeho uznání platným právním řádem. Jestliže má právní úkon zároveň působit právní následky, je zapotřebí, aby tyto následky platný právní řád s právním úkonem spojoval. Pokud by právní úkon nebyl právním řádem uznán, znamenalo by to, že by jako projev vůle nebyl právně významný a nemohl by způsobit žádné právní následky.¹⁸

¹⁸ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a aktualizované vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 28. ISBN 80-7239-111-9.

4. Typy a druhy právních úkonů

Pro upřesnění bych ráda nejdříve uvedla, s jakými typy právních úkonů, je možné se v praxi setkat. Jsou jimi právní úkony typické (pojmenované) a atypické (nepojmenované).

Typickými (pojmenovanými) právními úkony jsou takové úkony, které jsou upraveny dle norem platného práva. Právní řád typické právní úkony reguluje v určité ustálené formě a specificky je nazývá. V případě jednostranných právních úkonů se bude typicky jednat např. o výpověď, odstoupení od smlouvy aj. V případě dvoustranných právních úkonů, se pak bude nejčastěji jednat o smlouvy. V občanskoprávních vztazích se uplatňuje princip smluvní autonomie subjektů, který vyplývá z ust. § 2 odst. 3 OZ. Princip vyjadřuje možnost ponechat prostor smluvním stranám v rozhodování o tom, s kým smlouvu uzavřou, jaká bude její forma, obsah, jaký smluvní typ si pro daný vztah subjekty zvolí apod.¹⁹ Pojmenované smluvní typy jsou upraveny v občanském nebo obchodním zákoníku, přičemž strany smlouvy jsou povinny řídit se dle kogentních ustanovení zákona, od nichž se nelze odchýlit. Právní řád upravuje základní typy právních úkonů, jelikož nelze vytvořit taxativní výčet všech právních úkonů, které se v praxi vyskytují. Pro tyto případy slouží ust. § 51 OZ, které se sice vztahuje na smlouvy a které stanoví, že je možné uzavřít i takovou smlouvu, která není zvlášť upravena, ale zároveň nesmí odporovat obsahu nebo účelu občanského zákoníku. Extenzivním výkladem lze dojít k závěru, že jej lze užít nejen na nepojmenované smlouvy, ale rovněž na nepojmenované právní úkony, které nesmí odporovat obsahu a účelu zákona.²⁰ Ustanovení § 51 OZ se týká nepojmenovaných smluv a je určeno k uspokojení potřeb a zájmů subjektů občanskoprávních vztahů.

Atypické (nepojmenované) právní úkony jsou takové úkony, které se v praxi nevyskytují často, a proto je právní řád výslovně neupravuje. V případě atypických smluv platí, že je mohou subjekty uzavírat vždy, pokud neexistuje numerus clausus smluvních typů. Smluvní strany mohou uzavírat atypické smlouvy za předpokladu, že neodporují samotnému obsahu a účelu občanského zákoníku.²¹ Smluvní strany se budou řídit dle obsahu smlouvy, který si samy sjednaly. V případě, že by některé skutečnosti nebyly dostatečně smlouvou upraveny, užije se analogie zákona tzn. použití

¹⁹ JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 209. ISBN 80-7179-225-X.

²⁰ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 111. ISBN 9788073802288.

²¹ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 28-29. ISBN 80-7357-212-5.

ustanovení občanského zákoníku, která upravují nejbližší smluvní typ. Podobně se bude postupovat např. i v právu obchodním, kde z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObchZ“) v § 269 odst. 2 stanoví, že smluvní strany mohou uzavřít nepojmenovanou smlouvu za předpokladu, že přesně vymezí předmět svých závazků.²² V pracovněprávních vztazích je uzavírání nepojmenovaných smluv vyloučeno, jelikož subjekty pracovněprávních vztahů nemohou mezi sebou sjednávat jiné smluvní typy, než takové, jaké výslovně upravuje z. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZP“).²³ V praxi se lze setkat i s tzv. smíšenými právní úkony, jež jsou kombinací typických a atypických právních úkonů, přičemž se stejně jako atypické právní úkony, řídí ust. §51 OZ a uplatněním analogie zákona.

4.1 Druhy právních úkonů

Druhy právních úkonů lze dělit dle různých kritérií:

- a) Podle počtu stran
- b) Podle formy
- c) Podle obsahu
- d) Podle nutnosti vyjádření kauzy
- e) Podle předpokladu vzniku a zaměření účinků
- f) Podle poměru majetkového naplnění
- g) Podle okamžiku nastoupení následků ve vztahu k jednajícímu

V žádném platném soukromoprávním předpise není přesná klasifikaci či taxativní výčet právních úkonů stanoven, to je ponecháno právní teorii, z níž se posléze vychází.²⁴

²² JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 209. ISBN 80-7179-225-X.

²³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 127. ISBN 978-80-7357-466-6.

²⁴ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné. Třetí opravené a doplněné vydání*. Brno : Doplněk, 2002. s. 29-30. 27 ISBN 80-7239-111-9.

a) Podle počtu stran

Právní úkony mohou se dělit na jednostranné (unilaterální), dvoustranné (bilaterální), vícestranné (multilaterální). Toto dělení je odvozeno počtu stran, kterých je potřeba při projevované vůli. Nelze zaměňovat pojem „subjekt“ a „strana“ právního úkonu. Je zapotřebí si uvědomit fakt, že každá smluvní strana je subjektem právního úkonu, ale ne každý subjekt je zároveň i smluvní stranou. Je podstatné uvést, že smluvními stranami se rozumí subjekty právního úkonu, které mají vzájemná práva a povinnosti, kdežto subjektem právního úkonu jsou všechny osoby, jimž vznikají z právního úkonu určitá práva a povinnosti.

Jednostranné právní úkony se v občanském právu vyskytují v menší míře, než je tomu v případech dvoustranných či vícestranných právních úkonů. Vznikají na základě projevu vůle jedné strany. Jednostranné právní úkony se stávají závazné, jakmile byly učiněny a není možnost jejich odvolání. Stranou může být jeden, ale i několik účastníků, kteří jako celek představují pouze jedinou stranu. Pokud by např. na základě kupní smlouvy prodávali automobil podíloví spoluvlastníci kupujícímu, jednalo by se o dvě strany smluvního vztahu, kdy je na straně prodávajícího více účastníků smlouvy, avšak charakter dvoustranného právního úkonu zůstane nedotčen. Typickým příkladem jsou rovněž veřejné soutěže ve smyslu ust. § 847 a násl. OZ, kde je možnost jejich vyhlášení více subjekty, jež dohromady tvoří jeden celek a jedná se tudíž o jednostranný právní úkon. Mezi jednostranné právní úkony lze řadit výpověď, závěť, odstoupení od smlouvy, návrh na uzavření smlouvy anebo přijetí návrhu na uzavření smlouvy.²⁵ Činit jednostranné právní úkony je možné pouze za předpokladu, že nedojde k zásahu do práv dalších osob, nebo sice k zásahu do jejich práv dojde, ale je jim umožněno se proti takovým zásahům bránit. Dále lze zasahovat jednostranným právním úkonem do práv jiných osob, jestliže to stanoví vzájemná dohoda stran či právní předpis.²⁶

Výskyt dvoustranných právních úkonů je v občanském právu naopak častější. Jedná se o smlouvy či dohody, kde je pro uzavření vyžadován návrh jedné strany, přijetí druhé strany a vzájemný konsenzus. Praxí jsou považovány za vzájemné, obsahově shodné projevy vůle dvou stran. Dvoustranné právní úkony lze dělit na synallagmatické právní úkony a asynallagmatické právní úkony. Z dikce ust. § 560 OZ se synallagmatickými právními úkony rozumí takové právní úkony, u nichž dochází ke vzájemnému plnění stran. Příkladem synallagmatického právního úkonu je kupní

²⁵ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 112. ISBN 9788073802288.

²⁶ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK M., et al. *Občanský zákoník I, II.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 318. ISBN 9788074001086.

smlouva, která obsahuje vzájemná plnění stran a jejich vzájemná práva a povinnosti.²⁷ U asynallagmatických právních úkonů není plnění nijak vzájemně podmíněno a vzájemné protiplnění se nevyžaduje (např. darovací smlouva, smlouva o výpůjčce).

Vícestranné právní úkony jsou takové právní úkony, u nichž jde o projevy vůle více jak dvou různých stran. Na první pohled není značný rozdíl mezi dvoustrannými a vícestrannými právními úkony. Vícestranné právní úkony jsou v podstatě obdobou právních úkonů dvoustranných. Vícestranné právní úkony se od dvoustranných právních úkonů však liší tím, že zde vystupuje více stran a jejich projevy vůle směřují ke stejnému a společnému cíli, kdežto u dvoustranných právních úkonů se subjekty navzájem zavazují.²⁸ Příkladem vícestranného právního úkonu je např. smlouva o sdružení ve smyslu ust. § 829 a násl. OZ, kdy se sdružuje několik osob za účelem dosažení společného cíle, přičemž každý z nich je nositelem určitých práv a povinností vůči ostatním účastníkům.²⁹

b) Podle formy

Právní úkony se dělí na formální právní úkony a neformální. Dělení je založeno na tom, zda zákon vyžaduje pro vznik, změnu nebo zánik právního úkonu určitou předepsanou formu. V občanském právu se uplatňuje princip bezformálnosti právních úkonů, což znamená, že účastníci mohou činit právní úkony v jakékoli formě, jestliže ji zákon nebo dohoda stran závazně nestanoví. Příkladem formálních právních úkonů jsou ve smyslu ust. § 46 odst. 1 OZ smlouvy, na jejichž základě dochází k převodu vlastnického práva k nemovitosti nebo k zatížení nemovitosti věcným břemenem či zástavním právem.

Neformální právní úkony, jsou všechny právní úkony, u nichž zákon nestanovil žádnou předepsanou formu. Jak již už bylo řečeno, v soukromém právu se uplatňuje zásada autonomie vůle a smluvní svobody, která umožňuje účastníkům občanskoprávních vztahů svobodnou vůli k rozhodnutí, zda učiní právní úkon, kdo bude adresátem právního úkonu, jaký bude obsah právního úkonu a jaká bude forma právního úkonu. Příkladem neformálních právních úkonů je kupní smlouva, smlouva o dílo apod.

²⁷ Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12.6. 2000

²⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 123. ISBN 978-80-7357-466-6.

²⁹ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 112. ISBN 9788073802288.

c) Podle obsahu

Právní úkony se dále dělí na volní a reálné. Dělení je založeno na tom, zda k platnosti právního úkonu postačuje pouze projev vůle nebo je vyžadováno i reálné chování. Právní úkony, kterým ke vzniku stačí pouze projevená vůle, se v občanském právu vyskytují častěji. Naproti tomu reálné právní úkony, vyžadují pro svůj vznik a platnost, mimo souhlasného projevu vůle smluvních stran, i určité aktivní konání. Jako vhodný příklad reálných právních úkonů lze uvést uzavření smlouvy o půjčce ve smyslu ust. § 657 OZ. Ke vzniku této smlouvy nepostačuje pouze vzájemná dohoda stran, jako je běžné u jiných smluv. V případě smlouvy o půjčce je totiž vyžadováno i fyzické odevzdání věci, jež je předmětem smlouvy.

d) Podle nutnosti vyjádření kauzy

Kauzou se rozumí ekonomický důvod, nebo též hospodářský cíl, který slouží ke vzniku právního úkonu.. Podle nutnosti vyjádření kauzy v právním úkonu, se právní úkony dělí na abstraktní a kauzální. Abstraktní právní úkon se vyznačuje tím, že v něm kauza není výslovně vyjádřena a ani z něho přímo nevyplývá. Kauzální právní úkon je naopak úkon, z něhož je kauza patrná.³⁰ Rozlišují se právní úkony obligatorně kauzální, obligatorně abstraktní a fakultativně kauzální. U obligatorně kauzálních právních úkonů, je pro platnost právního úkonu důležité vyjádření kauzy. Obligatorně kauzální právní úkon je např. uznání dluhu, vydědění. U obligatorně abstraktních právních úkonů naopak kauza vyjádřena být nesmí, jinak by hrozila neplatnost právního úkonu. Typickými obligatorně abstraktními úkony jsou závazky z cenných papírů např. směnka, šek. U fakultativně kauzálních právních úkonů může, ale i nemusí být kauza vyjádřena.³¹

e) Podle předpokladu vzniku a zaměření účinků

Dále dělíme právní úkony na adresované a neadresované. Dělení je významné pro otázku vzniku právního úkonu a pro způsobení právních následků s ním spojených.

Adresované právní úkony jsou takové úkony, které jsou vždy určeny konkrétnímu okruhu subjektů (adresátům). Perfektní jsou v okamžiku, kdy projev vůle

³⁰ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 125. ISBN 978-80-7357-466-6.

³¹ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 30. ISBN 80-7239-111-9.

dojde adresátovi a ocitne se ve sféře jeho ovládní. Sféra ovládní představuje okamžik, kdy je adresátovi umožněno se s obsahem právního úkonu objektivně seznámit. Není však už potřeba, aby se s obsahem právního úkonu adresát skutečně seznámil, postačuje totiž fakt, že adresát měl objektivně alespoň možnost se s ním seznámit.³² Rozlišování na adresované či neadresované právní úkony má význam jen u jednostranných právních úkonů.³³ Mezi adresované právní úkony patří např. návrh na uzavření smlouvy. Právní úkony, které nejsou určeny konkrétnímu okruhu adresátů, tzn., že projev vůle není nikomu konkrétně adresován, se nazývají neadresované právní úkony (např. vyhlášení veřejné soutěže). Při vzniku právního úkonu je potřeba zkoumat, zda splňuje všechny podstatné znaky, tedy stav, kdy je tzv. perfektní. Platnost právního úkonu nastává v okamžiku, kdy splňuje všechny podstatné náležitosti, které má právní úkon obsahovat. Vznik jednotlivých právních úkonů se liší a to jak u jednostranně adresovaných, jednostranně neadresovaných, dvoustranných či složených právních úkonů.

Jednostranné neadresované právní úkony vznikají již samotným projevem vůle, který vyvolá žádané právní následky např. závěť dle ust. § 476 OZ.

Jednostranné adresované úkony vyžadují, aby byly doručeny konkrétně určenému okruhu adresátů, tedy aby se dostaly do sféry jejich dispozice. Jak již bylo řečeno výše, do sféry dispozice adresáta se právní úkon dostane tehdy, když má adresát objektivní možnost se s ním seznámit. Pokud by takovou možnost adresát neměl, jednalo by se o právní úkon, který není z právního hlediska perfektní. Jednostranné zrušení právního úkonu lze pouze za předpokladu, že se právní úkon ještě neocitl ve sféře adresáta. Jakékoli pozdější zrušení má za následek to, že se právní úkon stává jednostranně nezrušitelným.

Představiteli dvoustranných právních úkonů jsou převážně smlouvy a dohody. Ke vzniku dvoustranných právních úkonů je potřeba nabídka (oferta) na uzavření smlouvy, přijetí (akceptace) a vzájemný konsenzus stran. Dvoustranné právní úkony jsou vlastně složeny ze dvou jednostranných právních úkonů, které učinily dvě strany. Musí se jednat o úkony, které se ve svém obsahu navzájem shodují a jsou rovněž vzájemně adresované.

³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 442/2003 ze dne 15.01.2004

³³ FIALA, J.;KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 114. ISBN 9788073802288.

Složené právní úkony pak vznikají z jednostranných projevů vůle nebo z vůle dvou a více stran, přičemž k projevené vůli se pojí další skutečnost. Další skutečností rozumíme např. rozhodnutí příslušného orgánu nebo svolení jiných subjektů.³⁴

f) Podle poměru majetkového naplnění

Další způsob dělení právních úkonů je jejich dělení na úplatné (např. kupní smlouva) a bezplatné (např. darování), přičemž kritériem pro jejich rozlišení je poskytnutí protihodnoty za určité plnění. Protihodnota takového plnění může být v penězích, kdy účastník, který učinil určité plnění, očekává slíbenou odměnu ve formě peněz od druhé strany, pro kterou plnil. Protihodnota však nemusí být pouze ve formě peněz, ale také v jiných hodnotách, které představují majetkovou hodnotu jako např. strpění určitého chování. Pokud mezi stranami nebyla sjednána žádná protihodnota, bude se jednat o bezplatný právní úkon. V praxi se lze také setkat s takovými případy, kdy byl právní úkon učiněn za zcela nepřiměřenou protihodnotu. V takových případech se bude jednat o právní úkony smíšené. Klíčem pro posouzení těchto případů budou veškeré okolnosti, za kterých byl právní úkon učiněn. Hlavní důraz při posuzování je pak kladen na vůli jednajících subjektů a na převažující obsah právního úkonu.³⁵

g) Podle okamžiku nastoupení následků ve vztahu k jednajícímu

Právní úkony lze rozlišovat na takové, které jsou učiněny mezi živými (inter vivos) a úkony učiněné pro případ smrti (mortis causa). Právní úkony tzv. inter vivos, jsou úkony učiněné mezi žijícími lidmi popř. mezi právnickými osobami. Právní účinky právních úkonů učiněných mezi živými nastávají za jejich života. Právní úkony pro případ smrti jsou takové úkony, u nichž dochází k jejich právním účinkům až po smrti osoby (závěť, vydědění).³⁶

³⁴ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 31. ISBN 80-7239-111-9.

³⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. Páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 124. ISBN 978-80-7357-466-6.

³⁶ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 143. ISBN 80-7357-127-7.

5. Náležitosti právních úkonů

Pojmové znaky právních úkonů představují znaky, které jsou důležité k jejich vzniku a existenci. Právní úkon k vyvolání zamýšlených právních následků musí splňovat všechny náležitosti, které jsou stanoveny zákonem. Jinými slovy lze říci, že o bezvadný právní úkon půjde tehdy, pokud bude splňovat náležitosti mu stanovené zákonem, přičemž na jeho základě tak může vzniknout, změnit se nebo zaniknout určitý právní vztah. Z dikce ust. § 37 OZ patří mezi základní náležitosti právních úkonů jejich svobodný projev, vážnost, určitost a srozumitelnost. Náležitosti právního úkonu dělíme na:

- **Náležitosti subjektu**
- **Náležitosti vůle**
- **Náležitosti projevu vůle**
- **Náležitosti vůle ve vztahu vůči jejímu projevu**
- **Náležitosti předmětu**

5. 1 Náležitosti subjektu

Otázka náležitosti subjektu souvisí s jeho právní subjektivitou (způsobilostí k právům a povinnostem) a se způsobilostí k právním úkonům. Dle ust. § 38 odst. 1 OZ platí, že právní úkony učiněné subjektem, který je zbaven nebo omezen ke způsobilosti k právním úkonům, jsou považovány za absolutně neplatné. K omezení nebo ke zbavení způsobilosti k právním úkonům dochází v souvislosti se soudním rozhodnutím. Způsobilost k právním úkonům je určována rovněž věkem osoby. Je vyloučeno, aby nezletilé osoby, učinily právní úkon, ke kterému nejsou způsobilí. Takový právní úkon by nemohl být považován za platný. Otázkou způsobilosti k právním úkonům se zabývá rovněž ust. § 38 odst. 2 OZ, které mj. stanoví, že o absolutně neplatný právní úkon se bude jednat také v případech duševní poruchy osoby, která takový právní úkon učinila. Zákoné ustanovení se vztahuje na případy duševních poruch, které jsou pouze dočasné. Řadí se pod ně i opilost a případy, kdy soud dosud nevydal rozhodnutí o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, ačkoli takové rozhodnutí vydat mohl.³⁷

³⁷ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 34. ISBN 80-7239-111-9.

5. 2 Náležitost vůle

Ustanovení § 37 odst. 1 OZ stanoví, které podstatné náležitosti musí vůle obsahovat, aby se jednalo o platný právní úkon. Mezi podstatné náležitosti vůle patří především:

- a) svoboda vůle
- b) vážnost vůle
- c) vůle učiněná bez omylu a tísně

a) Svoboda vůle

Skládá se ze dvou složek a to ze samotné vůle a z jejího projevu. V občanském právu se však tyto dvě složky samostatně nezkoumají a dá se říci, že se ani zkoumat odděleně nedají. V tomto směru je podstatný jen její svobodný vznik, tj. že si subjekt sám může rozhodovat o právních vztazích. Samotný pojem svobodné vůle není v zákoně přesně definován, tudíž nelze s jistotou říci, jak by svobodná vůle měla vypadat. Prof. Knapp např. uvádí, že svobodná vůle by měla být bez vnějších rušivých vlivů, které mají za následek stav, ve kterém se člověk nemůže volně rozhodnout, zda určitý projev vůle uskuteční či nikoli.³⁸

Mezi takové rušivé vnější vlivy patří přímé fyzické donucení (*vis absoluta*) a psychické donucení nebo-li bezprávná výhrůžka (*vis compulsiva*). V praxi je nutné odlišovat, zda se jedná o vlivy, které skutečně zbavují subjekt svobodně se rozhodnout, jelikož zde může spolupůsobit více rušivých elementů, které však samy o sobě nesvobodný projev vůle nezpůsobí. Spadají sem případy, kdy někomu byla uložena povinnost učinit právní úkon. V takových případech však existuje možnost, aby subjekt právní úkon neučinil, znamenalo by to však, že by tím porušil právní povinnost, která mu byla uložena. Právní úkon, který byl učiněn v tísní, ačkoli se tak může zdát, také není úkonem, který by byl učiněn nesvobodně, ledaže by zde bylo kumulativně splněno, že jej v důsledku tísně učinil za nápadně nevýhodných podmínek.³⁹ S odkazem na výše uvedené občanskoprávní teorie rozeznává dva druhy nedovoleného nátlaku, kterým je přímé fyzické donucení (*vis absoluta*) a psychické donucení tzv. bezprávná výhrůžka (*vis compulsiva*).

³⁸ KNAPP, V., et al. *Občanské právo hmotné : Svazek I. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha : CODEX, 1997. s. 101. ISBN 80-901683-1-0.

³⁹ ŠVESTKA J., DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část.* Páté, jubilejní aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009. s. 130. ISBN 978-80-7357-466-6.

V případech přímého fyzického donucení, vůle vůbec neexistuje (tj. non negotium). Jedná se o případy, kdy např. někdo vedl násilím ruku jiné osoby při podpisu smlouvy. O fyzické násilí nepůjde tehdy, pokud zde bude jen hrozba takového násilí. Pokud by zde totiž byla jen hrozba, byť hrozba násilím, avšak násilí by se ve skutečnosti neužilo, jednalo by se o bezprávní výhrůžku.⁴⁰ Neznamená to však, že se musí jednat jen o hrozbu násilím. Bezprávná výhrůžka není jakákoli výhrůžka, ale pouze taková, která je protiprávní. Musí se tedy jednat o výhrůžku, která je nedovolená a takového stupně, že je schopná vzhledem k okolnostem a povaze případu vzbudit u jiné osoby důvodnou bázeň. Dle rozsudku Nejvyššího soudu: „Bezprávnost výhrůžky může spočívat dále v tom, že je vyhrožováno něčím, co je hrozící sice oprávněně provést, ale čím není oprávněně hrozit za tím účelem, aby pohnul jiného k určitému právnímu úkonu. Hrozí-li však někdo tím, co je oprávněně provést a čím je oprávněně hrozit za tím účelem, aby druhou stranu přiměl k určitému jednání, nejde o bezprávnou výhrůžku, ale o oprávněný nátlak, který nemůže být důvodem neplatnosti právního úkonu uzavřeného pod jeho vlivem“.⁴¹ Učiněná bezprávní výhrůžka musí směřovat vůči tomu, od koho se právní úkon vynucuje nebo osobám, které jsou jemu blízké. V neposlední řadě zde musí existovat příčinná souvislost mezi bezprávnou výhrůžkou a právním úkonem, ke kterému byla osoba takto donucena.⁴² Současný občanský zákoník spojuje jak s hrozbou fyzického násilí, tak s hrozbou psychického násilí, absolutní neplatnost právního úkonu. V nové úpravě občanského zákoníku však dochází k výrazné změně, kdy případy právních jednání učiněné pod hrozbou násilí již nebudou posuzovány jako absolutně neplatné, nýbrž jako relativně neplatné. Koncepce nového občanského zákoníku tak ctí zásadu „*esti coactus tamen volui*“, což znamená, že i když je někdo donucen, může být donucen jednat ke svému prospěchu nebo k prospěchu osoby blízké. Je tedy pouze na uvážení donuceného, zda se bude dovolávat neplatnosti právního úkonu, ke kterému byl donucen.⁴³

b) Vážnost vůle

Další podstatnou náležitost, shledává OZ ve vážnosti projevené vůle. O vážnou vůli se nejedná v případech, kdy se bude jednat o zdánlivý projev vůle, avšak vůle jednajícího tu nebude nebo se jeho skutečná vůle bude lišit. Vůle, která není myšlena

⁴⁰ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 129. ISBN 978-80-7380-058-1.

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 808/2005 ze dne 25. 7. 2007

⁴² Usnesení ÚS sp. zn. II. ÚS 315/2000 ze dne 20. 2. 2001

⁴³ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 261. ISBN 978-80-7208-922-2.

vážně, může nastat při jednání učiněném ve hře (včetně hry divadelní), v žertu, při vyučování atd. Aby se jednalo o nevážný právní úkon, musí se jednat o takové jednání, které se jeví jako nevážné jak osobě vůči které je právní úkon učiněn, tak i třetím osobám. Pokud by totiž nevážnost právního úkonu adresátovi nebyla zřejmá a s ohledem na všechny okolnosti případu ani být zřejmá nemohla, uplatní se zde zásada ochrany dobré víry adresáta právního úkonu a takový právní úkon, včetně jeho následků, by mohl být považován za platný. Adresátovo subjektivní hledisko nevážnosti právního úkonu musí být odůvodněno i z jiných objektivních zjištění.⁴⁴ Do kategorie nevážných právních úkonů lze řadit i úkony simulované, disimulované a případy, kdy osoba jedná s tzv. vnitřní výhradou.

Za simulovaný právní úkon (předstíraný) je považován takový projev vůle, který se jeví jako vážný, ve skutečnosti však vážný není. Jedná se o projev vůle, který je pouze předstíraný, jelikož zde chybí vůle způsobit právní následky s ním spojené. Simulovaný právní úkon se tak považuje za neplatný. Výjimku lze shledat v případech, kdy by se strana smlouvy dovolávala jednostranné simulace právního úkonu. Nejvyšší soud totiž judikoval, že: *„Pokud jedna strana chce smlouvu uzavřít a být jejím obsahem vázána, zatímco druhá jedná „na oko“, aniž by to druhé straně muselo být zřejmé, jde u strany jednající nevážně jen o mentální rezervaci, která nemůže mít vliv na platnost právního úkonu.“*⁴⁵ Z tohoto rozhodnutí tedy vyplývá, že uzavřená smlouva, bude platná bez ohledu na nevážnou vůli jedné ze stran.

Právní úkon, který je učiněn s tzv. vnitřní výhradou, nebo-li s mentální rezervací je podobný jako výše uvedený simulovaný právní úkon. Rozdíl spočívá v tom, že zde jednající skutečně právní úkon učinit chtěl, avšak nechtěl způsobit veškeré následky s ním spojené nebo alespoň některé z nich. Oproti simulaci, se v tomto případě však bude jednat o právní úkon, který je platný, jelikož se k vnitřní výhradě při posuzování jeho platnosti nepřihlíží. Platí tedy, že pro posouzení platnosti právního úkonu, není mentální rezervace subjektu právně relevantní.⁴⁶

Disimulací se rozumí případ, kdy je učiněn právní úkon simulovaný, kterým se pouze kryje jiný právní úkon, který je míněn již vážně. V takovém případě bude právní úkon, který byl učiněn jako simulovaný posuzován za neplatný a disimulovaný právní úkon bude posouzen jako platný. Platnost disimulovaného právního úkonu je podmíněna

⁴⁴ ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník : Velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. I. svazek § 1 – 487. Praha : Linde, 2008. s. 248 – 249. ISBN 978-80-7201-687-7.

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 290/2003 ze dne 12. 8. 2003

⁴⁶ SPÁČIL, Jiří. Vážná vůle jako základní náležitost právního úkonu v právní vědě a v judikatuře. *Právní rozhledy*. 2004, 22, s. 811

splněním náležitostí, které požaduje zákon a vůle jednajících subjektů musí skutečně směřovat k učinění disimilovaného právního úkonu.

c) vůle učiněná bez omylu a tísně

Vyjádřená vůle osoby nesmí být učiněna v omylu. Osoba, která měla nesprávnou či nedostatečnou představu o právních následcích právního úkonu, jedná v omylu. Omyl je možno rozeznávat jako omyl podstatný či nepodstatný. Omyl podstatný spočívá v takové okolnosti, bez níž by k právnímu úkonu vůbec nedošlo. Okolnost, jíž se omyl může týkat, spočívá např. v předmětu plnění, ve vlastnostech, v osobě, v právním důvodu či v dalších okolnostech, které mohou vyvolat jeho neplatnost a bez nichž by k právnímu úkonu nedošlo. Právně relevantní omyl nastává též v případě, že jednající strana omyl u druhé strany, jíž byl právní úkon určen, sama vyvolala. Za právně relevantní omyl je dále považována situace, při níž sama jednající strana omyl sice nevyvolala, ale věděla, nebo vzhledem ke všem okolnostem vědět měla a mohla, že zde takový omyl je. V těchto případech se bude jednat o relativní neplatnost právního úkonu.⁴⁷ Relativní neplatnost spočívá v tom, že dokud se dotčená strana nedovolá takové neplatnosti právního úkonu, považuje se takový právní úkon za platný. O neplatný právní úkon bez dalšího půjde tehdy, jestliže byl omyl vyvolán druhou stranou úmyslně.⁴⁸

Svobodu vůle omezuje jednání, které je uskutečněno v tísní. Není žádoucí, aby byl právní úkon učiněn v tísní, a proto je zákonem umožněno od takového právního úkonu odstoupit. Odstoupení od právního úkonu se vztahuje především na smlouvy. Z ust. § 49 OZ. vyplývá, že pokud byla smlouva mezi stranami uzavřena v tísní za současně nápadně nevýhodných podmínek, má účastník takové smlouvy právo od ní odstoupit.⁴⁹ Ze soudní praxe vyplývá, že: *„Tísní se rozumí objektivní hospodářský nebo sociální, někdy i psychický stav (např. rozrušení, obavy o blízkou osobu apod., nikoli však psychické donucení, které je právně relevantní z hlediska ustanovení § 37 o. z.), jenž takovým způsobem a s takovou závažností doléhá na osobu uzavírající smlouvu, že ji omezuje ve svobodě rozhodování natolik, že učiní právní úkon, jenž by jinak neučinila.“*⁵⁰ Ústavní soud konstatoval, že pojem „tíseň“, který je stanovený v restitučních předpisech, se vykládá shodně s pojmem „tísně“ v ust. § 49 OZ. Příčin

⁴⁷ Srov. § 40a OZ

⁴⁸ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 155. ISBN 80-7357-127-7.

⁴⁹ Srov. § 49 OZ

⁵⁰ Rozsudek Vrchního soudu sp. zn. 3 Cdo 47/92 ze dne 5. 3. 1993

tísň může být hned několik. Nejčastějšími příčinami tísně jsou ekonomické, sociální a zdravotní důvody, dále to může být obava o blízkou osobu, ba dokonce i taková tíseň, o které druhá strana smlouvy nevěděla a ani ji nevyvolala. K tomu, aby účastník smlouvy mohl odstoupit od smlouvy uzavřené v tísní, se kumulativně požaduje, aby právní úkon, který byl učiněn v tísní, byl učiněn zároveň za nápadně nevýhodných podmínek. Nápadně nevýhodné podmínky představují porušení zásady ekvivalentnosti vzájemných plnění mezi stranami smlouvy. Celkem samostatně se posuzuje jak tíseň, tak nápadně nevýhodné podmínky, avšak v souvislosti s ust. § 49 OZ se posuzují a pro odstoupení musí být přítomny obě dvě skutečnosti zároveň. Posuzovány jsou vždy s ohledem ke všem okolnostem daného případu. Tíseň nelze jako důvod pro odstoupení od smlouvy uplatňovat u smluv, které byly uzavřeny dobrovolně a jsou bezúplatné (darovací) či u smluv aleatorních (odvážných) jako jsou např. sázky.⁵¹

5. 3 Náležitosti projevu

Mezi náležitosti projevu vůle právní teorie řadí:

- a) srozumitelnost
- b) určitost
- c) formu takového právního úkonu

a) Srozumitelnost

Právní úkon má být takovým projevem vůle, aby z něj bylo zřejmé, jaká práva mají vzniknout, změnit se či zaniknout. Jestliže z právního úkonu nelze rozpoznat jeho obsah a to ani v souvislosti s jeho výkladem (objektivně posuzováno) dle ust. § 35 odst. 2, 3 OZ, jedná se o nesrozumitelný právní úkon. U nesrozumitelnosti je třeba rozlišovat situace, kdy se jedná o absolutní (vůči všem) a kdy se jedná o relativní (vůči někomu) nesrozumitelnost. Zároveň je předmětem posouzení, zda je právní úkon vůči nějaké osobě adresovaný či neadresovaný. Bude-li se jednat o absolutně nesrozumitelný právní úkon ať už by byl adresovaný či nikoli, právní úkon vůbec nevznikne. Sankcí absolutní neplatnosti je stížen rovněž právní úkon relativně nesrozumitelný, avšak adresovaný. V tomto případě se neplatnost právního úkonu bude vztahovat pouze

⁵¹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha : C. H. Beck, 2009. s. 432. ISBN 978-80-7400-108-6.

vůči osobě, jíž je právní úkon adresován a pro níž je nesrozumitelný. Naproti tomu, bude-li relativně nesrozumitelný právní úkon zároveň neadresovaný, lze jej považovat za platný. Nesrozumitelnost právního úkonu spočívá v jeho jazykovém či jiném vyjádření, přičemž adresátovi právního úkonu, není umožněno jej z hlediska jeho obsahu chápat nebo mu porozumět.⁵² Pro právní úkony učiněné v cizím jazyce platí: „*Sama okolnost, že právní úkon je projeven v cizím jazyce, neznamená, že je neplatný pro nesrozumitelnost. O nesrozumitelný projev vůle způsobující neplatnost právního úkonu půjde tehdy, jestliže cizí jazyk, v němž byl projev vůle učiněn, je nesrozumitelný druhému účastníku právního vztahu, jemuž byl adresován.*“⁵³

b) Neurčitost

Neurčitost právního úkonu se liší od nesrozumitelnosti právního úkonu tím, že se týká pouze jeho obsahu. Nejvyšší soud se ve věci neurčitosti právního úkonu vyjádřil ve smyslu, že: „*Závěr o neurčitosti právního úkonu předpokládá, že ani jeho výkladem nelze dospět k nepochybnému poznání, co chtěl účastník projevít.*“⁵⁴ Neurčitý právní úkon tak z hlediska jazykového vyjádření správný být může, ale z obsahového hlediska jej nelze určit. O neurčitý právní úkonů půjde tehdy, když nelze ani pomocí výkladu dle ust. § 35 odst. 2, 3 OZ, ani užitím dispozitivních ustanovení zákona dosáhnout jeho určitosti. V takovém případě je neurčitost právního úkonu stíhána sankcí absolutní neplatností dle ust. § 37 OZ.⁵⁵ V tomto směru lze uvést příklad usnesení Nejvyššího soudu, ve kterém stanoví, že: „*Závěť je neplatná pro neurčitost ve vymezení okruhu povolaných dědiců jen tehdy, není-li ani výkladem právního úkonu možné dovodit, kdo se má stát dědicem zůstavitele.*“⁵⁶

c) Forma

Pokud forma právního úkonu není výslovně upravena zákonem, vychází se v občanském právu ze zásady bezformálnosti právních úkonů. Ze zásady vyplývá, že právní úkony lze činit téměř v jakékoli formě, především pak ve formě písemné,

⁵² KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 155–156. ISBN 80-7357-127-7.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1760/2007 ze dne 11. 3. 2008

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 573/2005 ze dne 19. 10. 2006

⁵⁵ Srov.: § 37 OZ

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 372/2001 ze dne 29. 11. 2001

ústní ale i konkludentně za předpokladu, že splňují všechny další zákonem stanovené náležitosti. Formu právního úkonu je tak možné ponechat na dohodě účastníků daného právního vztahu. Teorie rozeznává formální a neformální právní úkony. O formální právní úkon půjde tehdy, když přímo sám zákon stanoví, jakou formu konkrétní právní úkon musí splňovat.⁵⁷ U písemné formy právního úkonu se zpravidla obsah projevu vůle vyjadřuje na listině. Písemný projev je možné učinit v prosté písemné formě či ve kvalifikovanější formě úředního zápisu⁵⁸ Písemná forma právního úkonu spočívá v zachycení všech podstatných náležitostí, které jsou obsaženy v písemnosti a v podpisu. V rámci zachování písemné formy právního úkonu platí, že takový právní úkon může být učiněn i telegraficky, dálnopisem či pomocí elektronických prostředků, pokud umožní zachytit obsah právního úkonu a zároveň umožní specifikovat osobu, která jej učinila.⁵⁹ Obecně platí, že zachycení obsahu textu v listině je možné učinit různými prostředky, avšak podpis musí být vždy vlastnoruční. Výjimky tvoří případy, kdy občanské právo v situacích, kde je to obvyklé, umožňuje nahradit podpis jinými mechanickými prostředky (např. razítkem). Občanský zákoník ve svém ust. § 40 odst. 3 umožňuje, aby byl právní úkon učiněn pomocí elektronických prostředků s možností elektronického podpisu, pokud je to v souladu se zákonem.⁶⁰

Již výše byla zmiňována zásada bezformálnosti právních úkonů typická pro občanské právo. Nejvýznamněji se tato zásada promítá při uzavírání smluv. V rámci dohody účastníků smlouvy či zákonem stanovených případech lze požadovat, aby byl právní úkon učiněn písemně nebo ve formě notářského zápisu. Typickým příkladem zákonem stanovené písemné formy právního úkonu jsou smlouvy o převodu nemovitosti, kde se zároveň požaduje, aby podpisy stran smlouvy byly na téže listině. U smluv, které se netýkají převodů nemovitostí, se projevy na téže listině nevyžadují. Zákon vyžaduje písemnou formu právních úkonů i v dalších případech jako je tomu např. u přistoupení k závazku, který považujeme za dvoustranný právní úkon. V tomto případě postačí, jel-li v písemné formě učiněn projev, alespoň jedné ze stran. Nejvýznamnějším jednostranným právním úkonem, u kterého zákon vyžaduje písemnou formu, je závěť.⁶¹ Pro smlouvy, u nichž se vyžaduje písemná forma, se ze soudní praxe vyvozuje, že právní následky smlouvou zamýšlené nemohou nastat, pokud zde chybí podpisy účastníků smlouvy a to i v případě pouhé změny již uzavřené smlouvy.

⁵⁷ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 131. ISBN 978-80-7380-058-1.

⁵⁸ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 38–39. ISBN 80-7239-111-9.

⁵⁹ Srov.: § 40 odst. 4 OZ

⁶⁰ Srov.: z. č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů

⁶¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA J.; DVOŘÁK J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první : Obecná část*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 157-158. ISBN 80-7357-127-7.

Sankcí za nedodržení formy právního úkonu, která je vyžadována zákonem či dohodou účastníků je neplatnost. Neplatnost odlišujeme v závislosti na tom, zda byla nedodržena forma stanovená zákonem nebo dohodou účastníků. Nedodržení zákonného požadavku formy právního úkonu je totiž postihována neplatností absolutní. Naproti tomu nedodržení formy, která byla dohodnuta stranami, je postihována neplatností relativní.⁶²

5. 4 Náležitosti předmětu

Předmět právního úkonu je tvořen dvěma složkami a to možností a dovoleností.

5. 4.1 Možnost

K tomu, aby se jednalo a platný právní úkon, je zapotřebí, aby jeho předmět byl možný. Předmět právního úkonu je možný, pokud ho lze splnit. V praxi mohou nastat situace, kdy předmět plnění právního úkonu je nemožný nebo mimořádně obtížný a nelze tak od povinného subjektu spravedlivě požadovat, aby takové plnění uskutečnil. Rozeznává se nemožnost plnění počáteční a nemožnost plnění následná. Nejvyšší soud judikoval že: „*O počáteční právní nemožnost plnění jde v případě, kdy předmět plnění je neuskutečnitelný v důsledku právní překážky existující v době, kdy je právní úkon učiněn.*“⁶³ Lze tedy říci, že počáteční nemožnost plnění právního úkonu musí být přítomna již při jeho vzniku. Počáteční nemožnost plnění je právním řádem spojována s absolutní neplatností právního úkonu. Z právního hlediska není významné, zda si strany počáteční nemožnosti plnění byly vědomy či nikoli. Počáteční nemožnost plnění může být buď právní, anebo fyzická.

Právní nemožnost předmětu plnění vyplývá z objektivního rozporu se zákonem, jiným předpisem nižší právní síly, z úředního rozhodnutí, které tu existovalo již při vzniku právního úkonu, anebo je v rozporu s právem stanoveným ve dvou (více) stranné dohodě.⁶⁴

Fyzická nemožnost předmětu plnění se týká takového plnění, které je z objektivního hlediska fakticky nemožné. Za nemožné plnění však nelze pokládat osobní poměry dlužníka, kdy předmět plnění lze splnit, avšak například s většími

⁶² ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha : C. H. Beck, 2009. s. 411-412. ISBN 978-80-7400-108-6.

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1549/2000 ze dne 24. 7. 2001

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2789/2007 ze dne 13. 9. 2007

náklady, než bylo původně předpokládáno. Stejně tak se počáteční nemožnost plnění netýká případů, kdy lze předmět plnění splnit pomocí 3. osoby, jestliže toho povinný subjekt není sám schopen. Nejvyšší soud se ve věci fyzické nemožnosti předmětu plnění vyjádřil v tom smyslu, že: „*Neplatnost právního úkonu může přivodit jen fyzická objektivní nemožnost spočívající v tom, že chování, které je předmětem právního úkonu, je za působení zákonitostí uplatňujících se v přírodě, neuskutečnitelné nejen pro povinný subjekt, ale pro každého. Nemožností plnění se tedy rozumí nemožnost objektivně hodnocená, tedy nikoliv nemožnost spočívající pouze v přesvědčení dlužníka o nemožnosti poskytnout požadované plnění.*“⁶⁵ Fyzickou nemožnost předmětu plnění lze dále rozlišovat na tzv. úplnou či částečnou nemožnost. U úplné fyzické nemožnosti se bude jednat o neplatný právní úkon bez dalšího, zatímco u částečné fyzické nemožnosti se neplatnost právního úkonu bude týkat jen části, která je považována za nesplnitelnou.⁶⁶

Výše uvedené se týkalo nemožnosti plnění, která tu nastala od počátku. Následná nemožnost předmětu plnění nastává v průběhu plnění a nemá za následek neplatnost právního úkonu, jako je tomu u počáteční nemožnosti plnění. V tomto případě dojde pouze k zániku závazků z konkrétního právního vztahu.⁶⁷

5. 4. 2 Dovolnost

Občanské právo vychází zásady autonomie vůle, jež dává subjektům značnou volnost v právních vztazích. V právu ovšem nelze připustit takovou volnost, aby subjekty činily nedovolené právní úkony, které by byly považovány za platné. Meze autonomie vůle subjektů je proto potřeba v určité míře korigovat. Dle ust. § 39 OZ platí, že neplatným právním úkonem bude takový právní úkon, jenž svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu, obchází jej nebo se přičí dobrým mravům. Zákonné ustanovení tak požaduje, aby právní úkony byly v souladu s právními předpisy, neobcházely je a aby neodporovaly dobrým mravům.

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1787/2007 ze dne 23. 9. 2009

⁶⁶ JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář. 7. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2002. s. 187. ISBN 80-7179-662-X.

⁶⁷ Srov.: § 575 odst. 1 OZ

a) Rozpor se zákonem

V rámci soudní praxe a názorů vycházejících z odborné literatury se při výkladu ust. § 39 OZ zastává názor, že rozpor se zákonem je míněn ve smyslu rozporu s objektivním právem. Rozpor předmětu právního úkonu je nutno posuzovat nejen vůči zákonu, nýbrž i vůči jiným právním předpisům, jež byly vydány na základě zákona. O rozporu se zákonem nelze hovořit v případech, ve kterých by se jednalo o právní předpisy, jež nemají obecně závaznou povahu, ledaže by zároveň v konkrétním případě odporovaly dobrým mravům. Platnost právních úkonů musí být posuzována dle obecně závazných právních předpisů, jež tu právně existovaly v době, kdy k právnímu úkonu došlo. Právně irelevantní z hlediska platnosti bude tak okolnost, spočívající ve změně či zrušení obecně závazného právního předpisu, se kterým byl právní úkon v rozporu až poté, kdy byl právní úkon učiněn.⁶⁸

b) Právní úkony obcházející zákon (in fraudem legis)

Jednání in fraudem legis lze spatřovat v právním úkonu, který sice není v přímém rozporu s právní normou, ale dochází při něm k obcházení účelu zákona. Jedná se o situace, ve kterých sice osoba po právu jedná, ale s jiným záměrem, jež se vymyká účelu daného zákona. V praxi jsou např. všechny smlouvy, které jsou mezi stranami uzavřeny se záměrem obcházet zákon, považovány od počátku za absolutně neplatné, přičemž není podstatné, zda o neplatnosti jako důsledku jejich jednání, strany smlouvy věděly.⁶⁹ Oproti zahraničním úpravám se občanský zákoník liší tím, že obsahuje výslovné ustanovení vztahující se na neplatnost právního úkonu, který byl učiněn v záměru obejít zákon. V zahraničních úpravách totiž zpravidla nalezneme jen generální klauzuli, která se týká pouze neplatnosti jednání učiněného v rozporu se zákonem nebo proti dobrým mravům.⁷⁰

c) Právní úkony učiněné v rozporu s dobrými mravy

Předmět právního úkonu se nesmí nacházet v rozporu s dobrými mravy. Jedná se o stěžejní právní zásadu, která odpovídá účelu práva a napomáhá ke zjednání

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 586/99 ze dne 27. 2. 2001

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Cz 32/74 ze dne z 16. 8. 1974

⁷⁰ DVOŘÁK, Bohumil. Rozpor právního jednání se zákonem. *Bulletin advokacie*. 2011, 3, s. 28.

spravedlnosti. Dobré mravy pro jejich rozsáhlost a různorodost nelze taxativně určit. V praxi pojem dobrých mravů činí výkladový problém, jelikož není stanovena žádná hranice, která by určovala, jaké jednání se již v rozporu s dobrými mravy nachází a jaké naopak ještě ne. Pojem dobré mravy lze přiblížit jako určité minimum hodnot, které jsou společností obecně přijímané a uznávané. Ústavní soud se v jednom ze svých usnesení vyjádří tak, že: „*Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“⁷¹ Pro zásadu autonomie vůle, která se uplatňuje v soukromém právu, představují dobré mravy jakýsi korektiv, který je uplatňován jako nejzazší prostředek pro její usměrňování. Jsou jakýmsi odrazem celospolečensky uznávaných hodnot v demokratické společnosti. Pokud se obsah právního úkonu dostane do rozporu se zákonem, je tento rozpor považován za speciální k rozporu s dobrými mravy, které představují obecnější korektiv pro posuzování takového rozporu.⁷² Ze soudní judikatury vyplývá, že soudy mají při otázce výkladu dobrých mravů vycházet z objektivních kritérií dané doby, jež budou spočívat v posuzování konkrétního případu, konkrétních okolností, času, postavení účastníků a vzájemném jednání účastníků daného vztahu.⁷³ V rámci jednotlivých skutkových podstat existují odlišná kritéria pro posouzení souladu s dobrými mravy. Tak např. v ust. § 3 odst. 1 OZ to bude právě výkon subjektivních práv a povinností, jež bude kritériem pro soulad s dobrými mravy. Naproti tomu v ust. § 39 OZ bude určující pro posouzení souladu právního úkonu s dobrými mravy jeho obsah. Právní úkon učiněný v rozporu s dobrými mravy, bude neplatný (absolutně) a v souvislosti s tím i výkon práv a povinností z něho vycházejících. Pro naplnění skutkové podstaty tohoto zákonného ustanovení je nepodstatné, zda ten, kdo učinil právní úkon, o rozporu věděl, nebo zda jej chtěl způsobit. Naproti tomu v ust. § 424 OZ je naopak požadováno pro naplnění skutkové podstaty úmyslné jednání. V uvedeném zákonném ustanovení je kladen důraz na skutečnost, kdo svým úmyslným jednáním proti dobrým mravům způsobil škodu. Vhodné je také upozornit na ust. § 564 OZ, které stanoví, že: „*Je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy.*“ Ustanovení totiž obsahuje korektiv dobrých mravů, kterým se soudce při rozhodování o příslušné době je povinen řídit.⁷⁴

⁷¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998

⁷² SALAČ, Jiří. Rozpor s dobrými mravy a zákonným zákazem. *Právní rozhledy*. 2000, 6, s. 250.

⁷³ Usnesení Ústavního soudu, sp.zn. III. ÚS 649/05 ze dne 3. 5. 2006

⁷⁴ TÉGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, 7/8, s. 32.

6. Obsah právních úkonů

Na základě právního úkonu, vzniká, mění se nebo zaniká právní vztah. Obsahem právního úkonu jsou práva a povinnosti, která z takového právního vztahu plynou. Uplatňovaná zásada autonomie vůle umožňuje stranám určit obsah právního vztahu, přičemž je potřeba dodržovat kogentní zákonná ustanovení, od nichž se nelze odchýlit. Obsah je stěžejní pro určení záměru a právních následků pro subjekty právního vztahu.⁷⁵ Právní úkon a jeho složky se od sebe mohou odlišovat svoji důležitostí. Tyto složky lze dělit na :

- a) Podstatné složky právního úkonu
- b) Pravidelné složky právního úkonu
- c) Nahodilé složky právního úkonu

a) Podstatné složky právního úkonu (essentialia negotii)

Podstatné složky jsou stěžejní pro vznik právního úkonu. Z názvu lze dovodit, že pokud by došlo k absenci těchto podstatných složek, právní úkon by nevznikl. Podstatné složky právního úkonu mohou vyplývat přímo ze zákona, jako je tomu např. u smlouvy o dílo. Smlouva o dílo je tvořena dvěma podstatnými složkami, a to dohodou o předmětu smlouvy a ujednáním o ceně, bez nichž by nemohlo dojít k platnému uzavření smlouvy.⁷⁶ Stejně tomu bude v případě smlouvy kupní, která nemůže vzniknout bez toho, aniž by byl uveden předmět koupě a ujednaná cena.⁷⁷ Podstatné složky právního úkonu mohou být také ponechány na ujednání stran. Účastníci právního úkonu mají možnost rozšířit okruh složek, které budou pro konkrétní právní úkon považovány za podstatné.

b) Pravidelné složky (naturalia negotii)

Jde o složky, které zpravidla pouze právní úkon upřesňují. Jejich vynechání, de facto nemá vliv na platnost právního úkonu. Nejde tedy o esenciální složky právního

⁷⁵ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 43. ISBN 80-7239-111-9.

⁷⁶ Srov.: § 631 OZ a násl.

⁷⁷ Srov.: § 588 OZ a násl.

úkonu. Nejčastěji se s nimi dá setkat při uzavírání smluv. Smluvním stranám je ponechána dispozice s obsahem smlouvy, v rámci níž lze ujednat konkrétní práva a povinnosti. Při uzavírání smlouvy mají smluvní strany povinnost dbát na to, aby nedošlo k odchýlení se od kogentních ustanovení zákona. Takové odchýlení by mělo za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Jako příklad pravidelné složky obsahu právního úkonu, lze uvést ujednání místa a času plnění.

c) složky nahodilé (accidentalia negotii)

Již z názvu vyplývá, že se nebude jednat o složky, které mají vliv na vznik a platnost právního úkonu. Vyskytují se zřídka kdy a je jen na uvážení subjektů, zda je bude obsahovat jejich právní úkon. Od pravidelných složek právního úkonu se odlišují právě jejich občasností. Zpravidla vyjadřují určité specifikum pro právní úkon.⁷⁸ Mezi nahodilé složky řadíme:

- i. Podmínky
- ii. Stanovení doby
- iii. Příkaz

i. Podmínky

Podmínky jsou pokládány za vedlejší ustanovení právního úkonu. Jejich záměrem je vázat vznik, změnu či zánik právního vztahu na skutečnost, o které se v době vzniku právního úkonu neví, zda vůbec nastane, kdy nastane nebo zda již nastala. Právě na existenci této skutečnosti je závislý vznik právních následků právního úkonu. U podmínek musí platit, že jsou nejisté, možné a dovolené.⁷⁹ Podmínky mohou záviset na lidské vůli nebo nikoli. Rozlišují se na splnitelné, náhodné a smíšené.

Podmínky závislé na lidské vůli (splnitelných) jsou takové skutečnosti, které mohou být splněny samotným chováním subjektu. Podmínky náhodné jsou naopak skutečnosti, které nelze ovlivnit lidskou vůlí a nemohou být splněny pouhým lidských chováním.⁸⁰ Skutečnosti, na které se váží právní účinky právního úkonu mohou být

⁷⁸ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 159 – 160. ISBN 80-7357-127-7.

⁷⁹ FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 134. ISBN 978-80-7380-058-1

⁸⁰ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 45. ISBN 80-7239-111-9

objektivní (např. dosažení věkové hranice) nebo subjektivní (např. uzavření smlouvy). V občanském právu se rozlišují především dva typy podmínek, a to podmínky odkládací (suspensivní) a rozvazovací (rezolutivní). Zároveň platí vyvratitelná právní domněnka, která stanoví, že pokud z právního úkonu nelze rozpoznat o jakou podmínku se jedná, má se za to, že jde o podmínku odkládací.⁸¹ Odkládací podmínka, odkládá právní účinky právního úkonu. Účinky právního úkonu tj. subjektivní práva a povinnosti z něho vyplývající se váží až na okamžik, kdy dojde ke splnění podmínky. Do doby, než dojde ke splnění podmínky, je právní úkon považován za platný, nikoli však účinný. Účinnosti, právní úkon nabude, právě až okamžikem splnění odkládací podmínky.⁸² Pokud dojde k záměrnému splnění odkládací podmínky subjektem, který jedná ve svůj prospěch, ačkoli mu takové právo nepřísluší, nebude se k jejímu splnění přihlížet. Právní úkon tak nadále zůstává podmíněným. Opačně je tomu v případě, že by někdo záměrně zmařil splnění odkládací podmínky, která by svědčila v jeho neprospěch. Zde se bude podmínka pokládat za splněnou.

V souvislosti s odkládací podmínkou lze uvést případ, jímž se zabýval Ústavní soud ve věci ústavní stížnosti proti rozhodnutí krajského soudu a katastrálního úřadu. Jednalo se o situaci, kdy byla účastníky uzavřena smlouva o převodu nemovitosti, která obsahovala odkládací podmínku. Tato podmínka odkládala účinnost smlouvy až na okamžik rozhodnutí katastrálního úřadu o vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí. Katastrální úřad v tomto případě zamítl návrh na vklad s odůvodněním, že smlouva ke dni podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí, nebyla účinná. S tímto odůvodněním se Ústavní soud však neztotožnil. Ústavní soud konstatoval, že se v tomto případě jedná o podmínku, která není možná a tudíž k ní dle ust. § 36 odst. 1 OZ nemělo být přihlíženo. Je zde totiž zapotřebí odlišovat věcněprávní účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, kterým je deklarováno vlastnické právo k nemovitosti od závazkověprávních účinků smlouvy. Platí, že pokud je smlouva tzv. perfektní, je zároveň i účinná a nepřihlíží se tak k tomu, že se vlastnictví k nemovitosti nabývá až vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí.⁸³ Došlo tedy k pochybení ze strany katastrálního úřadu, jenž neoprávněně odmítl návrh na vklad vlastnického práva, ačkoli smlouva byla bez ohledu na podmínku v době podání návrhu již účinná.

⁸¹ Srov.: § 36 odst. 5 OZ

⁸² JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník*. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 171. ISBN 80-7179-662-X.

⁸³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000

S rozvazovací podmínkou je naopak spojen zánik účinků právního úkonu. Jedná se o případy, kdy se splněním této podmínky, nastává zánik dosavadních subjektivních práv a povinností, které právní úkon obsahoval. Účastník právního úkonu si při rozvazovací podmínce nemůže být jistý, zda právní úkon účinků pozbude či nikoli. Pokud by ke splnění rozvazovací podmínky nedošlo, právní úkon přestane být nadále podmíněným a jeho účinky budou nadále trvat. V okamžiku splnění rozvazovací podmínky, zanikají právní účinky právního úkonu s účinky ex nunc. V situaci, kdyby došlo k záměrnému splnění rozvazovací podmínky ve svůj prospěch subjektem, kterému nepřísluší právo splnění této podmínky, nebude se k jejímu splnění přihlížet. Na rozvazovací podmínku se bude stále hledět jako na nesplněnou. Naproti tomu, v situaci kdy by subjektu splnění rozvazovací podmínky svědčilo v jeho neprospěch a záměrně zmaří její splnění, změní se právní úkon na nepodmíněný. Právní účinky tak ex nunc zaniknou a rozvazovací podmínka bude pokládána za splněnou.⁸⁴

Při posuzování neplatnosti je zapotřebí odlišovat podmínku odkládací a rozvazovací. Právní úkon, který by obsahoval nesplnitelnou odkládací podmínku, je považován za neplatný. Zatímco u nesplnitelných rozvazovacích podmínek, k nim nebude vůbec přihlíženo a právní úkon nadále zůstává platným. Společným znakem u podmínek je jejich možnost a dovolenost v době jejich vzniku. Občanský zákoník se ve svém ust. § 36 vyjadřuje pouze k podmínkám nemožným, nikoli nedovoleným či neurčitým. Ze soudní praxe vyplývá, že podmínky jsou absolutně neplatné, jestliže se nacházejí v rozporu se zákonem, s dobrými mravy nebo by obcházely zákon. Sankce neplatnosti bude postihovat i podmínky, které nejsou určité. Užití podmínek je vyloučeno v závěti. S podmínkami, které by byly připojeny k závěti, nelze spojit žádné právní následky. Zákon tímto ustanovením ochraňuje dědice proti omezením, která by mohla ztížit nabytí či dispozici s dědictvím.⁸⁵ Podmínky jsou považovány za složky právního úkonu, které od něho nelze oddělit. Z toho vyplývá, že o nich nelze uvažovat jako o částečně neplatných, jelikož nemohou samostatně existovat.⁸⁶

⁸⁴ Srov.: § 36 odst. 3, 4 OZ

⁸⁵ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 330 – 332. ISBN 978-80-7400-108-6.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 471/99 ze dne 4. 5. 1999

ii. Stanovení doby

Další nahodilou složkou právního úkonu je stanovení doby. Jedná se o jeho vedlejší ustanovení, které váže účinky právního úkonu na uplynutí stanovené doby. Jedná se o obdobné ustanovení jako podmínka s tím rozdílem, že v tomto případě je jisté, že stanovená doba uplyne a právní následky vzniknou nebo zaniknou.

iii. Příkaz

Příkaz nebo-li modus, je považován za vedlejší ustanovení právního úkonu, který spočívá v přikázání určitého konání nebo zdržení se takového konání. Jedná se o institut, který je zpravidla uplatňován v rámci bezúplatných právních úkonů (darování, závět'). Zatímco v případě darování není omezeno užití příkazu. V případě závěti, lze uplatnit jen takový příkaz, který příkazuje započtení na dědicův podíl to, co bylo zůstavitelem za jeho života dědici darováno.⁸⁷ Ostatní příkazy v závěti považuje občanský zákoník za neplatné.

⁸⁷ Srov.: § 484 OZ

7. Vady právních úkonů

V předchozích kapitolách byla má práce zaměřena spíše na obecné pojednání o právních úkonech. Důvodem byla potřeba shrnout v základních bodech nejdůležitější instituty, abych na ně mohla nyní navázat a podat detailní výklad zaměřený na právní následky vadných právních úkonů, které jsou tématem mé práce.

V občanském zákoníku se nenachází *expressis verbis* definice vady právního úkonu, která by se explicitně zabývala jejím vznikem či zánikem. Lze konstatovat, že každý projev vůle má rovněž své právní následky. Pro vznik právních následků není podstatné, zda byl právní úkon vadný či nikoli, jelikož i vadný právní úkon způsobuje právní následky. Pro připomenutí, právním úkonem se rozumí projev vůle, který směřuje k určitému právnímu následku, který je s ním podle občanskoprávních norem spojen. Podstata tak spočívá právě v existenci vůle osoby, která právně jedná. Bez této vůle, nelze o existenci právního úkonu uvažovat. Vůle je sice esenciální náležitost právního úkonu, ale pouhá vůle ještě zákonnou definici právního úkonu nenaplnňuje. Vůle jednajícího subjektu totiž musí být ještě navenek projevena. Neprojevená vůle subjektu, třebaže ji má, se stejně jako u chybějící vůle nedá považovat za právní úkon. K naplnění zákonná definice právního úkonu je také stanoveno, že je zapotřebí existence občanskoprávní normy, která s projevenou vůlí spojuje konkrétní právní následky. Subjekt projevuje svoji vůli a směřuje ke konkrétním zamýšleným právním následkům. Právní úkon je tedy charakterizován svými pojmovými znaky a pro platnost a vznik zamýšlených právních následků právního úkonu je potřeba, aby obsahoval veškeré podstatné náležitosti. Právní následky se týkají přesně stanoveného okruhu osob, jichž se právní úkon týká a určují jaká subjektivní práva a povinnosti z právního úkonu vznikají, mění se či ruší. Zamýšlené právní následky se vždy budou vztahovat na osobu, která právní úkon učinila. Na jiné osoby, se právní následky mohou vztahovat jen ve výjimečných případech. Jako příklad lze uvést uzavření smlouvy ve prospěch třetí osoby.⁸⁸ Nejvyšší soud judikoval, že závazky vyplývající ze smlouvy, se týkají pouze smluvních stran. V případech smluv uzavřených ve prospěch třetích osob, se závazky z nich vyplývající, budou těchto osob týkat až v okamžiku jejich přistoupení ke smlouvě. V postavení účastníků smlouvy mohou být i jiné osoby za předpokladu, že zde existuje právní skutečnost, se kterou právní

⁸⁸ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 46. ISBN 80-7239-111-9.

normy spojují převod či přechod těchto práv a povinností, které vyplývají ze smluvního vztahu.⁸⁹

Jak již výše bylo řečeno, lze de facto i v případech vadných právních úkonů, tj. právních úkonů, které nemají zákonem požadované náležitosti, očekávat vznik právních následků. Takové právní následky se budou odvíjet od konkrétních vad právních úkonů. Bude tedy záležet, v čem vada spočívá a jaké náležitosti právního úkonu se tato vada týká.

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 739/2005 ze dne 27. 4. 2005

8. Právní následky vadných právních úkonů

Právní věda se kategorizací právních vad přímo nevěnuje. Přesto zde existuje jakási obecná klasifikace vad právních úkonů, kterou ve svých odborných publikacích užívá více autorů.⁹⁰ Mezi možné následky vadných právních úkonů právní teorie řadí:

- zdánlivé právní úkony
- neplatné právní úkony
- odstoupení od právního úkonu
- odporovatelnost právního úkonu
- odpovědnost za vady právního úkonu

8. 1 Zdánlivé právní úkony (non negotia)

V předchozí kapitole byl pro připomenutí zmíněn pojem právního úkonu včetně jeho náležitostí. Nyní naopak upřesním, co za právní úkon považovat nelze. Název napovídá, že se bude jednat o takové projevy vůle, které se navenek jeví jako právní úkon, avšak ve skutečnosti o právní úkon vůbec nejde. Vyvolávají zdání, že zde právní úkon existuje, ačkoli tomu ve skutečnosti tak není, jelikož mu chybí některá z jeho podstatných náležitostí, jako je vůle, její projev apod. I když se o nich hovoří jako o právních úkonech, ve skutečnosti právními úkony vůbec nejsou a nemohou působit žádné právní následky. Jako typický příklad lze uvést kývnutí hlavou ve spánku, v křeči apod. Žádné ze zákonných ustanovení občanského zákoníku neupravuje nicotnost právního úkonu. Pomocí výkladu právních úkonů, lze argumentum a contrario dojít k výsledku, že občanský zákoník sice nedefinuje nicotný právní úkon, ale stanoví, co právním úkonem je. Od zákonné definice právního úkonu lze tudíž logicky dovodit, jaký projev vůle nelze považovat za právní úkon.⁹¹ Pojem nicotnost právních úkonů je spíše pojem pro právní teorii, i když jako typický je především pro právo veřejné např. v souvislosti s vadami správních aktů.⁹² Vodítkem pro výklad této kategorie právních úkonů je především právní teorie a soudní praxe, která zdánlivé právní úkony

⁹⁰ ROZBORA, Marián. Systém následků vadných soukromoprávních úkonů a jejich vztahy . část I. *Právní fórum*. 2012, 4 s. 13.

⁹¹ RUBAN, Radek.; KOUKAL, Pavel. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*. 2011, 23, s. 857.

⁹² HENDRYCH, D., et al. *Správní právo Obecná část*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 212. ISBN 80-7179-442-2.

považuje za absolutně neplatné.⁹³ Ačkoli by tedy ke zdánlivým právním úkonům nemělo být vůbec přihlíženo, řeší se jejich vady dle OZ absolutní neplatností. Nebude se k nim přihlížet pouze v případě, že by se jednalo o takovou vadu, která svoji intenzitou nemůže způsobit žádné právní následky.⁹⁴

Naproti tomu např. v z. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině se výslovně rozlišuje zdánlivé manželství od manželství neplatného.⁹⁵ V uvedeném zákoně tedy úpravu zdánlivých právních úkonů na rozdíl od občanského zákoníku nalezneme. Za zdánlivé je považováno manželství, které nebylo uzavřeno v souladu se všemi zákonnými požadavky. Důvody neplatného manželství jsou naopak v zákoně stanoveny taxativně. Rozdíl mezi těmito druhy uzavřených manželství spočívá především v jejich právních následcích. V prvním případě se jedná o zdánlivé manželství, které se jeví jako platné, ve skutečnosti však pro zákonem stanovený důvod, vůbec nevzniklo. Rozhodnutí soudu o zdánlivém manželství bude mít pouze deklaratorní význam. Ve druhém případě bude prohlášení soudu o neplatnosti učiněno v podobě konstitutivního rozhodnutí s účinky *ex tunc*. Konstitutivní proto, jelikož manželství do rozhodnutí soudu o jeho neplatnosti právně existovalo, kdežto zdánlivé manželství ani nevzniklo. Takový zánik manželství s sebou tedy nese právní důsledky ve smyslu vypořádání společného jmění manželů a uspořádání poměrů mezi rodiči a dětmi.⁹⁶

8. 2 Neplatnost právních úkonů (*negotia nulla*)

Právní úkon musí splňovat veškeré náležitosti, jež jsou stanoveny zákonem. Absence některé podstatné náležitosti je sankcionována neplatností právního úkonu. Na rozdíl od zdánlivých právních úkonů, kde právní úkon vlastně vůbec nevznikl, u neplatných právních úkonů tento právní úkon sice vznikne, ale je postihován sankcí neplatnosti. Zamýšlené právní následky, které vyplývají z neplatného právního úkonu, tak nenastanou.⁹⁷ Z dikce zákona vyplývá, že právní úkon nemusí být vždy jako celek postižen neplatností. Jestliže se totiž neplatnost týká jen části právního úkonu, kterou lze samostatně oddělit od jeho obsahu, bude za neplatnou považována pouze tato část právního úkonu.⁹⁸

⁹³ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 136. ISBN 978-80-7380-058-1.

⁹⁴ ŠVESTKA, J. ; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. ; HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 316. . ISBN 978-80-7400-108-6.

⁹⁵ Srov.: § 11 až 17a z. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., et al. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 46–51. ISBN 978-80-7400-061-4.

⁹⁷ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 46. ISBN 80-7239-111-9.

⁹⁸ Srov.: § 41 OZ

Podle intenzity vady a její vážnosti je rozlišována:

- **Absolutní neplatnost právních úkonů**

- **Relativní neplatnost právních úkonů**

Občanský zákoník vychází ze zásady, která stanoví, že absolutně neplatné jsou všechny právní úkony, pokud není zákonem pro takové právní úkony výslovně stanovena neplatnost relativní. Relativní neplatnost právních úkonů je tedy ve vztahu speciality k neplatnosti absolutní. Lze se jí dovolávat pouze v taxativně stanovených případech, které OZ uvádí v ust. § 40a.⁹⁹

8. 2. 1 Absolutní neplatnost

Absolutní neplatnost právního úkonu má za následek to, že je na právní úkon hleděno, jakoby vůbec nebyl učiněn. Zároveň platí, že absolutně neplatný právní úkon není schopen způsobit žádné právní následky. Absolutní neplatnost právního úkonu nastává přímo ze zákona a to s právními účinky *ex tunc*, není tedy potřeba učinit prohlášení soudu o jeho neplatnosti. Soud důvody absolutní neplatnosti zkoumá *ex offio* bez ohledu na to, zda byla subjektem namítnuta či nikoli.¹⁰⁰ V procesním právu se pro účely občanského soudního řízení vychází ze zásady „*iura novit curia*“. Ze zásady vyplývá, že zkoumání skutečností, které jsou pro neplatnost právního úkonu zásadní, jsou věcí soudu, nikoli účastníků řízení, kteří jsou v tomto ohledu osvobozeni od povinnosti důkazní i povinnosti tvrzení.¹⁰¹ Fakt, že soud zkoumá absolutní neplatnost právního úkonu z úřední povinnosti, nevylučuje možnost, aby se jí mohly dovolávat i jiné subjekty. Absolutní neplatnosti se totiž mohou dovolat na rozdíl od relativní neplatnosti i ti, jež ji sami způsobili. Totéž platí i pro třetí osoby, které prokážou právní zájem a jsou tímto právním úkonem dotčeni.¹⁰² Pro nárok na uplatnění absolutní neplatnosti právního úkonu, není stanovena žádná promlčecí doba. Z absolutně neplatného právního úkonu totiž nevznikají žádná subjektivní práva ani povinnosti, a tak nevznikne ani žádné právo, které by mohlo být promlčeno.¹⁰³ Z hlediska právní jistoty se tento stav považuje za nežádoucí a teorie na něj nahlíží velice kriticky.

⁹⁹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 163. ISBN 80-7357-127-7.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1367/2007 ze dne 9. 4. 2009

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1083/2002 ze dne 28. 6. 2002

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2600/2006 ze dne 30. 4. 2008

¹⁰³ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 12 Co 154/2003 ze dne 18. 11. 2005

Ve smyslu ust. § 39 OZ patří mezi hlavní důvody absolutní neplatnosti právního úkonu rozpor se zákonem, s dobrými mravy či obcházení zákona. Jako další důvody lze uvést např. nedostatek svobody a vážnosti vůle subjektu, nebo neurčitost či nesrozumitelnost jeho projevu.¹⁰⁴ V souvislosti s absolutně neplatnými právními úkony je třeba upozornit na situace, kdy již došlo k plnění z takového právního úkonu. Jestliže by totiž na základě absolutně neplatného právního úkonu došlo k plnění, vznikl by zde důvod pro vydání bezdůvodného obohacení. K bezdůvodnému obohacení by nedošlo jen v případech, kdy by neplatnost právního úkonu byla shledána pouze pro nedostatek jeho formy.

V rámci nápravy právního úkonu, nelze u absolutní neplatnosti užít prostředek ratihabice tj. dodatečného schválení právního úkonu. Pro účely zhojení nelze užít ani konvalidaci tj. dodatečné odpadnutí důvodu neplatnosti. Jediný prostředek nápravy, který připadá v úvahu, je tzv. konverze právního úkonu. Konverze právního úkonu umožňuje nahradit neplatný právní úkon jiným právním úkonem, jestliže neplatný právní úkon v sobě obsahuje náležitosti právě takového jiného právního úkonu. Právní úkon, který je v neplatném právním úkonu obsažen, však bude platný pouze tehdy, když bude vyjadřovat vůli jednající osoby. Neplatný právní úkon zůstává stále neplatným, ale projev vůle jednající osoby bude nadále posuzován dle jiného právního úkonu.

8. 2. 2 Relativní neplatnost

O relativní neplatnosti se zmiňuje občanský zákoník v ust. § 40a. Jedná se o taxativní výčet případů, u nichž se relativní neplatnost dá uplatnit, přičemž není možné užít analogii, jež by tento výčet rozšiřovala. Na rozdíl od absolutní neplatnosti právního úkonu, na který se hledí, jakoby vůbec nevznikl, v případě relativní neplatnosti právní úkon platí, způsobuje právní následky a to až do doby, než byla jeho neplatnost namítnuta či prohlášena příslušným orgánem.¹⁰⁵ V zásadě se jedná o určitou podmíněnou platnost právního úkonu, která trvá, přičemž záleží pouze na konkrétním subjektu, zda a jestli vůbec se neplatnosti dovolá či nikoli. V rámci autonomie vůle, která se v občanském právu užívá, je institut relativní neplatnosti pro smluvní strany výhodou. I přes existující vadu právního úkonu je totiž oprávněným subjektům

¹⁰⁴ HENDRYCH, Dušan., et al. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha : C. H. BECK, 2009. beck-online.cz [online]. publikováno 2009 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z : <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpy6bomfrhg33mov2g42k7nzsxa3dborxg643u>

¹⁰⁵ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 47. ISBN 80-7239-111-9.

poskytnuta volba, která umožňuje pro ně např. výhodný právní úkon ponechat v platnosti nebo se naopak dovolat jeho neplatnosti.¹⁰⁶

V případech relativní neplatnosti, se nejedená o neplatnost, která nastává ex lege, nýbrž až jejím dovoláním. Dovolávat se relativní neplatnosti právního úkonu je umožněno těm subjektům, kteří prokážou právní zájem a pro jejichž ochranu je zákonné ustanovení určeno. Zákon dokonce připouští možnost, aby se relativní neplatnosti dovolávali i třetí osoby, ačkoli vůbec nebyli účastníky právního úkonu, pokud jím byli alespoň dotčeni. Za třetí osoby lze považovat např. podílového spoluvlastníka ve smyslu ust. § 140 OZ nebo spotřebitele u spotřebitelských smluv ve smyslu ust. § 55 odst. 2 OZ. Relativní neplatnosti se naopak nemohou dovolávat ty subjekty, které ji sami způsobilý.¹⁰⁷ To potvrzuje občanskoprávní zásada „*paremīe nemo turpitudīnem suam allegare potest*“, která vyjadřuje, že nikdo není oprávněn těžit z vlastních protiprávních činů. Dovolání se relativní neplatnosti představuje jednostranný právní úkon oprávněného subjektu. Musí obsahovat skutečnost, že se oprávněný subjekt neplatnosti dovolává a poukaz na konkrétní vadu, která má za následek neplatnost právního úkonu. Ze soudní praxe vyplývá, že nepostačuje pouhé vědomí či upozornění subjektu na relativní neplatnost právního úkonu v rámci soudního řízení, nýbrž projev vůle, který obsahuje všechny náležitosti právního úkonu.¹⁰⁸ Pokud se oprávněný subjekt s úspěchem relativní neplatnosti dovolá, nastanou právní účinky neplatnosti právního úkonu, stejně jako u absolutní neplatnosti, ex tunc. V praxi to znamená, že práva a povinnosti z právního úkonu trvají až do doby uznání jeho neplatnosti. Teprve od uznání relativní neplatnosti se na taková práva a povinnosti hledí, jakoby vůbec nevznikly. Naproti tomu u právních úkonů absolutně neplatných by ke vzniku žádných práv nikdy nedošlo, jelikož jsou od svého počátku považovány za neexistující. Jestliže důvod relativní neplatnosti odpadl nebo by byl dotčenou osobou dodatečně schválen, nelze se jí nadále s úspěchem dovolat. To platí i pro případy, kdy byl pokus o dovolání se relativní neplatnosti neúspěšný.¹⁰⁹

Existují dva způsoby, jimiž se dá relativní neplatnosti právního úkonu dovolat. Jedná se o způsob mimosoudní anebo druhý způsob prostřednictvím soudního řízení podáním žaloby či námitky. Občanský zákoník vychází ze zásady bezformálnosti právních úkonů, která se vztahuje i na případy relativní neplatnosti. Není tedy

¹⁰⁶ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 374. 978-80-7400-108-6.

¹⁰⁷ JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M.; et al. *Občanský zákoník. Komentář. 7.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 204. ISBN 80-7179-662-X.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1336/98 ze dne 22. 8. 1998

¹⁰⁹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné.* Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 165-166. ISBN 80-7357-127-7.

podstatné, jak se oprávněný subjekt relativní neplatnosti dovolá, jelikož pro tento jednostranný právní úkon není zákonem stanovena žádná forma.¹¹⁰ Dle ustálené soudní praxe převažuje názor, že pro řešení otázky relativní neplatnosti právního úkonu postačí mimosoudní vyřízení věci. Jedná se o příznivější alternativu, jak případný spor o neplatnost právního úkonu vyřešit. Pokud však soudní řízení bylo zahájeno, je v praxi preferováno, vyřešit otázku relativní neplatnosti jako předběžnou otázku soudu.¹¹¹ K řízení před soudem dochází teprve tehdy, když strana, již bylo oznámení o relativní neplatnosti doručeno, neplatnost popírá. V takovém případě je úkolem soudu, aby poskytl dovolávající se straně ochranu a konstatoval, zda se jedná o relativní neplatnost právního úkonu či nikoli. Jak v řízení před soudem, tak v případě mimosoudního řešení věci, nastávají účinky relativní neplatnosti až v okamžiku, kdy oznámení o dovolání se neplatnosti, bylo doručeno druhé straně resp. ostatním stranám právního úkonu. Pokud se relativní neplatnosti dovolávají třetí osoby, právní účinky nastanou až v okamžiku doručení oznámení o dovolání se neplatnosti poslednímu z účastníků právního úkonu, přičemž oznámení musí být doručeno všem jeho účastníkům.¹¹²

Na rozdíl od absolutní neplatnosti, u níž nelze nárok na dovolání se neplatnosti promlčet, u relativní neplatnosti to možné je. Nárok lze promlčet v obecné tříleté lhůtě. Promlčecí lhůta počíná běžet od dne, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé.¹¹³ Z rozhodovací praxe soudů vyplývá, že počíná běžet dnem, kdy došlo k věcnému plnění. U právních úkonů, u nichž dochází ke vzniku subjektivních práv a povinností až vkladem práva do katastru nemovitostí, počíná promlčecí doba běžet až den následující po dni, kdy nastaly právní účinky takového vkladu. Jestliže dojde k marnému uplynutí promlčecí lhůty, nelze se již relativní neplatnosti dovolat. To má za následek platnost právního úkonu, byť by trpěl vadou. Změna subjektu sama o sobě nemá žádný vliv na běh promlčecí lhůty.¹¹⁴ Pokud by oprávněný subjekt zemřel, dojde k přechodu jeho práva na dovolání se relativní neplatnosti na jeho právního nástupce.¹¹⁵

Podle významu chráněného zájmu se od sebe liší i oba dva druhy neplatnosti. Jestliže se jedná o takové vady právního úkonu, které jsou svoji intenzitou významné z hlediska veřejného zájmu, bude pro ně platit absolutní neplatnost. Naopak relativní

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2940/2007 ze dne 20. 1. 2009

¹¹¹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 14 Co 512/94 ze dne 7. 12. 1994

¹¹² JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník*. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 204-205. ISBN 80-7179-662-X.

¹¹³ Srov.: § 101 OZ

¹¹⁴ Srov.: § 111 OZ

¹¹⁵ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. s. 351. ISBN 978-80-7400-004-1.

neplatnost odráží nižší intenzitu vady právního úkonu, která není natolik významná, aby byla předmětem veřejného zájmu.¹¹⁶

8. 2. 3 Taxativní výčet případů relativní neplatnosti

Občanský zákoník upravuje relativní neplatnost v ust. § 40a. Relativita, kterou vyjadřuje zákonné ustanovení o neplatnosti právního úkonu, je spatřována v tom, že neplatnosti je potřeba se dovolat. Neplatnost tedy nenastává ex lege, jako je tomu v případě absolutně neplatných právních úkonů. Relativní neplatnost se týká těchto ustanovení občanského zákoníku: § 40, § 49a, § 55, § 140, § 145 odst. 2, § 479, § 589, § 701 odst. 1, § 775 a § 852b odst. 2 a 3. Jedná se o zákonná ustanovení, která nejsou z hlediska veřejného zájmu natolik významná, aby je bylo nutné postihovat neplatností absolutní. Zákonodárce ponechal prostor pro úvahu účastníka právního úkonu, zda jej v platnosti ponechá či nikoli.

a) ust. § 40 OZ (relativní neplatnost právního úkonu pro nedostatek jeho formy)

Již jedna z předchozích kapitol byla věnována formálnosti a bezformálnosti právních úkonů, kde bylo okrajově rozvedeno ust. § 40 OZ. Tato subkapitola je naopak věnována především právním následkům, které nastanou v případě, že nebyla dodržena forma právního úkonu. Mnohokrát zde byly zmíněny zásady bezformálnosti právních úkonů a autonomie vůle subjektů, jež jsou typické pro občanské právo. V důsledku těchto zásad mohou subjekty činit právní úkony v různých formách. Projevy vůle mohou být vyjádřeny ústně, písemně, v posuňkové řeči nebo tzv. projevem vůle per facta concludentia, který je učiněn v jiné formě než výslovné, přičemž o jeho smyslu nelze pochybovat. Jedná se např. o přitakání, kývnutí hlavou, zničení závěti apod. Pouze ve výjimečných případech je stanovena určitá forma pro konkrétní právní úkon. Forma právního úkonu může vycházet ze zákona nebo z dohody účastníků právního úkonu. Zákon může stanovit písemnou formu právního úkonu nebo tzv. kvalifikovanou formu, která spočívá v úředním zápisu. Obecně lze říci, že zákon předepisuje určitou

¹¹⁶ SALAČ, Jiří. K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 1997, 10, s. 510.

formu právního úkonu pouze v takových případech, ve kterých je potřeba garance právní jistoty účastníků právního úkonu a třetích osob. Jestliže zákon stanoví pro určitý právní úkon jeho písemnou formu, platí tato forma též pro jeho změnu či zrušení.

Podstatnými náležitostmi písemného projevu vůle jsou písemnost a podpis. Písemnost představuje projev vůle subjektu, který je zachycen v písemném textu, přičemž takový projev vůle může být napsán vlastnoručně či pomocí jiné moderní techniky.¹¹⁷ Pro platnost právního úkonu je důležitý jeho podpis. Platnost nastává ve chvíli, kdy je listina podepsána jednající osobou. Zákon nevyžaduje podpisy účastníků na jedné listině, výjimkou jsou pouze smlouvy o převodu nemovitostí, u nichž jsou podpisy smluvních stran na téže listině naopak zákonem vyžadovány. Na rozdíl od vlastního textu písemnosti je u podpisu vyžadováno, aby byl učiněn vlastnoručně. Užití mechanických prostředků k podpisu je možné pouze tam, kde je to z objektivního hlediska považováno za obvyklé. Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu upravuje možnost využití moderní techniky v právním styku. Ve smyslu ust. § 40 odst. 3 OZ platí, že pokud byl právní úkon učiněn pomocí elektronických prostředků, je potřeba učinit elektronický podpis v souladu právě se zvláštním zákonem o elektronickém podpisu.

Nedodržení formy právního úkonu má za následek jeho neplatnost. Neplatnost právního úkonu může být absolutní či relativní. K absolutní neplatnosti právního úkonu dochází tehdy, když není dodržena písemná forma právního úkonu, která byla stanovena zákonem. Naopak k relativní neplatnosti dochází v souvislosti s nedodržením formy právního úkonu, kterou si jeho účastníci sjednali. Neplatnost právního úkonu může mít za následek rovněž vznik bezdůvodného obohacení. S odkazem na ust. § 455 odst. 1 OZ bych ráda upozornila na případy, které naopak zákon za bezdůvodné obohacení nepovažuje. Jedním z těchto případů je i plnění na základě sice neplatného právního úkonu, přičemž je jeho neplatnost vyvozována pouze z nedostatku jeho formy.¹¹⁸

¹¹⁷ Pozn.: Stroj, tisk, telegraf, dálnopis, elektronické prostředky (podmínkou je, že zachytí obsah právního úkonu a specifikaci osoby, která projev vůle učinila)

¹¹⁸ JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M.; et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 197-202. ISBN 80-7179-662-X.

b) ust. § 49a OZ (omyl a relativní neplatnost právního úkonu)

Právní nauka rozlišuje mezi omylem vnitřním a vnějším. Pod omylem vnitřním spatřuje vadu ve vůli. Vnější omyl představuje vadu v projevu, který je v nesouladu s vnitřní vůlí jednatelického subjektu. Na oba případy se vztahuje ust. § 40a OZ, které obsahuje možnost dovolat se relativní neplatnosti právního úkonu. Relativní neplatnosti se lze dovolávat pouze v případě, že se jedná o podstatný omyl. Omyl může spočívat ve skutečnosti týkající se právního důvodu, předmětu nebo jeho vlastnosti, v osobě, ale také může spočívat v úplně jiné skutečnosti, která ho činí právním omylem podstatným.¹¹⁹ O neplatnosti, a to ani relativní neplatnosti právního úkonu, nelze hovořit v případech, kdy by se omyl týkal pouhé pohnutky.¹²⁰ O podstatný právní omyl se jedná tehdy, pokud spočívá ve skutečnosti, bez které by jednatelická osoba právní úkon neučinila. Zákon považuje za podstatný i takový omyl, o kterém osoba, jíž byl právní úkon určen věděla nebo o něm vědět musela, či ho dokonce sama vyvolala.¹²¹ Nejvyšší soud se při otázce omylu zabýval slovním spojením „musela vědět“. Slovní spojení má podle něj vyjadřovat vědomí osoby, které je právní úkon určen o tom, že druhá osoba je uvedena v omyl, přičemž nepovažuje za podstatné vědomí o mylné skutečnosti, na základě níž byl právní úkon učiněn.¹²² Naproti tomu za situace, kdy byl omyl vyvolán úmyslně osobou, jež byl právní úkon určen, není důležité, zda se jednalo o omyl podstatný či nikoli. V takovém případě bude právní úkon posuzován jako relativně neplatný i kdyby podstatný nebyl, jelikož důvodem neplatnosti je právě úmysl uvést jiného v omyl. Nejvyšší soud např. v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že pokud jedna strana smlouvy uvedla úmyslně druhou stranu této smlouvy v omyl, nebude její neplatnost, jak by se mohlo zdát, posuzována jako absolutní dle ust. § 37 odst. 1 OZ tj. pro její rozpor se zákonem nebo pro nedostatek vážné vůle. Nejvyšší soud ponechává iniciativu na účastníkovi smlouvy, jenž byl uveden v omyl, zda se její neplatnosti dovolá či nikoli. Jedná se tedy o relativně neplatnou smlouvu, nikoli absolutně.¹²³ Se stejným závěrem v jiném rozhodnutí např. judikoval, že: *„Pokud kupující ujistí prodávajícího o tom, že je schopen v dohodnuté lhůtě zaplatit kupní cenu a toto ujištění doloží vědomě nepravdivými skutečnostmi, je smlouva v případě, že by bez tohoto ujištění k jejímu uzavření nedošlo, relativně neplatná podle § 49a ve spojení*

¹¹⁹ ŠVESTKA, J. ; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. ; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 434-435. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2987/2000 ze dne 27. 3. 2001

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1898/99 ze dne 22. 3. 2001

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2828/2000 ze dne 1. 2. 2001

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 826/2005 ze dne 18. 4. 2006

s § 40a ObčZ.¹²⁴ Opět tedy dochází k závěru, v němž upřednostnil neplatnost relativní před absolutní v důsledku úmyslného omylu.

Osoba, která byla uvedena v omyl, se relativní neplatnosti právního úkonu může úspěšně dovolat pouze v případě, že se jedná o podstatný právní omyl a tento omyl je omluvitelný. Omluvitelný omyl nastane tehdy, když osoba uvedená v omyl, postupovala v konkrétní věci s obvyklou mírou opatrnosti tak, aby se takovému omylu vyvarovala a to s přihlédnutím ke všem okolnostem případu.¹²⁵ Naopak za neomluvitelný omyl považuje judikatura nedbalostní jednání osoby, která byla uvedena v omyl vlastní vinou, jelikož si neověřila veškeré dostupné skutečnosti, které by jí umožnily takovému omylu se vyvarovat.¹²⁶

c) ust. § 140 OZ (Podílové spoluvlastnictví)

Již z názvu lze vyčíst, že se jedná o spoluvlastnictví k jedné a téže věci, které je mezi vlastníky věci charakterizováno určitými podíly. Občanský zákoník považuje podílové spoluvlastnictví za spoluvlastnictví ideální. Ideální spoluvlastnictví je charakterizováno tím, že jeho výše neodpovídá konkrétní reálné části věci, ale vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech, které vyplývají ze spoluvlastnictví k jedné věci.¹²⁷ Základem pro podílové vlastnictví je skutečnost, že každý spoluvlastník se podílí na právech a povinnostech, vyplývajících ze spoluvlastnictví k věci pouze v rozsahu jemu odpovídajícímu podílu.¹²⁸ Je třeba rozlišovat případy, ve kterých spoluvlastníci disponují s věcí jako celkem nebo pouze se svým spoluvlastnickým podílem. Nakládání s věcí jako celkem totiž představuje jednání v rámci tzv. společných práv spoluvlastníků. Pokud by podílový spoluvlastník chtěl nakládat pouze se svým podílem, patří tato dispozice jen do jeho vlastních práv.¹²⁹

Jedním z práv vyplývajících ze spoluvlastnického podílu je jeho převod. Z dikce ust. § 140 OZ vyplývá, že při převodu spoluvlastnického podílu, mají ostatní spoluvlastníci předkupní právo, ledaže se jedná o osoby blízké.¹³⁰ V tomto případě se jedná o zákonné, nikoli o smluvní předkupní právo, které je pro podílové spoluvlastnictví typické a nastává ex lege. Jelikož zákonné předkupní právo není OZ

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2506/99 ze dne 21. 8. 2000

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1830/2007 ze dne 30. 7. 2009

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1251/2002 ze dne 19. 12. 2002

¹²⁷ Srov.: § 137 OZ

¹²⁸ KRÁLÍK, M. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 199-203. ISBN 978-80-7400400-1

¹²⁹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 877. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹³⁰ Srov.: § 140 OZ

výslovně upraveno, použije se na něj přiměřeně obecná úprava vztahující se k předkupnímu právu zakotvená v ust. § 602 a násl. OZ. Z předkupního práva vyplývá oprávnění podílových spoluvlastníků na přednostní odkup spoluvlastnického podílu. Pokud by tedy jeden ze spoluvlastníků chtěl realizovat převod svého podílu, je povinen jej nejprve nabídnout ke koupi svým podílovým spoluvlastníkům. Pro případ, že by se spoluvlastníci nedohodli na výkonu předkupního práva, mohou podíl odkoupit poměrně podle velikosti jejich podílů.¹³¹ V praxi tak často vyvstala otázka, zda lze pod toto zákonné ustanovení podřadit také případy přechodu spoluvlastnického podílu či bezplatného převodu. Z rozhodovací praxe soudů lze dovodit, že zákonné ustanovení o předkupním právu se bude vztahovat pouze na převod nikoli přechod spoluvlastnického podílu. Toto tvrzení dokládá rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém stanovil, že předkupní právo se nevztahuje na případy dědění ať již zákonného nebo ze závěti.¹³² Tím tedy vyloučil předkupní právo pro případ přechodu práv a povinností. Předkupní právo se neuplatní ani v rámci prodeje spoluvlastnického podílu při realizaci výkonu rozhodnutí.¹³³

V souvislosti s převodem spoluvlastnického podílu docházelo v praxi k častým problémům. Nesoulad názorů se týkal především interpretace pojmu „převod“. Rozsáhlé spory mezi jednotlivými odborníky vyvstaly nad otázkou, zda se zákonné ustanovení § 140 OZ o předkupním právu vztahuje i na bezúplatné převody. Zákonné ustanovení je v otázce předkupního práva velice kuse upraveno a nelze z něho vyčíst, na jaký převod se vlastně vztahuje. Jádrem sporu byl výklad tohoto ustanovení. Vznikaly tak dva názorově odlišné tábory, jež se buď přikláněly k extenzivnímu výkladu ustanovení, nebo naopak k jeho restriktivnímu výkladu. Teprve rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém se vyjádřil k zákonnému předkupnímu právu, pomohlo tuto složitou interpretační otázku objasnit. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že předkupní právo se nevztahuje na případy darování spoluvlastnického podílu, nýbrž pouze na jeho prodej.¹³⁴ Tímto rozhodnutím vyloučil alternativu předkupního práva u bezúplatných převodů. Dle Spáčila, nebylo rozhodnutí Nejvyššího soudu doposud překonáno a napomohlo k právní jistotě ohledně otázky zákonného předkupního práva.¹³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu však zároveň vyvolalo také značnou vlnu kritiky. S rozhodnutí Nejvyššího soudu se neztotožňuje např. prof. Eliáš, který zaujal opačný názor. Prof. Eliáš je zastáncem názoru, že ačkoli se jedná o darování jako

¹³¹ Srov.: § 140 OZ

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R 54/1973 ze dne z 8. 3. 1973

¹³³ Srov.: § 338 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2408/2007 ze dne 20. 10. 2008

¹³⁵ SPÁČIL, Jiří. Zákonné předkupní právo, darování a směna spoluvlastnického podílu. *Právní rozhledy*. 2009, 11, s. 396.

bezúplatný převod, mělo by se zákonné předkupní právo vztahovat i na tento právní úkon. Vychází z úvahy, že zákonné ustanovení o předkupním právu je tu právě proto, aby ochraňovalo spoluvlastníky před narušením jejich vlastnického práva před třetími osobami a upevňuje jejich právo na odkoupení spoluvlastnického podílu za obecnou cenu. Argumenty pro jeho úvahu opírá o smysl zákona (*ratio legis*) a v důvodovou zprávu k OZ z roku 1950.¹³⁶

Porušení předkupního práva nezakládá absolutní neplatnost právního úkonu. V případě porušení zákonného předkupního práva má dle doc. Mikeše a prof. Švestky oprávněný podílový spoluvlastník více alternativ obrany. Jednu z alternativ spatřují v možnosti se mimosoudně domáhat relativní neplatnosti převádějícího právního úkonu, který je adresován jak převádějícímu spoluvlastníkovi, tak novému nabyvateli. Jako další alternativu spatřují v podání žaloby, kterou by se mohl oprávněný podílový spoluvlastník u soudu domáhat na třetí osobě, aby mu nabytý spoluvlastnický podíl nabídla zpět ke koupi. Co nelze vyloučit je i případná stagnace oprávněného spoluvlastníka, tudíž vlastně nepodniknutí žádných kroků vedoucích k obraně.¹³⁷ Došlo-li tedy k převodu spoluvlastnického podílu na nového nabyvatele bez předchozí nabídky tohoto podílu ostatním spoluvlastníkům, mají spoluvlastníci právo na jeho odkoupení od nového nabyvatele. Spoluvlastníci, se práva na odkup převedeného podílu mohou na novém nabyvateli domáhat bez toho, aniž by se současně dovolávali relativní neplatnosti smlouvy, na základě níž došlo k převodu takového podílu. Nový nabyvatel je povinen na základě výzvy nabídnout podíl ke koupi oprávněným spoluvlastníkům za stejných podmínek, za nichž podíl nabyt.¹³⁸ Právní účinky relativní neplatnosti převodu spoluvlastnického podílu totiž nastávají v okamžiku, kdy učiněný projev vůle dotčeného podílového spoluvlastníka, ve kterém napadá nedodržení předkupního práva, došel jak jeho nabyvateli, tak jeho převodci.¹³⁹

¹³⁶ ELIÁŠ, Karel. O zákonném předkupním právu spoluvlastníků. *Právní rozhledy*. 2009, 5, s. 153.

¹³⁷ MIKEŠ, Jiří.; ŠVESTKA, Jiří. Znovu k zákonnému předkupnímu právu podílových spoluvlastníků. *Právní rozhledy*. 2010, 8, s. 292.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 831/2000 ze dne 20. 6. 2001

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2474/2000 ze dne 10. 10. 2001

d) ust. § 145 odst. 2 OZ (Správa společného majetku manželů)

Společné jmění manželů představuje institut, který byl do Občanského zákoníku zaveden novelou zákona o rodině, která byla provedena z. č. 91/1998.¹⁴⁰ Před novelou existoval institut tzv. bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které bylo nahrazeno společným jměním manželů. Dnešní úpravu společného jmění manželů nalezneme v ust. § 143 až § 151 OZ.¹⁴¹ Jedná se o majetkové společenství, které může vzniknout pouze za trvání manželství mezi manžely. Mezi jinými subjekty je jeho vznik vyloučen. Zákon stanoví, jaký majetek a majetková práva do společného jmění manželů patří a co do něho naopak řadit nelze. Nejen majetek, ale rovněž i závazky vzniklé za trvání manželství spadají pod společné jmění manželů vyjma těch, které stanoví zákon. Každý z manželů je oprávněn majetek, který je zahrnut do společného jmění manželů společně a nerozdílně udržovat a užívat. Pod úpravu společného jmění manželů nespadá nájem společného bytu a členství v bytovém družstvu.¹⁴²

V rámci společného soužití obou manželů je třeba rozlišovat právní jednání týkající se správy společného jmění, která mohou každý z manželů činit samostatně a jednání, která vždy vyžadují souhlas obou z manželů.¹⁴³ Souhlas není vyžadován u jednání, které náleží do tzv. obvyklé správy majetku. Pod obvyklou správou starší judikatura spatřovala např. přiměřené používání společných úspor manželů k úhradě potřeb jejich potomka včetně nákupu běžného oblečení.¹⁴⁴ Lze pod ni tudíž podřadit veškeré nakládání se společným majetkem, které slouží k běžnému zajištění chodu domácnosti. V případě, že by jednání jednoho z manželů ovšem přesahovalo míru obvyklé správy majetku, bude zapotřebí souhlasu obou manželů. Souhlas obou manželů je vyžadován nejen u správy společného majetku manželů, ale rovněž i u závazků, které přesahují míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů.¹⁴⁵ Obligatoční souhlas vyjadřuje hmotněprávní ochranu jednoho z manželů pro nežádoucí situace a závazky, které by pro něho mohly vyvstat z právních jednání druhého manžela. Zákonodárce chce tímto předejít závazkům, ke kterým by byl bez své viny jeden z manželů vystaven,

¹⁴⁰ Srov.: zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴¹ VESELÝ, Jan. Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů? *Právní rozhledy*. 1998, 6, s. 299.

¹⁴² FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 267-271. ISBN 978-80-7380-058-1.

¹⁴³ Srov.: § 145 odst. 2 OZ

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 10/66 ze dne 18. 5. 1966

¹⁴⁵ Srov.: § 143 odst. 1 písm. b) OZ

aniž by tak sám chtěl. Souhlasu je zpravidla potřeba u takového druhu závazků, které jsou zásadní povahy a které by mohly narušit sféru právní jistoty manželů.¹⁴⁶

Právní úkon, který byl učiněn bez obligatorního souhlasu obou manželů, ačkoli by se jednalo o úkon přesahující obvyklou správu majetku, bude považován za platný, dokud se jeho neplatnosti dotčený manžel nedovolá. Jedná se o případ relativní neplatnosti právního úkonu ve smyslu ust. § 40a OZ. Právo dovolat se relativní neplatnosti může být uplatněno pouze v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která počíná běžet ode dne, kdy takové právo mohlo být uplatněno poprvé.

e) ust. § 479 OZ (Ochrana práv neopominutelného dědice)

Dědictví se nabývá smrtí zůstavitele, přičemž lze dědit ze zákona, ze závěti nebo je možné dědit jak ze zákona, tak ze závěti.¹⁴⁷ Děděním, se rozumí přechod práv a povinností na právní nástupce zůstavitele, nebo-li dochází k tzv. univerzální sukcesi. Mezi neopominutelné dědice patří osoby, které nelze v závěti zůstavitelem opomenout. Jedná se pouze o potomky zůstavitele, ať už zletilé či nezletilé. Za potomka zůstavitele přitom není považováno pouze jeho dítě, tedy potomek v prvním stupni, nýbrž i potomci následujících stupňů. Obecně platí přednost dědiců testamentárních před dědici zákonnými, jejichž dědický titul je považován za slabší. Dědění ze zákona přichází v úvahu pouze tehdy, jestliže zůstavitel nezanechal platnou závěť nebo ji zanechal, ale jen o určité části majetku, přičemž zbytek majetku do závěti nezahrnul.¹⁴⁸ Podíly zákonných dědiců ze zbytku majetku, který nebyl zahrnut do závěti, budou vypočítány z celého dědictví, nikoli pouze z té části majetku zahrnutého v závěti.¹⁴⁹

Institut neopominutelného dědice slouží k ochraně práv dědiců a jejich dědických podílů při dědění ze závěti. Občanský zákoník poskytuje ochranu neopominutelným dědicům tím, že stanoví jejich zákonné povinné podíly na dědictví. Pro nezletilé stanoví, že musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich podíl ze zákona a pro zletilé platí, že musí dostat, alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.¹⁵⁰ Jestliže dojde k vyloučení potomka ze závěti, aniž by byl vyděděn, bude se považovat závěť zcela nebo v této části za neplatnou, za předpokladu, že se

¹⁴⁶ MALENOVSKÝ, Radek. K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen s jedním z manželů. *Právní rozhledy*. 2008, 20, s. 747.

¹⁴⁷ Srov.: § 460 a násl. OZ

¹⁴⁸ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 372. ISBN 978-80-7380-058-1.

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 43/88 ze dne 30. 6. 1988

¹⁵⁰ Srov. § 479 OZ

neplatnosti oprávněný neopominutelný dědic dovolal. Pokud by v rámci dědického řízení nebyla neopominutelným dědicem vznesena námitka relativní neplatnosti závěti, ačkoli byl na možnost vznesení námítky notářem upozorněn, bude se závěť považovat za platnou. Při úspěšném dovolání se relativní neplatnosti závěti, je neopominutelný dědic oprávněn dědit ze zákona v takovém rozsahu, který odpovídá jeho dědickému nároku.¹⁵¹

f) ust. § 589 OZ (Omezení smluvní volnosti při sjednávání ceny)

Pro uzavření kupní smlouvy je důležité, aby obsahovala podstatné náležitosti, které zákon vyžaduje. Mezi podstatné náležitosti kupní smlouvy řadí zákon předmět koupě a sjednání kupní ceny. Občanské právo vychází z principu smluvní autonomie, který umožňuje subjektům právního vztahu odchýlit se od zákonných ustanovení, nejedná-li se o ustanovení kogentní povahy. Smluvní autonomie však může být v některých případech omezena. Ve smyslu ust. § 589 OZ je v případech kupních a směnných smluv třeba, aby se sjednaná cena mezi smluvními stranami řídila obecně závaznými cenovými předpisy. V případě, že se účastníci smlouvy dopustí porušení zákonného ustanovení o ujednání ceny, bude smlouva považována za relativně neplatnou. Relativní neplatnost je umožněna jen u cen, které jsou regulovány obecně závazným právním předpisem. Za obecně závazný cenový předpis je pokládán cenový zákon.¹⁵² Tento právní předpis upravuje způsoby možné regulace cen, práva a povinnosti regulovaných subjektů, způsob cenové kontroly, cenové delikty a sankce za ně. Pro účely sjednání konkrétních typů smluv užívá občanský zákoník pojem cena, odměna či jiné specifické pojmy.¹⁵³

Zákon sice hovoří o neplatnosti celé smlouvy, ve skutečnosti se neplatnost týká pouze ustanovení o ujednané ceně, která není v souladu s cenovým předpisem. Ujednání o ceně stanovené ve smlouvě, které by se neshodovalo s obecně platným cenovým předpisem, bude považováno za relativně neplatné. Relativně proto, protože je potřeba, aby se strana dotčená smlouvou, neplatností ujednání dovolala. Pokud by se dotčená strana smlouvy neplatnosti nedovolala, bude se považovat ujednání o kupní ceně

¹⁵¹ *Neopominutelný dědic a jeho nároky* [online]. publikováno 7. 3. 2002 [cit. 2013-03-1]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/neopomenutelný-dedic-a-jeho-naroky-15944.html>

¹⁵² Zákon č. 526/1990 Sb., o cenách

¹⁵³ ŠVESTKA, J. ; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. ; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 1728-1729. ISBN 978-80-7400-108-6.

za platné. Z mého pohledu vychází zajímavý závěr z rozhodnutí Nejvyššího soudu ohledně kupní smlouvy při převodu nemovitostí. Ten stanovil, že pokud kupní smlouva ohledně více nemovitostí nebude obsahovat ceny jednotlivých převáděných nemovitostí, přičemž z povahy věci vyplývá, že se nejedná o jednotnou cenu pro všechny nemovitosti, pak platí, že byť i jeden neplatný převod jedné z těchto nemovitostí, způsobí neplatnost všech ostatních částí smlouvy o převodu ostatních nemovitostí.¹⁵⁴

g) ust. § 775 OZ (Zprostředkovatelská smlouva a relativní neplatnost)

Zprostředkovatelská smlouva se uzavírá mezi zájemcem a zprostředkovatelem. Povinností zprostředkovatele je obstarat pro zájemce uzavření smlouvy s další osobou a to za určitou sjednanou cenu. Provize, nebo-li sjednaná cena, zprostředkovateli náleží pouze tehdy, jestliže bylo dosaženo požadovaného výsledku. Stejně jako u výše zmíněné kupní smlouvy se provize za obstarání smlouvy se třetí osobou řídí obecně závaznými cenovými předpisy. Zprostředkovatelská smlouva uzavřená v rozporu s cenovými předpisy bude postihnuta sankcí relativní neplatnosti v té části, která se týká sjednané ceny za dosažený výsledek zprostředkovatele. Ustanovení o odměně bude neplatné pouze v případě, že se jeho neplatnosti dotčená osoba dovolá. Dovolání se relativní neplatnosti představuje jednostranný adresovaný právní úkon, jehož právní účinky nastávají v okamžiku doručení takového právního úkonu zprostředkovateli. V současné době však ust. § 40a OZ v souvislosti cenovými předpisy nenalezne reálné uplatnění, jelikož se zatím žádný cenový předpis odměně za zprostředkovatelskou smlouvu nevěnuje.¹⁵⁵

h) ust. § 701 OZ (Vyřizování věcí při společném nájmu)

Společný nájem bytu vzniká mezi více nájemníky jednoho bytu. Práva a povinnosti, které ze společného nájmu vznikají, jsou pro všechny nájemníky stejná. U družstevního bytu je vznik společného nájmu omezen jen na společný nájem mezi

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2127/2000 ze dne 12. 9. 2002

¹⁵⁵ ŠVESTKA, J. ; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M. ; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 2292–2293. ISBN 978-80-7400-108-6.

manžely. Z učiněných právních úkonů jsou vůči sobě společní nájemníci zavázáni solidárně. Bez ohledu na to, jestli by tedy došlo k uzavření dohody mezi společnými nájemníky upravující jejich práva a povinnosti týkající se např. úhrady nájemného či služeb spojených s nájmem, bude se pronajímatel oprávněn uspokojit na svých právech na kterémkoli ze společných nájemníků. Je třeba rozlišovat situace, kde je k nějakému právnímu úkonu zapotřebí souhlasu všech nájemníků či postačí souhlas pouze některého z nich. Souhlas všech se nevyžaduje u tzv. běžných věcí týkajících se společného nájmu bytu. O běžných věcech hovoříme ve smyslu např. úhrady nájemného, drobných bytových úprav apod. Věci, které se vymykají běžným právním úkonům spojených se společným nájmem bytu, budou podléhat souhlasu všech spolunájemníků. Pokud by souhlas všech nebyl dán, je možné první úkon učinit pouze v případě, že byl takový souhlas všech dodatečně projeven. Tam, kde by souhlas všech spolunájemníků chyběl, ačkoli je zákonem vyžadován, nastane relativní neplatnost takového právního úkonu ve smyslu ust. § 40a OZ. Takový právní úkon proto bude opět považován za platný do doby, než se jeho relativní neplatnosti dotčená osoba nedovolá.¹⁵⁶

i) ust. § 852b odst. 2, 3 OZ (relativní neplatnost cestovní smlouvy)

V souvislosti se vstupem do EU došlo ke sblížení a přizpůsobování právních řádů i v oblasti cestování.¹⁵⁷ V současné době se zákonná úprava cestovní smlouvy nachází v ust. § 852a - § 852k OZ, kterou přinesla novela provedená z. č. 159/1999 Sb., o cestovním ruchu.¹⁵⁸ Cestovní smlouvu řadí OZ mezi samostatné smluvní typy. Stejně jako u ostatních smluvních typů, musí i cestovní smlouva obsahovat podstatné náležitosti stanovené zákonem. Při absenci podstatných náležitostí, jako např. její písemná forma, dochází ex lege k absolutní neplatnosti smlouvy. Pro nás zajímavé jsou ty náležitosti, které zákon nepovažuje za podstatné a které při jejich absenci způsobí pouze neplatnost relativní. Náležitosti, které nejsou pro cestovní smlouvu esenciální, OZ upravuje ve svém ust. 852b odst. 2 a 3. Cestovní smlouva, která postrádá některou z těchto náležitostí, bude považována za platnou do doby, než se dotčená strana její

¹⁵⁶ MACHÁČEK, Filip. *Společný nájem bytu – část . I.* Epravo.cz [online]. publikováno 24. 11. 2003. [cit. 2012-3-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecny-najem-bytu-cast-i-22225.html>

¹⁵⁷ Srov.: Směrnice Rady č. 90/314/EHS o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy z 13. června 1990

¹⁵⁸ z.č.159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v cestovním ruchu, ve znění pozdějších předpisů

neplatnosti nedovolá. V případě cestovní smlouvy se pod dotčenou osobou rozumí zákazník cestovní kanceláře, jelikož právě cestovní kancelář je ta, která činí pro potencionálního zákazníka ofertu a která způsobila relativní neplatnost takové smlouvy.¹⁵⁹

8. 2. 4 Relativní neplatnost a spotřebitelské smlouvy

V souvislosti se spotřebitelskými smlouvami bych ráda, pouze ve zkratce, upozornila na poměrně zásadní novelu občanského zákoníku provedenou zákonem č. 155/2010 Sb., jejíž účinnost nastala dne 1. 8. 2010, která souvisí se změnou pojetí neplatnosti spotřebitelských smluv.¹⁶⁰ Zákonnou úpravu spotřebitelských smluv nalezneme v části osmé OZ. Právní úprava spotřebitelských smluv započala v roce 2001 v rámci harmonizace českého právního řádu s předpisy EU. Spotřebitelské smlouvy nepředstavují nový smluvní typ. Spotřebitelská smlouva může mít podobu jednotlivých zákonem vyjmenovaných typů smluv nebo se může jednat i smlouvu nepojmenovanou. Rozhodující pro určení, zda se jedná o spotřebitelskou smlouvu, je skutečnost, že je tato smlouva uzavírána mezi spotřebitelem a dodavatelem. Dodavatelem je ten, kdo při uzavírání smlouvy jedná v rámci své obchodní či podnikatelské činnosti. Spotřebitelem je pak osoba, která při uzavírání smlouvy v rámci své podnikatelské činnosti nejedná. Spotřebitelské smlouvy slouží k ochraně slabší smluvní strany. Ochrana spotřebitele se promítá v modifikaci některých práv a povinností, které ze smlouvy vyplývají. U spotřebitelských smluv platí, že smluvní ujednání učiněná mezi stranami, se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje nebo jinak zhoršit své smluvní postavení. Ujednání, která by byla v rozporu s požadavkem dobré víry a představovala by značnou nerovnováhu práv a povinností na straně spotřebitele, budou považována za neplatná. V souhrnu tedy platí, že všechna smluvní ujednání, která by představovala odchýlení od zákona a byla by v neprospěch spotřebitele, se považují za neplatná.¹⁶¹ Odchýlení od zákona ve prospěch spotřebitele je naopak považováno za možné.¹⁶²

¹⁵⁹ ČECHOVÁ, Lucie. *Pravidla při uzavírání cestovní smlouvy a nárok na náhradu škody*. e-LAW.cz [online]. publikováno 27. 6. 2010. [cit. 2012-3-18]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/240-pravidla-pri-uzavirani-cestovni-smlouvy-a-narok-na-nahradu-kody.html>

¹⁶⁰ z. č. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů

¹⁶¹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I, II. 2. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2009. s 451-453. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁶² Srov.: § 55 odst. 1 OZ

Jelikož v dřívější úpravě spotřebitelských smluv došlo ČR k pochybení, které spočívalo v nesprávné implementaci směrnice Rady č. 93/13/EHS z 5. dubna 1993 (dále jen „směrnice Rady č. 93/13/EH“) do českého právního řádu, bylo zapotřebí takové pochybení napravit.¹⁶³ Ze směrnice a její preambule totiž vyplývá, že se v případech nerovnosti práv a povinností vyplývajících ze smlouvy pro spotřebitele, jedná zásadně o neplatnost absolutní. Upravuje tedy nepřiměřená ustanovení ve spotřebitelské smlouvě mezi spotřebitelem a dodavatelem jako absolutně neplatná, čímž je vyjádřena větší ochrana pro spotřebitele. To potvrzuje Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SDEU“) v jednom ze svých rozsudků, kde se vyjádřil v tom smyslu, že je věcí národních soudů, aby zkoumaly, zda jim předložené smlouvy obsahují nepřiměřená ustanovení, přičemž zároveň dodal, že by nemohlo být jinak dosaženo účelu směrnice, pokud by se neplatnosti musel dovolávat spotřebitel.¹⁶⁴ Z právní úpravy EU, týkající se nepřiměřených ustanovení ve spotřebitelských smlouvách, jasně vyplývá, že je nutné je považovat za absolutně neplatná. Český právní řád však nerespektoval právní úpravu EU a uplatňoval pro nepřiměřená ujednání neplatnost relativní. Docházelo tedy k nežádoucímu stavu, ve kterém se soudy dostávaly do interpretačních nejasností ohledně výkladu neplatnosti spotřebitelských smluv.¹⁶⁵ Zmíněná novela OZ zajistila soulad posuzování neplatnosti nepřiměřených ustanovení ve spotřebitelských smlouvách s právní úpravou EU.

Novela s sebou přinesla také nové pojetí spotřebitele, kterým nyní může být pouze fyzická osoba, nikoli právnická osoba jako tomu bylo před přijetím této novely. V novele OZ spatřuji pozitivní posun, jednak v tom, že je spotřebiteli poskytována větší ochrana při uzavírání spotřebitelských smluv a jednak v tom, že ČR bude do budoucna ušetřena velkým množstvím žalob na náhradu škody způsobenou nesprávnou implementací směrnice Rady č. 93/13/EHS. Naproti tomu, jako negativum shledávám ve značné přísnosti zákonného ustanovení. Přísnost zákona se odráží v tom, že i nepatrné odklonění smluvního ujednání od zákona, které by bylo v neprospěch spotřebitele, bude považováno za absolutně neplatné. Absolutní neplatnost zde nastane přímo ze zákona, aniž by třeba spotřebitel takovou neplatnost přímo vyžadoval. V tomto směru dochází k jistému omezení smluvní autonomie, kterou v rámci relativní neplatnosti spotřebitel naopak měl a mohl svým rozhodnutím ovlivnit, zda ujednání, ačkoli by bylo v jeho neprospěch, ponechá nadále v platnost či nikoli.

¹⁶³ Směrnice Rady č. 93/13/EHS z 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (dále jen „směrnice 93/13/EHS“)

¹⁶⁴ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, ve spojených věcech sp.zn. C-240/98 až C-244/98 Murciano Quintero ze dne 27. 6. 2000 (<http://eur-lex.europa.eu>)

¹⁶⁵ KRAMPERA, Jan. Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách. *Bulletin advokacie*. 2009. 1-2, s. 44.

8. 3 Odstoupení od právního úkonu

Jedním z právních následků vady právního úkonu může být i jednostranné odstoupení od takového právního úkonu. V praxi se odstoupení od právního úkonu vztahuje především na smlouvy.¹⁶⁶ Odstoupení od smlouvy nemusí být vždy způsobeno pouze v důsledku vady právního úkonu (ust. § 49 OZ) tj. v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Může k němu dojít i v důsledku porušení smluvních povinností jednou ze stran smlouvy nebo v důsledku prodlení dlužníka ve smyslu ust. § 517 odst. 1 OZ. Odstoupení od smlouvy z jiného důvodu, než ze zmíněného ust. § 49 OZ lze rovněž v případech stanovených zákonem či v rámci dohody účastníků smlouvy (např. srov. § 48 odst. 2 OZ, § 497 OZ). V rámci současné právní úpravy je v důsledku vady právního úkonu možno odstoupit od smlouvy pouze v případě stanoveném v ust. § 49 OZ. Z dikce zákona se jedná o případy, kdy byla smlouva uzavřena v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Tyto dvě podmínky musí být splněny kumulativně, jelikož občanský zákoník pouze s tísní žádné právní důsledky nespojuje. Nejvyšší soud vykládá pojem tíseň jako sociální, zejména hospodářský stav osoby, který na ni působí tak závažným způsobem, že osoba bez svobodného utváření své vůle uzavře smlouvu, kterou by za jiných okolností neuzavřela.¹⁶⁷ Tíseň se posuzuje dle objektivního hlediska a musí zakládat pohnutku, která má za následek uzavření smlouvy v neprospěch osoby jednající v tísní.¹⁶⁸ Naproti tomu tíseň, jako důvod odstoupení od smlouvy, je vyloučena v režimu obchodního zákoníku u obchodně-závazkových vztahů.¹⁶⁹ V obchodním právu se uplatňuje pravidlo, že každý podnikatel jedná ve svém podnikatelském zájmu a nese veškerá rizika, která v souvislosti s podnikáním mohou nastat, přičemž tíseň spadá pod jedno z možných podnikatelských rizik.¹⁷⁰

Vadný právní úkon je považován za platný a existující do doby, než ten, kdo je vadou dotčen, projeví vůli ve smyslu odstoupení od takového právního úkonu. Odstoupení od smlouvy z důvodu uvedeném v ust. § 49 OZ představuje jednostranný právní úkon, který je adresován druhé straně smlouvy a kterým se ruší smluvně závazkový právní vztah. Právní účinky odstoupení nastávají v okamžiku, kdy se projev vůle odstoupit od smlouvy dostane do sféry ovládnutí adresáta. Práva a povinnosti

¹⁶⁶ Knapp, V. *Občanské právo hmotné. Svazek I., díl I.* 1. vydání. Praha : Codex 1995. s. 104. ISBN 80-85963-01-9.

¹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1221/2001 ze dne 16. 8. 2001

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 350/2000 ze dne 30. 5. 2001

¹⁶⁹ Srov.: § 267 odst. 2 z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁰ ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M., et al. *Obchodní zákoník. Komentář.* 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 913. ISBN 978-80-7400-354-7.

vyplývající ze smlouvy, od níž dotčená strana odstoupila, zanikají s účinky *ex tunc*, tzn. zpětně od doby učinění právního úkonu, jestliže zákon nebo smluvní strany nestanoví jinak. Právní účinky odstoupení nastupují automaticky a není tak podstatné rozhodnutí druhého účastníka ani stanovisko soudu. Soud, se může zabývat pouze v souvislosti s žalobou podanou druhým účastníkem, zda odstoupení, jako projev vůle, obsahuje všechny náležitosti právního úkonu. Odstoupení od právního úkonu má za následek definitivní zánik práv a povinností vyplývajících z právního úkonu, přičemž ani následné potvrzení či konvalidace nejsou schopny účinkům odstoupení zabránit. Možnost zabránit právním účinkům odstoupení by fakticky připadalo v úvahu pouze tehdy, pokud by strany uzavřely nový právní úkon.¹⁷¹

8. 4 Odporovatelnost

Institut odporovatelnosti je upraven v ust. § 42a OZ. Uplatňuje se především v rámci právních vztahů, kde subjekty vystupují v pozici dlužníků a jejich věřitelů. Jedná se o tzv. právní úkony *in fraudem creditoris*, které vedou ke zkrácení věřitele. Prostřednictvím soudu je věřiteli umožněno bránit se proti případným právním úkonům dlužníka, pokud by zkracovaly věřitelovu vymahatelnou pohledávku.¹⁷² Zákon se v ustanovení § 42a OZ zmiňuje pouze o vymahatelné pohledávce věřitele, tj. vykonatelného rozhodnutí soudu či jiného orgánu. Z judikatury ovšem vyplývá, že nejen vymahatelná pohledávka opravňuje věřitele odporovat právním úkonům dlužníka, ale jakákoli pohledávka, kterou věřitel vůči dlužníkovi má. Věřitel je tedy oprávněn odporovat právním úkonům dlužníka ještě předtím, než se jeho pohledávka stala vymahatelnou. Vymahatelnost pohledávky je podstatná pro věcnou legitimaci věřitele, jelikož alespoň v době rozhodování soudu o odpůrčí žalobě, zde vymahatelnost pohledávky již musí existovat.¹⁷³ Hlavním účelem zákonné úpravy je poskytovat ochranu věřiteli před právními úkony jeho dlužníka, jež mají za cíl zkrátit věřitele. Ochrana spočívá v určení soudu za právně neúčinné veškeré úkony, jež dlužník učinil vůči věřiteli, pokud věřitele zkracovaly. Právním úkonům dlužníka vůči věřiteli lze odporovat pouze ve chvíli, kdy dochází ke zmenšení majetku dlužníka, ze kterého by věřitel mohl uspokojit svoji pohledávku. Nejvyšší soud současně stanovil, že důkazní

¹⁷¹ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 48-49. ISBN 80-7239-111-9.

¹⁷² Srov.: § 42a OZ

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3039/2007 ze dne 2. 6. 2008

břemeno a břemeno tvrzení nese právě věřitel při prokazování, že neexistuje jiný majetek dlužníka, ze kterého by se mohl uspokojit.¹⁷⁴ Na druhou stranu lze uvést i jedno z rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž stanovil, že pokud dlužník stále vlastní majetek postačující k uspokojení pohledávky věřitele, ačkoli učinil úkony, jež zmenšují jeho majetek, není pro takové případy podání odpůrcí žaloby účinné.¹⁷⁵

V souvislosti s nově přijatým občanským zákoníkem, lze poukázat na některé odlišnosti a novoty, které považují za vhodné pro upřesnění uvést. Ve znění nového občanského zákoníku se již nebudeme setkávat s pojmem odporovatelnosti, ale nově půjde o tzv. relativní neúčinnost právních jednání. Má se za to, že z hlediska obsahu se od sebe tyto dva instituty výrazně neliší. Nová úprava nastolí pouze více skutkových podstat, ze kterých bude věřitel oprávněn domáhat se své ochrany proti těmto právním jednáním. Odlišnost lze také spatřovat v rozdílně stanovených lhůtách pro možnost napadení dlužníkovou právního jednání. V novém občanském zákoníku nalezneme také nový institut tzv. výhradu práva dovolat se neúčinnosti právního jednání, kterou má k dispozici věřitel ještě před vykonatelností jeho pohledávky.¹⁷⁶ Ochrana pro věřitele spočívá v tom, že dokud se pohledávka nestane vykonatelná, není věřitel omezován žádnou lhůtou pro uplatnění jeho ochrany.¹⁷⁷ Blíže se nové úpravě institutu odporovatelnosti v novém občanském zákoníku věnuji v kapitole 11.

Zatímco u neplatných právních úkonů je jejich neplatnost uplatňována vůči všem (*erga omnes*), u odporovatelných právních úkonů ztrácí právní úkon účinnost jen vůči konkrétnímu subjektu (věřiteli). Následky právního úkonu se tak nemění a zůstávají účinné vůči třetím osobám.¹⁷⁸ Platí tedy, že odporovaný právní úkon zůstává nadále v platnosti i v případě úspěšné odpůrcí žaloby. Neúčinnost právního úkonu bude platit pouze ve vztahu k věřiteli.¹⁷⁹ Odporovat lze i v situacích, v nichž by ručitelé či ostatní osoby, které jsou zavázány uspokojit pohledávku za dlužníka, činili právní úkony, které by záměrně zmenšovaly majetek dlužníka a omezovaly by tím uspokojení pohledávky věřitele. Lze konstatovat, že z pohledu poskytované ochrany, se věřitel

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 955/2005 ze dne 2. 6. 2005

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2474/2003 ze dne 1. 11. 2004

¹⁷⁶ Srov.: ust. § 593 NOZ stanoví, že Vyhradí-li si věřitel dříve, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou, právo dovolat se neúčinnosti právního jednání tím, že výhradu prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu oznámí tomu, vůči komu se neúčinností právního jednání může dovolat, pak věřiteli lhůta k dovolání se neúčinnosti právního jednání neběží, dokud se pohledávka vykonatelnou nestane.

¹⁷⁷ *Nový občanský zákoník: relativní neúčinnost právních jednání*. epravo.cz [online]. publikováno 4. 2. 2013 [cit. 2013-03-18].

Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-relativni-neucinnost-pravnich-jednani-88846.html>

¹⁷⁸ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 49. ISBN 80-7239-111-9.

¹⁷⁹ FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 142. ISBN 978-80-7380-058-1.

nachází v relativně výhodném postavení, které mu zákon poskytuje, avšak pro dnešní poměry je úprava odporovatelnosti občanském zákoníku velmi strohá.¹⁸⁰

Speciální úpravu odporovatelnosti lze nalézt také v insolvenčním zákoně, přičemž obecnou úpravu obsahuje občanský zákoník.¹⁸¹ Zmínka odporovatelnosti se objevuje také v ust. § 478 odst. 2 ObchZ, které stanoví, že zhorší-li se nepochybně prodejem podniku dobytost věřitelovy pohledávky, může se věřitel domáhat podáním odporu u soudu, aby soud určil, že vůči němu je převod závazku prodávajícího na kupujícího neúčinný a to ve lhůtě 60 dnů ode dne, kdy se dověděl o prodeji podniku, nejpozději však do šesti měsíců ode dne, kdy prodej byl zapsán do obchodního rejstříku (§ 488 odst. 1 ObchZ).¹⁸²

8. 4. 1 Obecně o odpůrčí žalobě

Prostředkem právní ochrany věřitele před úkony dlužníka, které mají za následek zkrácení jeho vymahatelné pohledávky, se stává odpůrčí žaloba. Odpůrčí žalobu nelze zaměňovat se žalobou určovací ve smyslu ust. § 80 písm. c) z. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“). Rozdíl spočívá v požadavku prokazovat naléhavý právní zájem, který se u odpůrčí žaloby neuplatňuje. Cílem věřitele je dosáhnout prohlášení soudu o neúčinnosti právních úkonů, které vůči němu byly dlužníkem učiněny. Věřitel má právo, domáhat se na základě vydaného soudního rozhodnutí, nařízení výkonu rozhodnutí tj. exekuce na věci a jiné majetkové hodnoty, o něž byl dlužníkův majetek zmenšen v důsledku odporovaného právního úkonu. Věřitel je rovněž oprávněn domáhat se peněžité náhrady, která se rovná prospěchu z odporovaného právního úkonu dlužníka. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu věřiteli nepřísluší požadovat, aby soud nařídil povinnost strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitosti, jež byla předmětem právě takového odporovaného právního úkonu.¹⁸³ Věřitel uplatňuje své právo vůči osobě, v jejíž prospěch byl odporovaný právní úkon uskutečněn. Jestliže by nebylo z jakéhokoli důvodu možno uskutečnit tento způsob uspokojení věřitele, lze jeho uspokojení dosáhnout tím, že by vymáhal získaný prospěch u kohokoli, kdo se obohatil v důsledku odporovaného právního úkonu.¹⁸⁴

¹⁸⁰ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 386. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁸¹ Srov.: § 235 z. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸² Srov.: z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 1703/96 ze dne 27. 5. 1999

¹⁸⁴ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 387-388. ISBN 978-80-7400-108-6.

8. 4. 2 Aktivně legitimované osoby

Odpůrčí žalobu je oprávněna podat osoba, která v době rozhodování soudu o této žalobě, disponuje s vymahatelnou pohledávkou. Aktivní věcná legitimace se týká především procesní stránky věci. Z rozhodování soudů vyplývá, že pod vymahatelnou pohledávkou se rozumí pohledávka, kterou soud přiznal vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, na základě něhož lze nařídit výkon rozhodnutí. Věřitel (žalobce), který by uplatňoval svoji pohledávku v jiném řízení, které nebylo pravomocně ukončeno a zároveň by byla podána odpůrčí žaloba, přičemž by jeho pohledávka doposud nebyla vymahatelná, soud řízení o odpůrčí žalobě přeruší.¹⁸⁵ V jiném řízení by totiž mohla být řešena otázka, která by mohla zásadně ovlivnit řízení o odpůrčí žalobě. Již výše bylo poukazováno na rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém stanovil, že lze odporovat právním úkonům i v době, kdy pohledávka věřitele nebyla ještě vymahatelná. Není podstatné ani to, zda se jedná o splatnou, nesplatnou či budoucí pohledávku. Základem pro podání odpůrčí žaloby je skutečnost, že věřitel má vůči dlužníkovi vymahatelnou pohledávku, dlužník učinil proti věřiteli odporovatelný právní úkon, zároveň byla věřitelem dodržena lhůta pro podání odporu a v době rozhodování soudu o žalobě nastala vymahatelnost věřiteli pohledávky.¹⁸⁶

8. 4. 3 Podmínky odporovatelnosti

Jednou z hlavních podmínek, která musí být při podání odpůrčí žaloby splněna, je dodržení stanovené lhůty. Zákon stanoví, že lze odporovat právním úkonům, které byly dlužníkem učiněny v posledních třech letech a které dlužník učinil s úmyslem zkrácení svého věřitele. Je ovšem zákonem požadováno, aby o dlužníkovu úmyslu druhá strana věděla. Jak vyplývá z judikatury, je na věřiteli, aby prokázal úmysl dlužníka, který směřoval k jeho zkrácení a také fakt, že byl tento úmysl druhé straně znám. V tomto směru lze tedy konstatovat, že důkazní břemeno a břemeno tvrzení leží na věřiteli.¹⁸⁷ Lhůta pro podání odpůrčí žaloby počíná běžet od doby, kdy byl odporovatelný právní úkon dlužníkem učiněn. Pokud by odporovatelný právní úkon nebyl v této lhůtě žalobou napaden, zanikl by nejen nárok věřitele, který vyplývá z jeho subjektivního práva, ale i právo s úspěchem se domoci ochrany u soudu. Soud je

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2285/2000 ze dne 22. 6. 2001

¹⁸⁶ JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník*. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 210-211. ISBN 80-7179-662-X.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 955/2005 ze dne 2. 6. 2005

povinen ex offio přihlédnout k této lhůtě bez ohledu na to, zda se strana, vůči níž byla odpůrčí žaloba učiněna, této lhůty dovolala. Lhůta pro podání žaloby může být specifická pro některé případy, které vyplývají ze soudní praxe. U právních úkonů, které svoji povahou zakládají práva a povinnosti až vkladem do katastru nemovitostí, bude lhůta pro podání žaloby počínat až ode dne následujícího po dni, kdy došlo ke vkladu práva do katastru nemovitostí.¹⁸⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud dlužník učiní právní úkon v úmyslu zkrátit svého věřitele a zároveň je s tímto úmyslem druhá strana tohoto úkonu obeznámena, má věřitel nevýhodné postavení, jelikož tuto skutečnost je povinen dokázat. Věřitel je povinen dokázat úmysl a vědomí té strany, jíž byl zkracující právní úkon vůči věřiteli určen. Jiná situace však nastává tehdy, když by druhou stranou byla osoba blízká ve vztahu k dlužníkovi. Zákon stanoví, že odporovat lze i právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými, nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, kdy druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla rozpoznat.¹⁸⁹ V těchto případech se ovšem důkazní břemeno a břemeno tvrzení obrací na osoby blízké dlužníka.¹⁹⁰ Občanský zákoník totiž vychází z vyvrátitelné právní domněnky toho, že o úmyslu zkrátit věřitele ze strany dlužníka, osoby blízké věděly.¹⁹¹ Aby se jednalo o právní úkon, proti němuž věřitel není oprávněn vznést odpůrčí žalobu, musí být splněny dvě zákonné podmínky. Zaprvé musí osoby blízké obhájit svá tvrzení tzn., že osoby blízké jsou tu v postavení toho, kdo se musí ubránit a prokázat, že o úmyslu dlužníka krátit věřitele nemohly v době odporovaného úkonu vědět. Zadruhé musí prokázat, že ani při vyvinutí tzv. náležitě pečlivosti, nebyly schopny rozpoznat, že byl právní úkon dlužníka učiněn v úmyslu zkrátit věřitele. Pojem náležitá pečlivost představuje takové chování osoby blízké, které vynaložila vzhledem ke všem okolnostem případu a obsahu právního úkonu na to, aby rozpoznala, zda se jedná o právní úkon učiněný v úmyslu zkrátit věřitele či nikoli. Je totiž možné, že ačkoli dlužník plní svůj právní nebo morální závazek z uzavřené smlouvy mezi ním a třetí osobou, může mít současně i v úmyslu krátit svého věřitele.¹⁹² Podstata účinné obrany osoby blízké tedy spočívá v unesení důkazního břemene a břemene tvrzení. Její povinností je prokázat, že ani při náležitě

¹⁸⁸ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 389-390. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁸⁹ Srov.: § 42a odst. 2 OZ

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 653/2006 ze dne 26. 9. 2006

¹⁹¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné.* Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 167. ISBN 80-7357-127-7.

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 653/2006 ze dne 26. 9. 2006

pečlivosti nemohla rozpoznat v právním úkonu či smlouvě dlužníkův úmysl zkrátit věřitele, ačkoli byl právní úkon či smlouva učiněna v její prospěch a plnění dlužníka vyplývá z jeho právní či morální povinnosti.¹⁹³

8. 4. 4 Právní následky odpůrčí žaloby

Pravomocné rozhodnutí soudu o uznání odpůrčí žaloby podané za zákonem splněných podmínek a v zákonem stanovené lhůtě, má za následek neúčinnost odporovaných právních úkonů. Napadnout lze jak celek, tak i jen část právního úkonu ve smyslu ust. § 41 OZ. Odpůrčí žaloba, která napadá právní úkon dlužníka, způsobí neúčinnost takového právního úkonu a to pouze ve vztahu k věřiteli a v rozsahu, v jakém byl věřitel zkrácen. Neúčinnost odporovaných právních úkonů nastává s právními účinky ex tunc.

8. 5 Odpovědnostní důsledky z vadných právních úkonů

S vadným právním úkonem jsou spojené i jeho právní následky. V případech takové vady právního úkonu, která má za následek neplatnost či odstoupení od právního úkonu, mohou vzniknout sekundární právní následky tzv. odpovědností následky. Mezi odpovědnostní následky řadí teorie:

- **vzájemnou restituční povinnost subjektů**
- **povinnost nahradit škodu**

8. 5. 1 Vzájemná restituční povinnost subjektů

V důsledku neplatnosti či zrušení právního úkonu je povinností subjektů vrátit si svá vzájemná plnění, která přijaly na základě takového právního úkonu. Jako příklad lze uvést ust. § 457 OZ, které stanoví, že strany jsou povinny vrátit si vzájemně veškeré plnění, které vydaly na základě neplatné či zrušené smlouvy. Jestliže by nedošlo k vzájemnému navrácení přijatého plnění, které bylo učiněno na základě neplatného právního úkonu, jednalo by se o bezdůvodné obohacení. Bezdůvodné obohacení je

¹⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1912/2000 ze dne 23. 5. 2001

upraveno v ust. § 451 - § 459 OZ. Ustanovení § 451 OZ stanoví, že kdo se na úkor jiného obohatí, musí takové obohacení vydat. Soudní praxe a teorie zastává názor, že se jedná o generální ustanovení, ve kterém je zakotvena pouze povinnost bezdůvodné obohacení vydat, přičemž teprve až v následujících ustanoveních zákona jsou stanoveny jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení. Ustanovení § 451 tedy nepředstavuje skutkovou podstatu, která by byla ve vztahu k ostatním speciálním skutkovým podstatám pojímána jako obecná. Jednotlivé skutkové podstaty upravuje OZ v ust. § 451 odst. 2 a v ust. § 454 OZ. Je vždy potřeba posoudit každý případ samostatně a to z hlediska znaků naplňujících jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení. U povinnosti vydat bezdůvodné obohacení není podstatné, zda ten, kdo se obohatil, jednal zaviněně či protiprávně, podstatný je ten fakt, že se obohatil na úkor jiného a způsobil mu tím újmu.¹⁹⁴ O bezdůvodné obohacení nepůjde, jestliže se bude jednat o přijetí promlčeného dluhu či dluhu, který je neplatný jen pro nedostatek požadované formy. Zákon za bezdůvodné obohacení rovněž nepovažuje plnění, které bylo přijato v souvislosti s hrami nebo sázkami mezi fyzickými osobami nebo vrácení peněz do hry nebo sázky půjčených.¹⁹⁵

Obohacení může mít několik forem jako např. věcné plnění, peněžité plnění nebo může dokonce představovat prospěch z užívání věci či výkonů, které jsou prováděny ve prospěch obohaceného. Podstatou bezdůvodného obohacení je jeho majetková hodnota a jeho objektivní možnost vyjádření v penězích. Projevuje se buď tím, že se majetek obohaceného zvýší nebo tím, že nedojde ke snížení majetku obohaceného, ačkoli k němu po právu mělo dojít.

Ke vzniku bezdůvodného obohacení je zapotřebí naplnit některou ze zákonem stanovených skutkových podstat:

- a) Plnění bez právního důvodu
- b) Plnění z neplatného právního úkonu
- c) Plnění z právního důvodu, který odpadl
- d) Prospěch získaný z nepoctivých zdrojů
- e) Prospěch získaný z plnění jiného, ačkoli měl subjekt plnit po právu sám

¹⁹⁴ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 1328-1331. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁹⁵ Srov.: § 455 OZ

Sub a) Pro bezdůvodné obohacení, které vzniklo bez právního důvodu, musí být splněny dva znaky. Jedním ze znaků je přesun majetkové hodnoty ze sféry jednoho subjektu do sféry druhého subjektu. Druhým znakem je to, že poskytnuté plnění nebylo opřeno o žádný právní důvod. Plnění se zakládalo na právním důvodu, který už od počátku vůbec neexistoval. Subjekt, který plnil jinému neoprávněnému subjektu tak nevěděl, že není povinen takové plnění poskytovat nebo že jej poskytuje neoprávněné osobě. Jedná se např. o případy, kdy někdo plní jinému v omylu nebo v domněnání, že plní dluh, ačkoli žádný dluh nemá apod.

Sub b) Bezdůvodné obohacení neoprávněného subjektu nastane i v případě, že dojde k plnění na základě neplatného právního úkonu. Rozdíl, je pak spatřován v druhu neplatnosti právního úkonu. Občanský zákoník rozeznává neplatnost absolutní a relativní, přičemž s každou z těchto neplatností spojuje rozdílné právní důsledky.

U absolutní neplatnosti se jedná o právní úkon, který je od počátku považován za *ex lege* neplatný. Není přípustná ani konvalidace právního úkonu spočívající v dodatečném odpadnutí důvodu neplatnosti. Jestliže by tedy došlo k jakémukoli plnění, které by se zakládalo na absolutně neplatném právním úkonu, bude se vždy jednat o bezdůvodné obohacení. Výjimku z bezdůvodného obohacení lze spatřovat v případě, kdy by právní úkon byl shledán absolutně neplatným jen pro nedostatek jeho formy. V takovém případě se o bezdůvodné obohacení jednat nebude a přijaté plnění se nemusí vracet. Právo domáhat se absolutní neplatnosti není omezeno žádnou lhůtou, ve které by toto právo mělo být uplatněno. Naproti tomu právo na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu ust. § 107 OZ je potřeba uplatnit nejpozději ve dvouleté subjektivní promlčecí lhůtě, která počíná běžet ode dne, kdy se oprávněný dozvěděl, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. Objektivní promlčecí lhůta je zákonem stanovena v trvání tří let a v případech úmyslného obohacení je lhůta stanovena v délce deseti let, ode dne, kdy bezdůvodnému obohacení došlo.

Relativní neplatnost má za následek stav, při kterém je právní úkon považován za platný, existující a působící právní následky do doby, než se neplatnosti dotčená osoba dovolá. Od okamžiku dovolání se neplatnosti právního úkonu, dochází k jeho zániku s právními účinky *ex tunc*. Plnění, které by bylo poskytnuto na základě zrušeného právního úkonu, by zakládalo bezdůvodné obohacení, které je potřeba vydat zpět oprávněnému. Rozdíl od absolutní neplatnosti spočívá ve lhůtě, která je zákonem poskytnuta k dovolání se neplatnosti. Právo dovolat se relativní neplatnosti je totiž

potřeba uplatnit v obecné tříleté promlčecí lhůtě, jinak zaniká. Právo na vydání bezdůvodného obohacení se stejně jako u absolutní neplatnosti bude řídit ust. § 107 OZ.

Sub c) Bezdůvodné obohacení vzniká rovněž u plnění, které bylo poskytnuto na základě právního důvodu, který později odpadl. Oproti předešlé skutkové podstatě spočívající v neplatnosti právního úkonu, zde platný právní úkon v době plnění existoval, avšak později, v důsledku některé ze skutečností, odpadl. V praxi půjde zejména o případy, kdy došlo k plnění na základě platné smlouvy, od které bylo později odstoupeno nebo v případech zániku závazku u fixních smluv v důsledku prodlení dlužníka, ale také v případech pozdějšího zrušení konstitutivního rozhodnutí soudu, na základě něhož již došlo k plnění. Bezdůvodné obohacení vzniká teprve od okamžiku odpadnutí právního důvodu, na základě něhož došlo k plnění. Stejně tak i promlčecí lhůta k vydání bezdůvodného obohacení počíná běžet od okamžiku, kdy došlo k odpadnutí platného právního důvodu, tedy s účinky *ex tunc*.

Sub d) Další skutková podstata, kterou zákon uvádí v souvislosti s bezdůvodným obohacením, je plnění získané z nepoctivých zdrojů. Pojem „nepoctivý zdroj“ není v zákoně definován. Nepoctivý zdroj je považován za právem nedovolený a půjde především o případy, kdy byl takový zdroj získán v rozporu s dobrými mravy, ale i o případy, kdy je určité jednání z určitých důvodů trestně nepostižitelné, např. pro nedostatek trestní odpovědnosti. Pro tyto případy platí zákonná domněnka, že ačkoli může být zdroj plnění nepoctivý, považuje se za poctivý až do doby, než domáhající se prokáže, že se skutečně o nepoctivý zdroj jedná.

Sub e) Poslední skutkovou podstatu zákon uvádí odděleně od ostatních v ust. § 454 OZ. Jedná se o případ bezdůvodného obohacení, které vzniklo v důsledku existence právní povinnosti plnit na straně jednoho subjektu, za něhož však tuto povinnost plnil jiný subjekt, který ji však sám neměl.¹⁹⁶ I v takovém případě zákon mluví o bezdůvodném obohacení.

¹⁹⁶ FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. s. 382-386. ISBN 80-7239-111-9.

8. 5. 2 Odpovědnost za škodu v důsledku neplatnosti právního úkonu

Osoba, jež zavinila neplatnost právního úkonu (tzv. culpa in contrahendo), je povinna nahradit škodu ve smyslu ust. § 42 OZ, která v důsledku neplatnosti právního úkonu dotčené osobě vznikla. Ke vzniku odpovědnosti za škodu je potřeba zavinění, které může být i ve formě nevědomé nedbalosti. Škoda, která vznikla, představuje majetkovou újmu vyjádřitelnou v penězích a jejíž vznik je v příčinné souvislosti se zaviněným protiprávním způsobením neplatnosti právního úkonu. Náhrada škody se bude uplatňovat dle obecné odpovědnosti za škodu ustanovené v § 420 OZ. Rozsah a způsob náhrady škody se uplatní dle ust. § 442 OZ stejně jako promlčecí doba, která se bude řídit ust. § 106 OZ.¹⁹⁷

¹⁹⁷ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 383-384. ISBN 978-80-7400-108-6.

9. Zhojení vadných právních úkonů

Zhojení vad právních úkonů je umožněno prostřednictvím konverze, konvalidace či ratihabice. Pomocí těchto prostředků lze zajistit, aby právní úkon pro svoji vadu jinak neplatný, byl považován za platný. Je potřeba odlišit zda se jedná o neplatnost právního úkonu relativní či absolutní. V případě absolutní neplatnosti totiž nelze právní úkon zhojit a strany, jestliže trvají na platnosti právního úkonu, musí uzavřít právní úkon nový, který již nebude obsahovat žádné vady. Jediným prostředkem zhojení, který při absolutní neplatnosti právního úkonu připadá v úvahu, je jeho náprava pomocí konverze. Naproti tomu, u relativní neplatnosti připadají v úvahu hned dvě možnosti, a to konvalidace či ratihabice právního úkonu.

Konverze je případ zhojení, který nastává bez přičinění účastníků právního úkonu. Týká se právních úkonů, které nesplňují zákonem stanovené náležitosti pro původně chtěný právní úkon, ale i přesto mohou splňovat náležitosti jiného právního úkonu, který se nevymyká původnímu hospodářskému účelu či cíli a který je považován za platný. Podstatné ovšem je, že původní neplatný právní úkon zůstává i nadále neplatným, avšak je nahrazen jiným platným právním úkonem, jenž je v něm obsažen.¹⁹⁸ Zákon tak umožňuje, aby se strany dovolaly jiného platného právního úkonu, jestliže je z okolností zřejmé, že takový právní úkon vyjadřuje jejich vůli.¹⁹⁹

Další způsob zhojení se nazývá ratihabice. Ratihabicí se rozumí dodatečné schválení relativně neplatného právního úkonu tím, kdo byl účastníkem takového právního úkonu respektive všemi, kdo jím byli dotčeni. Dodatečné schválení tak zbavuje dotčené osoby do budoucna jejich práva na dovolání se neplatnosti takového právního úkonu. Z původně neplatného právního úkonu se tak rázem stane právní úkon platný, což ratihabici odlišuje od konverze právního úkonu, kde je i nadále původní právní úkon považován za neplatný. Dodatečné schválení právního úkonu může být učiněno ve formě neformálního, výslovného či konkludentního projevu souhlasu.²⁰⁰

Konvalidace, jako poslední ze způsobů zhojení vadného právního úkonu, může být rovněž uplatněna pouze u právního úkonu, který je relativně neplatný. Při konvalidaci dochází k odstranění vady, která měla za následek neplatnost právního úkonu a tím se konvalidovaný právní úkon stane s právními účinky ex tunc platný.²⁰¹

¹⁹⁸ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 381. ISBN 978-80-7400-108-6.

¹⁹⁹ Srov.: § 41a odst. 1 OZ

²⁰⁰ HANDLAR, Jiří. Právní následky porušení smluvní formy právních úkonů v civilním právu de lege lata a de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2010, 18, s. 643.

²⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 838/2006 ze dne 19. 4. 2006

10. Právní následky vadných právních úkonů ve srovnání s novým občanským zákoníkem

Účelem této kapitoly je nejprve stručné nastínění historického vývoje kodifikace soukromého práva na českém území. Následně se věnuje komparaci nově přijatého občanského zákoníku s dosud platnou právní úpravou. Komparace je zaměřena konkrétně na právní následky vadných právních úkonů ve světle nové úpravy.

10. 1 Přehled historického vývoje kodifikace občanského práva

Z historického vývoje soukromého práva na území České republiky je známo, že k jeho kodifikaci jako celku došlo relativně pozdě. Pozdější kodifikace byla zapříčiněna mnoha událostmi, které byly důsledkem toho, že k ní došlo až v 18. stol. Pro kodifikační práce bylo důležité úsilí Marie Terezie, která zřídila kompilační komise v r. 1753, jejichž výsledkem byl Codex Theresianus z r. 1766. Tento kodex však nebyl přijat s úspěchem a bylo potřeba přijetí nové úpravy. V návaznosti na neúspěch Codexu Theresianus přijat teprve až v r. 1786 za Josefa II. první obecný občanský zákoník tzv. josefínský občanský zákoník, který byl věnován pouze obecné části a rodinnému právu.²⁰² Občanské právo jako celek se kodifikace dočkalo teprve až v 19. Stol vydáním rakouského Obecného občanského zákoníku ABGB z r. 1811. V důsledku vydání ABGB se na českém území dostal do ústupu české právní myšlení a právní tradice a upřednostnilo se rakouské právo, které bylo přejato tzv. recepčním zákonem č. 11/1918. Se vznikem Československé republiky vyvstala touha po vlastním občanském zákoníku a odstranění dualismu, který nastal v užívání dvou rozdílných právních úprav. Dualismus byl způsoben užíváním ABGB na územní části českého státu a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo naopak recipováno uherské zvykové právo. V r. 1937 došlo k vypracování vládního návrhu nového československého zákoníku, který byl revizí ABGB. K přijetí osnovy revidovaného obecného občanského zákoníku vzhledem k politické situaci však nedošlo. Dualismus občanského práva platil na území Československa až do r. 1950, kdy byla přijata nová právní úprava v jednotném občanském zákoníku č. 141/1950 tzv. středním občanském zákoníku, která byla značně ovlivněna sovětským právem a sjednocovala občanské právo na Československém území. Záhy na to, byl však přijat „socialistický“ občanský

²⁰² NEČAS, Petr ; POSPÍŠIL, Jiří. *Vládní návrh občanského zákoníku: důvodová zpráva*. občanskyzakonik.justice.cz [online]. publikováno 18. 5. 2011. Praha, 2011, 1170 s. [cit. 15. 3. 2013]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

zákoník č. 40/1964, který nahradil předešlou úpravu občanského práva po vzoru socialistického práva.²⁰³

Vzhledem k politickému vývoji událostí po r. 1989 se občanský zákoník č. 40/1964 Sb. stal nepoužitelný. Nová koncepce společenských, politických ale i hospodářských podmínek v Československu nutně potřebovala změnu občanského práva., která by byla přizpůsobena novým poměrům. Nedošlo však k vypracování nového OZ., ale byla přijata zásadní novela zákonem č. 509/1991 Sb., která alespoň provizorně odstranila ideologické zaměření tehdejšího OZ a přizpůsobila ho pro nově nastolenou politickou demokracii a tržní ekonomiku. Její nedostatek byl ovšem spatřován v tom, že především čerpala inspiraci a vzor z tuzemských zdrojů, a to hlavně z tehdejšího OZ z r. 1950 a zákoníku mezinárodního obchodu z r. 1963, které stále představovaly socialistické vzory namísto čerpání vzorů vycházejících z demokratického myšlení. S novelou došlo ke zrušení zákoníku mezinárodního obchodu včetně hospodářského zákoníku, jež nahradil novelizovaný OZ s nově přijatým zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Z tehdejší úpravy z. č. 40/1964Sb., mnoho nezůstalo, jelikož došlo k několika dalším novelizacím, které postupně odstraňovaly jeho nepoužitelnost pro soudobé poměry, avšak také umocňovaly jeho nepřehlednost a nesystematičnost. Již v době ČSFR došlo k ustavení odborné komise pod vedením prof. Knappa a prof. Panka, která vypracovala návrh paragrafovaného znění nového občanského zákoníku, ovšem se zánikem ČSFR došlo rovněž i k zániku práce komise na jeho novém znění. Při vzniku samostatné České republiky tak nadále zůstalo tzv. provizorium OZ, který se pouze ve svém novelizovaném znění stal dle ústavního zákona č. 4/1993 Sb. občanským zákoníkem pro Českou republiku.²⁰⁴ Desítky novel souvisely především se vstupem do EU a s implementací směrnic, přičemž cílem bylo dosažení souladu s právním řádem EU. Dle prof. Eliáše však: „Žádný z těchto zásahů nezměnil a ani nemohl změnit myšlenkový základ zákoníku, co do celkového pojetí značně vzdálený běžným civilním kodexům, jak je vytvořila kontinentální právní kultura.“²⁰⁵

Již výše bylo řečeno, že o první pokus rekodifikace občanského zákoníku se pokusili ještě v období ČSFR před r. 1993 prof. Knapp společně s prof. Plankem, avšak v souvislosti se zánikem federace, nebyl tento návrh úspěšný. Druhý neúspěšný pokus o rekodifikaci byl učiněn pod taktovkou prof. Zoulíka v první polovině 90. let.

²⁰³ KNAPP, V. *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1996. s. 118-119. ISBN 80-7179-089-3.

²⁰⁴ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s. 2005. s. 70-72. ISBN 80-7357-127-7.

²⁰⁵ ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. *Právní rozhledy*. 2008, 1, s. 1.

V roce 2000 ministr spravedlnosti Otakar Motejl rozhodl o zahájení další přípravy nového občanského zákoníku, na základě které byl vypracován věcný záměr rekodifikace, jež vláda v r. 2001 schválila a z něhož vychází i návrh paragrafovaného znění občanského zákoníku. Přípravou nového občanského zákoníku byl pověřen prof. Eliáš a prof. Zuklínová, která zpracovala oblast rodinného práva. V roce 2005 došlo reorganizovanou rekodifikační komisí ke zpracování návrhu osnovy nového občanského zákoníku a v souvislosti s tím byl po několikaleté snaze přijat nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., jehož účinnost je stanovena od 1. 1. 2014.²⁰⁶

10. 2 Zhodnocení současné právní úpravy soukromého práva

Soudobá úprava soukromého práva je značně roztříštěná a poznamenaná totalitním režimem, v němž jednotlivé soukromoprávní zákony byly přijaty. Pozůstatkem z 60. let, kdy došlo k rekodifikaci občanského zákoníku, je tak neucelená úprava soukromého práva, která se vyznačuje velkým množstvím speciálních zákonů namísto jedné ucelené a přehledné právní úpravy. Dezintegrace normativní úpravy soukromého práva má za následek nepřehledný a nesourodý systém, postrádající logické uspořádání. Příkladem může být i partikulární úprava rodinného práva, která je upravena odděleně od občanského zákoníku (mimo některých ustanovení) v z. č. 94/1963 Sb., o rodině a navíc i v z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. I přes nespočet přijatých novel, které přizpůsobovaly soukromé právo současným podmínkám, byla potřeba celková rekodifikace soukromého práva, která by odstranila tyto nedostatky z dřívější doby. Hlavním cílem autorů nového občanského zákoníku bylo rovněž přiblížení české právní kultury standardům vyspělých zemí západní Evropy (př. Německo, Rakousko, Francie) a odprostit se od přežitků socialismu. Koncepce nové úpravy občanského zákoníku vychází z neschválené osnovy občanského zákoníku z r. 1937 a opět nachází inspiraci v Obecném občanském zákoníku z r. 1811. Z textu nového občanského zákoníku, lze pocítit určitý návrat k prvorepublikovým tradicím a k tradičním právním institutům, které byly zmodernizovány a jež se objevovaly už v tehdejší úpravě ABGB. Osnova občanského zákoníku z r. 1937 slouží jako vhodný vzor a to především po stránce jazykové. Tehdejší osnova vycházela z jasných právních

²⁰⁶ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Občanský zákoník (Česko, 2012)* [online]. c2013 [citováno 17. 03. 2013]. Dostupný z WWW: <[http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ob%C4%8Dansk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk_\(%C4%8Cesko,_2012\)&oldid=9609808](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ob%C4%8Dansk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk_(%C4%8Cesko,_2012)&oldid=9609808)>

výrazů, právního pojmosloví a vyloučila veškeré vágní a neurčité právní pojmy, které zapříčiňovaly právní nejistotu.

Jedním z dalších nedostatků současné právní úpravy je omezování účastníků soukromoprávních vztahů nadměrným množstvím kogentních ustanovení, přehnanou kazuistickou úpravou a rovněž umožnění nadměrné regulace soukromoprávních vztahů ze stran veřejné moci. Jedná se opět o pozůstatek totalitního režimu, jehož ideou bylo mimo jiné regulovat soukromoprávní vztahy téměř po všech stránkách. V rámci současné úpravy soukromého práva dochází v praxi k nežádoucím následkům, ačkoli na tom účastníci právního úkonu nemají zájem. Smysl a účel nového občanského zákoníku není spatřován v úpravě celého soukromého práva v jednom kodexu. Jeho účelem je celkové sjednocení obecné úpravy občanského práva a všeobecných soukromoprávních zásad. Nový občanský zákoník považuje za hlavní instituty obecného občanského práva rodinu, vlastnictví a smlouvy.²⁰⁷ Nově přijatá úprava vychází z humanistických hodnot a též z humanistického přístupu k člověku. To je utvrzeno v ust. § 3 odst. 1 nového občanského zákoníku (dále jen „NOZ“), které stanoví, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka a jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí, štěstí jeho rodiny a štěstí svých blízkých tak, aby nezpůsobil bezdůvodně újmu jiným osobám. Klade důraz na nezávislost uplatňování soukromého práva na právu veřejném. Dochází k odvracení preference občanskoprávních majetkových vztahů před osobnostními rozměry občanského práva dle vzorů marxisticko-leninské obecné teorie státu a práva a z ní vyplývající teorie socialistického občanského práva. V souhrnu lze říci, že nové pojetí občanského práva se snaží o přizpůsobení se novému vývoji moderního civilního zákonodárství v kontinentální Evropě a o usnadnění porozumět normativní úpravě běžným občanům.²⁰⁸

10. 3 Právní jednání

Jednou ze změn, kterou nový občanský zákoník přináší je opuštění pojmu „právní úkon“, jež je nově nahrazen „právním jednáním“. Snahou nové úpravy je vyvarovat se některým pozůstatkům totalitních institutů. Jedním z těchto institutů je

²⁰⁷ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 5-12. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁰⁸ TELEČEK, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2009, 19, s. 677.

dle prof. Eliáše i pojem „právní úkon“, jež byl do českého právního řádu zaveden s přijetím občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. Dle prof. Eliáše, pojem „právní jednání“ z jazykového hlediska lépe vyhovuje potřebám dnešní doby, přičemž osnova občanského zákoníku v tomto směru zaznamenala návrat k tradičnímu právnímu pojmosloví. Nově lze považovat za právní jednání i rozhodnutí orgánů právnických osob, i když s jistými omezeními. Definicí právního jednání, na rozdíl od definice právního úkonu v novém občanském zákoníku, nenalezneme. Pouze ve všeobecných ustanoveních NOZ o právním jednání nám § 545 – 547 přiblíží, jaké následky mohou v souvislosti s právním jednáním nastat a jakým způsobem lze právně jednat. Současně stanoví, že právní jednání musí obsahem i jeho účelem odpovídat dobrým mravů a zákonu.

Osnova odlišuje právní jednání, která mohou být zdánlivá nebo neplatná. V tomto lze spatřit značný rozdíl oproti současné úpravě občanského zákoníku, kde bychom kategorii zdánlivých právních úkonů nenalezli. Současný OZ ve svém ust. § 37 vychází z absolutní neplatnosti právního úkonu, jestliže neobsahuje dostatek vůle, je neurčitý, nesrozumitelný nebo není učiněn vážně. Naproti tomu nová právní úprava takové právní jednání nepovažuje vůbec za projev vůle, ale považuje jej za zdánlivé právní jednání, jež nemá žádnou právní relevanci a není k němu nadále přihlíženo. Tvrdost nové úpravy je změkčena ust. § 553 odst. 2 NOZ, které stanoví, že pokud si strany mezi sebou dodatečně projev vůle vyjasní, nebude k vadě přihlížet a právní jednání bude platné s účinky *ex tunc*. Dle mého názoru je toto ustanovení pro účastníky právního jednání výhodné, jelikož mají možnost vadu právního jednání dodatečně zhojit, což u absolutní neplatnosti nebylo stranám umožněno.²⁰⁹

Náležitosti podstatné pro vznik a platnost právních jednání se od náležitostí právních úkonů téměř neliší. Dle ust. § 555 odst. 1 NOZ se právní jednání posuzuje především dle svého obsahu a dochází k odproštění se od preference formálního hlediska projevu před skutečnou vůlí jednající osoby. Nový občanský zákoník stanoví, že vše co je vyjádřeno slovy nebo i jinak, se vykládá podle úmyslu jednajícího, pokud o něm druhá strana musela vědět nebo jí byl tento úmysl znám. V případě, že by úmysl jednajícího nemohl být rozpoznán, bude se projevu vůle přisuzovat takový význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.

²⁰⁹ *Nový občanský zákoník : právní jednání, zdánlivé právní jednání.* epravo.cz [online]. publikováno 14. 1. 2013. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-pravni-jednani-zdanlive-pravni-jednani-88266.html>

10. 4 Pojetí neplatnosti v novém občanském zákoníku

Podstatným obratem v NOZ je nové posuzování neplatnosti právních jednání. V doposud platné právní úpravě nalezneme pouze taxativní výčet případů, ve kterých se lze dovolávat relativní neplatnosti právních úkonů a v ostatních případech je uplatňována neplatnost absolutní. Současný OZ klade důraz na přehnaný formalismus, který omezuje smluvní autonomii subjektů a upřednostňuje absolutní neplatnost právních úkonů před neplatností relativní. S přijetím NOZ dochází k výraznému odklonu, který upustil od myšlenky, že je potřeba všechny vady právních jednání postihovat sankcí absolutní neplatnosti a stanoví, že je potřeba na právní jednání hledět spíše jako na platná, nikoli neplatná.²¹⁰ Považuji tuto změnu za pozitivní vzhledem k tomu, že tomu doposud bylo naopak a účastníci právního úkonu byli často vystaveni tomu, že jejich právní úkon je považován za absolutně neplatný, aniž by to bylo jejich úmyslem. Smluvní vztahy se odlehčí od přehnaného formalismu a přínosem pro ně bude možnost rozhodnout se, zda právní jednání ponechají v platnosti či se budou dovolávat jeho neplatnosti. Nově tedy platí, že pokud zákonná úprava hovoří o neplatnosti právního jednání, má se tím na mysli neplatnost relativní, pouze v zákonem stanovených případech se bude jednat o neplatnost absolutní. Dle současné úpravy v ust. § 37 odst. 3 OZ, nemá chyba v počtech či v psaní za následek neplatnost právního úkonu, není-li pochyb o jeho významu.²¹¹ V tomto směru nedošlo ke změně a NOZ ve svém ust. § 578 vychází z dosavadní úpravy. Mezi důvody neplatnosti dle NOZ patří:

- právní jednání učiněné v rozporu s dobrými mravy,
- právní jednání učiněné v rozporu se zákonem,
- právní jednání činěné osobou nezpůsobilou nebo neschopnou právně jednat,
- plnění, které je od počátku nemožné,
- nedostatek požadované formy právního jednání.

S každým důvodem neplatnosti, spojuje NOZ jiné právní následky. Již výše jsem uvedla, že relativní neplatnost získala statut obecnosti namísto doposud užívané neplatnosti absolutní. Je nutné upozornit, že ne každé právní jednání jako tomu bylo

²¹⁰ Srov.: § 574 NOZ

²¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2139/2000 ze dne 29. 5. 2001

doposud dle § 39 OZ, které bude v rozporu se zákonem, bude automaticky považováno za absolutně neplatné. Dle ust. § 580 odst. 1 NOZ je kladen důraz na to, aby právní jednání učiněné v rozporu se zákonem bylo neplatné jen tehdy, jestliže to smysl a účel zákona vyžaduje. Z dikce ust. § 41 OZ vyplývá, že týká-li se důvod neplatnosti jen části právního úkonu, kterou lze od zbytku obsahu právního úkonu oddělit, bude považována za neplatnou jen tato část. V NOZ se vychází ze stejného pojetí, pouze dle ust. § 576 NOZ se klade větší důraz na zájmy stran právního jednání a na fakt, zda by jednající osoba právní úkon učinila, kdyby o neplatnosti věděla. Jestliže by tomu tak nebylo a strana by právní jednání neučinila, považovalo by se celé právní jednání za neplatné. S přihlédnutím k nové úpravě lze rovněž zpozorovat změnu, která umožňuje soudu dle ust. § 577 NOZ změnit pouze rozsah týkající se určení množstevního, časového, územního, které je považováno za nezákonné a tím ušetřit právní úkon jeho neplatnosti. Soud je oprávněn změnit rozsah takového určení tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností aniž by muselo dojít k absolutní neplatnosti celého právního jednání. I zde soud musí brát na vědomí a posoudit, zda by dotčená strana právní jednání vůbec učinila, kdyby neplatnost právního jednání rozpoznala včas.²¹²

a) Relativní neplatnost

Relativní neplatnosti je oprávněn dovolat se pouze ten, k ochraně jehož zájmu je toto ustanovení o neplatnosti určeno. Dle ust. § 579 NOZ nemá ten, kdo neplatnost právního jednání způsobil, právo na námitku této neplatnosti a není oprávněn získat výhodu z protiprávního jednání, které sám učinil. Odnětí takového práva přichází v úvahu jen u neplatnosti relativní, jelikož k neplatnosti absolutní je přihlíženo z úřední moci. Zdůrazňuji ovšem, že ani z právního jednání, které je absolutně neplatné není oprávněn těžit ten, jenž se tuto neplatnost sám způsobil. S relativní neplatností je nově spojováno také právní jednání, které bylo učiněno pod hrozbou násilí a které doposud bylo postihováno sankcí absolutní neplatnosti. Nová koncepce občanského zákoníku ctí zásadu, že sic byl někdo donucen k právnímu jednání, i přesto může jednat ve svůj

²¹² Nový občanský zákoník: následky neplatností právních jednání. epravo.cz [online]. publikováno 28.1.2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-nasledky-neplatnosti-pravnich-jednani-88268.html>

prospěch či ve prospěch jiné osoby. Ponechává tedy iniciativu na donucené osobě, zda a jestli vůbec se relativní neplatnosti bude dovolávat.²¹³

b) Absolutní neplatnost

Nově je v ust. § 588 NOZ taxativně stanoveno, jaké důvody jsou spojovány s absolutní neplatností právního jednání. Jedná se o právní jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, které odporuje zákonu a zároveň narušuje veřejný pořádek nebo o případ počáteční nemožnosti plnění. Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že sankcí absolutní neplatnosti bude rovněž postihováno právní jednání učiněné in fraudem legis, i když to nová úprava ve svých ustanoveních přímo nezmiňuje. V těchto případech není jednání soudu závislé na návrzích účastníků právního jednání, jelikož k neplatnosti přihlíží sám z úřední povinnosti.²¹⁴

c) Právní jednání v učiněné v omylu

Právní úkon učiněný v omylu je v dnešním pojetí dle ust. § 49a považován za relativně neplatný tehdy, jestliže se omyl týká podstatné okolnosti a druhá strana, které je právní úkon určen jej sama vyvolala anebo o něm alespoň věděla. S NOZ přichází změna, která neplatnost právního jednání spojuje pouze s omylem, jenž druhá strana sama vyvolala, přičemž se omyl týkal rozhodující okolnosti, bez níž by k právnímu jednání nedošlo.²¹⁵ Došlo tedy k upuštění od požadavku, aby strana, již je právní úkon určen, měla alespoň vědomí o tom, že druhá strana jedná v omylu, které mělo rovněž za následek relativní neplatnost právního úkonu.

²¹³ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 261. ISBN 978-80-7208-922-2.

²¹⁴ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 260. ISBN 978-80-7208-922-2.

²¹⁵ Srov.: § 583 NOZ

d) Nedostatek formy právního jednání

Současný OZ omezuje smluvní autonomii účastníků právních vztahů, jelikož pro některé právní úkony vyžaduje určitou právní formu. Jestliže právní úkon nebyl učiněn ve formě požadované zákonem či dohodou účastníků, je považován za neplatný. Zároveň platí, že v případech písemného právního úkonu je každá změna či jeho zrušení požadováno také v písemné formě.²¹⁶ Dle NOZ může mít právní úkon formu stanovenou zákonem či dohodou jeho účastníků. Podle toho, zda byla forma právního úkonu stanovena zákonem nebo dohodou, nastávají i jiné požadavky pro jejich pozdější změny. Podle NOZ pokud bylo právní jednání učiněno ve formě požadované zákonem, je pro každou jeho pozdější změnu obsahu požadována stejná nebo přísnější forma projevu vůle. Byla-li však forma právního jednání dohodnuta účastníky, není pro jeho pozdější obsahové změny podstatné, v jaké formě budou učiněny, pokud to strany samy nevyhloučily. Dle mého názoru je to změna k lepšímu, jelikož dochází ke zmírnění přísnosti zákona z hlediska požadované formy právního úkonu, která do budoucna stranám ulehčí jejich právní vztahy.

Ustanovení § 582 NOZ účastníkům právního jednání umožňuje dodatečné zhojení vady spočívající v nedostatku jeho formy a tím zamezit jeho neplatnosti. Zhojení však nelze připustit v případech, kdy došlo k nedodržení formy právního jednání, která byla dohodnuta mezi účastníky, jestliže bylo na základě takto vadného právního jednání již započato s plněním. Zákon dále stanoví, že pokud projev vůle obsahuje více právních jednání, přičemž jen některé z nich neodpovídá stanovené formě, nemá to za následek neplatnost všech ostatních.²¹⁷

10. 5 Relativní neúčinnost právních jednání

V novém znění občanského zákoníku dochází k další znatelné změně týkající se odporovatelnosti právních úkonů. V NOZ se upouští od pojmu odporovatelnosti (ust. § 42a OZ), která je nahrazena novým právním pojmem tzv. „relativní neúčinností právních jednání“. Změna nastala z důvodu rozlišení procesního a hmotněprávního pojetí. Institut odporovatelnosti je totiž procesním institutem, kdežto pojem relativní neúčinnosti právních jednání spadá do úpravy práva hmotného. Jedná se o de facto

²¹⁶ Srov.: § 40 odst. 1, 2 OZ

²¹⁷ Nový občanský zákoník: neplatnost právních jednání. epravo.cz [online]. publikováno 21. 1.2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-neplatnost-pravnich-jednani-88267.html>

stejný institut, který je však v NOZ podrobněji rozveden. Relativní neúčinnost je nově upravena v ust. § 589 až § 599 NOZ a upravuje případ, kdy dlužník svým právním jednáním zkracuje svého věřitele v uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Věřiteli je přiznáno právo domáhat se u soudu ochrany proti dlužníkovu právnímu jednání podáním tzv. odpůrcí žaloby. Věřitel se tak může domáhat toho, aby právní jednání učiněné dlužníkem, kterým věřitele zkracuje, určil soud vůči němu za právně neúčinné. Stejně oprávnění má věřitel i v případě, je-li právo třetí osoby z relativně neúčinného právního jednání již vykonatelné, nebo jestliže již bylo uspokojeno. V NOZ nalezneme odlišnou lhůtu pro dovolání se neúčinnosti právního jednání, než je tomu doposud. Doposud je věřitel oprávněn odporovat těm právním úkonům, jež dlužník učinil v posledních třech letech, pokud je úmysl zkrátit věřitele druhé straně znám.²¹⁸ S novou úpravou došlo nejen k úpravě lhůt, ale i k rozšíření skutkových podstat, které zakládají věřiteli právo dovolat se relativní neúčinnosti právních jednání a umožňují mu účinnější právní ochranu. Novou lhůtu upravuje ust. § 590 NOZ, ve kterém se dozvíme, že věřitel je oprávněn dovolat se relativní neúčinnosti právních jednání zkracujících věřitele, která dlužník učinil v posledních pěti letech, byl-li tento úmysl druhé straně znám. Další nová lhůta dvou let se týká těch právních jednání, kdy byl úmysl dlužníka zkrátit věřitele druhé straně znám nebo jednání, která byla učiněna ke zkrácení věřitele mezi dlužníkem a osobou blízkou či alespoň v její prospěch.²¹⁹ Ochrana věřitele je omezena pouze v případě, že by úmysl dlužníka zkrátit svým právním jednáním věřitele, nebyl osobě blízké znám. V NOZ je věřiteli také umožněno dovolat se relativní neúčinnosti kupní či směnné smlouvy, která byla uzavřena v posledním roce, pod podmínkou, že druhé straně muselo být z jednání jasné, že dlužník mrhal majetkem věřitele. Právní ochrana je věřiteli poskytována i pro případy bezúplatných právních jednání, které dlužník učinil v posledních dvou letech.

Ochrana věřitele, se dle ust. § 591 NOZ nevztahuje na ta plnění, která byly uloženy zákonem, obvyklé příležitostné dary, věnování v přiměřené výši pro veřejně prospěšné účely a v neposlední řadě plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti. Ve výše uvedených případech tedy není věřiteli umožněno dovolávat se relativní neúčinnosti těchto právních jednání. V praxi může vyvstat otázka, co je vlastně obvyklý příležitostný dar, který pravděpodobně bude muset blíže objasnit až soudní praxe. Mohlo by totiž docházet ke zkracování věřitele, kdy by např. došlo k darováním nemovitosti mezi rodiči a dětmi, přičemž by se věřitel své ochrany nemohl

²¹⁸ Srov.: § 42a OZ

²¹⁹ Nový občanský zákoník: relativní neúčinnost právních jednání.epravo.cz [online]. publikováno 4. 2.2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-relativni-neucinnost-pravnich-jednani-88846.html>

dovolat.²²⁰ Ustanovení § 594 NOZ vymezuje další osoby, vůči nimž je věřitel oprávněn se bránit. Zákon v tomto ustanovení uvádí, že věřitel je oprávněn se dovolat relativní neúčinnosti právních jednání, které dlužník učinil vůči jiné osobě, se kterou právně jednal nebo vůči komukoli, kdo měl z tohoto jednání přímý prospěch. Ochrana věřitele se vztahuje také na právní jednání učiněná mezi dlužníkem a jeho dědicem nebo vůči tomu, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce.

Dle mého názoru se postavení věřitelů s novou úpravou občanského zákoníku zlepšilo. Jako příklad účinnější ochrany pro věřitele mohu uvést ust. § 599 NOZ, kde lze spolu s podáním žaloby na určení neúčinnosti právních jednání souvisejících s věcmi zapsanými ve veřejném seznamu, požádat pověřený orgán o poznámku toho, že se věřitel rovněž dovolává relativní neúčinnosti takového právního jednání. V případě, že by tedy soud vyhověl odpůrcí žalobě, bude mít tento rozsudek velkou váhu, jelikož jeho účinky budou moci být uplatňovány i vůči osobám, které po provedení takové poznámky nabyly věc nebo právo k věci, která je předmětem zápisu ve veřejném seznamu. Jedná se tedy o důkladnější úpravu ochrany věřitele, než tomu je doposud, která se týká i otázky právního nástupnictví.

V NOZ nalezneme nové ustanovení § 593, které upravuje tzv. výhradu práva, která spočívá v tom, že si věřitel zajistí dříve, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou, právo na dovolání se relativní neúčinnosti právního jednání. Výhradu je potřeba učinit u notáře, exekutora nebo soudu, jejichž prostřednictvím se tato výhrada oznámí osobě, vůči níž je relativní neúčinnost právního jednání uplatňována. Podstatou tohoto institutu je, že věřiteli neběží lhůta, ve které je potřeba uplatnit jeho právo na dovolání se neúčinnosti právního jednání a to až do doby, než se pohledávka stane vykonatelnou. Takové ustanovení slouží pro věřitele, kteří chtějí mít do budoucna jistotu, že se své pohledávky budou moci domáhat a budou moci být ze své pohledávky řádně uspokojeni. Věřitel, v případě že se s úspěchem dovolal relativní neúčinnosti právního jednání ve stanovené době, má právo na uspokojení své pohledávky z toho, co takovým neúčinným jednáním ušlo z dlužníkovy majetku. V případě, že je nemožné dojít k uspokojení věřitele touto cestou, přichází na řadu možnost uspokojit věřitelovu pohledávku prostřednictvím odpovídající náhrady.²²¹ V tomto směru by mohl vyvstat výkladový problém, který se týká pojmu „odpovídající náhrada“, jelikož není téměř nikde s jistotou stanoveno, zda se pod tímto pojmem skrývá celá věřitelova pohledávka či nikoli.

²²⁰ DOHNAL, Jakub. Vybrané aktuální otázky odporovatelnosti v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2010, 24, s. 882.

²²¹ Srov.: § 595 NOZ

Změny, které s novou úpravou nastanou, nejsou tedy nijak markantní, ale jsou spíše zaměřené na detailnější propracování dané problematiky. Dle prof. Eliáše nebylo cílem osnovy NOZ rozšíření skutkových podstat týkajících se neúčinnosti právních jednání. Osnova především pojímá relativní bezúčinnost jako doplněk k obecnému pojetí platnosti a je spíše zaměřena na prohloubení a důkladnější zpracování dosavadní právní úpravy.²²²

10. 6 Možnost odstoupení od právního jednání

Možnost odstoupení od smlouvy je jedním z možných následků, které se ovšem týkají pouze konkrétní kategorie právních úkonů, konkrétně smluv. V NOZ je tento specifický právní následek právního jednání upraven v části IV. pod názvem marginální rubriky „Relativní majetková práva“, konkrétně v hlavě I. ve všeobecných ustanoveních o závazcích. V dosavadním znění v ust. § 48 OZ je stanoveno, že možnost odstoupení od smlouvy je stranám umožněno pouze v případě, že je taková možnost stanovena v zákoně nebo že se strany na takové možnosti vzájemně dohodly. Zároveň platí, že právní účinky odstoupení od smlouvy nastávají ex tunc a smlouva se tak od počátku ruší, ledaže by zákon stanovil jinak nebo by se smluvní strany dohodly odlišně. To platí i v úpravě dle obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb. s výjimkou toho, že smlouva zaniká s právními účinky ex nunc.²²³ Nová úprava občanského zákoníku se přiklání ke stejné úpravě, jako je tomu v obchodním zákoníku s tím, že rozlišuje podstatné porušení smlouvy od porušení nepodstatného. Jak sama důvodová zpráva stanoví: „*Návrh ustanovení o odstoupení od smlouvy se inspiroje pojetím obsaženým v platném obchodním zákoníku, bere však zřetel i na standardní zahraniční úpravy. Návrh respektuje autonomii vůle stran, bere však v úvahu i iracionální vyznění normativní úpravy, šetřící jistotu smluvních stran a bránící neúčelnému zmaření smlouvy bez racionálního podkladu.*“²²⁴ Podstatné porušení smlouvy spočívá ve vědomí jedné strany smlouvy o porušení takové povinnosti, bez níž by k uzavření smlouvy druhou stranou smlouvy vůbec nedošlo, jestliže by takové porušení alespoň předvídala.²²⁵ V ostatních případech považuje NOZ porušení smlouvy za nepodstatné. NOZ v § 2004 obecně

²²² ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 264. ISBN 978-80-7208-922-2.

²²³ Srov.: § 349 odst. 1 ObchZ

²²⁴ ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012. s. 788 ISBN 978-80-7208-922-2.

²²⁵ Srov.: § 2002 odst. 1 NOZ

stanoví, že odstoupením od smlouvy se smlouva ruší od počátku, tedy s právními účinky *ex tunc*. Zákon ve svých ustanovení připouští i takové odstoupení od smlouvy, které bude spojeno s právními účinky *ex nunc*. Věřiteli je tedy umožněno odstoupit od smlouvy jen v té části, týkající se nesplněného zbytku plnění a to s právními účinky *ex nunc* za podmínky, že by dlužník splnil svůj dluh jen zčásti.²²⁶ S právními účinky *ex nunc* smlouva zaniká i v případě, zavazuje-li smlouva dlužníka k nepřetržité či k opakované činnosti nebo k postupnému dílčímu plnění. U výše zmíněných případů ovšem současně platí, že jestliže plnění (částečné či dílčí) pro věřitele nepředstavují žádný zásadní význam, může od smlouvy odstoupit s účinky *ex tunc*.²²⁷ Je nutné podotknout, že ačkoli existuje zákonná úprava odstoupení od smlouvy, nemění to nic na tom, že si smluvní strany mohou nakonec stejně smluvit v rámci dispozitivní úpravy jiné právní následky. Co ovšem v nové úpravě již nenalezneme, je možnost odstoupení od jednání, které bylo učiněno v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek, které je alespoň vyváženo v podobě institutu neúměrného zkrácení a lichvy.

²²⁶ Srov.: § 2004 odst. 2 NOZ

²²⁷ Srov.: § 2004 odst. 3 NOZ

11. Úvaha de lege ferenda

V této úvaze bych se ráda vyjádřila k některým skutečnostem, které se týkají nové právní úpravy občanského zákoníku. Z mého pohledu je nová úprava právních jednání a jejich následků přínosem pro občanskoprávní vztahy. Lze z ní rozpoznat snahu o přiblížení se k moderním právním řádům a nastolit nové pojetí soukromoprávních vztahů. Nová právní úprava se odprostila od rigidity, která se týká oblasti právních následků vadných právních úkonů. V této právní oblasti přináší určité odlehčení právním vztahům od přehnaného formalismu, jimiž jsou doposud tyto vztahy zatíženy s tím, že klade důraz na autonomii vůle a smluvní volnost subjektů.

Nový občanský zákoník se vyvaroval dosavadnímu nepřehledného výčtu právních následků spojených s vadnými právními úkony. Pro vadné právní jednání vytvořil pouze dvě kategorie právních následků a to neplatnost a zdánlivé právní jednání. S kategorií zdánlivých právních jednání se tedy setkáváme v OZ nově. Tato kategorie v sobě zahrnuje takové právní jednání, které bylo doposud spojováno s absolutní neplatností, jelikož mu chybí některá z jeho podstatných náležitostí. Doposud se za nicotné resp. za zdánlivé právní úkony považovaly pouze takové úkony, při nichž nedošlo k projevení vůle. Do budoucna tak dochází k rozšíření kategorie zdánlivých jednání, ke kterým však nebude vůbec přihlíženo. Za zdánlivé právní jednání a tudíž právně nerelevantní, bude např. nově považováno jednání s nedostatkem vůle, vážnosti, určitosti a srozumitelnosti. Jen pro srovnání uvádím, že tato kategorie vad právních úkonů byla doposud spojována s neplatnými právními úkony. Shledávám takovou úpravu za poměrně přísnou a určitou satisfakci vnímám v ust. § 553 NOZ, kde mají účastníci právního jednání možnost nesrozumitelný nebo neurčitý projev vůle dodatečně objasnit a tím docílit toho, že právní jednání bude považováno, jakoby od počátku existovalo. Účastníci právního úkonu se tak mohou vyvarovat tomu, aby jejich právní úkon byl považován za zdánlivý a dodatečně jej uvedeným způsobem zhojit. Zhojení se však může týkat pouze takového projevu vůle, který je považován za nesrozumitelný a neurčitý. Upozorňuji zde na možný výkladový problém, který se týká dodatečného zhojení neurčitého projevu vůle. Problém může nastat v pojmu „neurčitosti“ projevu vůle, jelikož ten může představovat buď to, že tu vůle existovala anebo právě naopak, že tu od počátku vůbec nemusela ani být. Proto, jestliže tu neurčitost vůle resp. žádná vůle byla již od počátku, nelze dodatečně zhojit něco, co vlastně ani vůbec neexistovalo.

V nové úpravě lze postrádat definici právního jednání. Pojem „právní úkon“ je nově nahrazen „právním jednáním“, s odkazem na to, že lépe odpovídá projevu člověka, který svoji vůli projevuje především tím, že právně jedná. Argumentum a contrario lze sice dovést, jaké právní jednání by pod tento pojem mohlo spadat, avšak v praxi může vyvstat problém s tím, že bude nově obsahovat i takové skutečnosti, kterou dosavadní zákonná úprava za projev vůle nepovažovala. Souhlasím také s odborníky, že může vyvstat určitý zmatek při určení mezníku mezi tím, jaké jednání, je vůbec považováno za právní a s nímž zákon spojuje určité právní následky a jednáním, které nezpůsobuje žádné právně relevantní následky. Dle mého názoru by tedy bylo vhodnější definici právního jednání do nové úpravy zařadit a vyhnout se tak případným nejasnostem, které by mohly způsobit zvýšení právní nejistoty v občanskoprávních vztazích

Velký posun sledávám v novém posuzování neplatnosti právních jednání. Dosavadní koncepce OZ preferuje absolutní neplatnost právních úkonů a nedává tak stranám právního úkonu prostor pro jejich vůli. Účastníci právních úkonů jsou tak často vystaveni nežádoucím právním následkům, aniž by tento stav mohli zvrátit. Jedná se o pozůstatek totalitní úpravy, která upřednostňovala zájmy státu před zájmy občana. Pro potřeby moderní doby je takové pojetí absolutně nepřijatelné. Do budoucna je potřeba, ponechat iniciativu v rozhodování o skutečnostech, jež jsou obsahem právních jednání na jejich účastnících a dbát na jejich zájmy a individuální potřeby. Z právního hlediska je nepřijatelné, aby stát prostřednictvím zákona nadále v tak velkém rozsahu zasahoval do těchto vztahů. Současná právní úprava následků vadných právních úkonů je nevyhovující a není v souladu s principy, ze kterých vychází moderní právní řády. Na druhou stranu nelze úplně vyloučit jakoukoli regulaci právních jednání ze strany veřejné moci, jelikož by to vedlo k nabezení právní jistoty subjektů občanskoprávních vztahů. Proto ve svých ustanoveních NOZ zajistil takovou regulaci prostřednictvím dvou korektivů. Jedná se o dobré mravy a veřejný pořádek. Nově se tedy absolutní neplatnost právních jednání bude posuzovat podle těchto korektivů. V ust. § 588 NOZ je stanoveno, jaká jednání jsou považována za absolutně neplatná a k nimž soud přihlíží z úřední moci. Dle mého názoru, i když se NOZ chtěl vyvarovat neurčitým právním pojmům, ne zcela se mu to ve všech směrech povedlo. NOZ zmenšil okruh případů, na které se absolutní neplatnost bude v budoucnu vztahovat, avšak pojem dobrých mravů stále představuje široký okruh skutečností, které pod tento pojem mohou spadat. To vlastně může vést k tomu, že právní jednání budou opět často postihována sankcí absolutní neplatnosti, ačkoli na tom strany nebudou mít zájem. Zde si tedy troufám říci,

že by bylo vhodnější, kdyby rozpor s dobrými mravy byl postihován neplatností relativní a iniciativa týkající se neplatnosti by byla ponechána na účastnících daného právního jednání. Pojem veřejný pořádek také neshledávám za zcela vhodný, jelikož se jedná o pojem spadající spíše do práva veřejného a zároveň tedy nekoresponduje s ust. § 1 odst. 1 NOZ, které stanoví, že uplatňování práva soukromého je nezávislé na uplatňování práva veřejného.

Institut odporovatelnosti prodělal v NOZ změnu nejen v novém názvu „relativní neúčinnost“, ale současně rozšířil možnosti ochrany pro věřitele. Na druhou stranu shledávám stále nedokonalou úpravu v případech dokazování úmyslu zkrátit věřitele. Spektrum možností ochrany se sice rozšířilo, ale zároveň ji oslabuje fakt, že to bude opět věřitel, kdo bude nést důkazní břemeno. Ve vztahu věřitele k osobám blízkým dlužníka v nové úpravě není ani přesně dané, kdo v tomto vztahu ponese důkazní břemeno, jelikož došlo k odstranění pojmu „náležitá pečlivost“, kterou osoby blízké musejí doposud prokazovat.

Zastávám názor, že i přes novou úpravu OZ zde stále existuje mnoho oblastí, které je nutné lépe upravit a zamezit také tomu, aby docházelo ke vzájemným rozporům mezi jednotlivými zákonnými ustanoveními. Zároveň chci dodat, že jsem se úplně neztotožnila s novými názvy dosavadních právních institutů, které NOZ obsahuje. Z mého pohledu jsou některé nové pojmy až příliš zastaralé a tudíž i vzdálené, ačkoli vím, že dle názoru prof. Eliáše jsou modifikovány a přizpůsobeny potřebám dnešní doby. Z hlediska zvyku a akceptace nové úpravy to pro právní subjekty zcela jistě nebude trvat pouze několik dnů ani měsíců, nýbrž několik let, než se s novotami úplně ztotožní. Je otázkou, zda bude nová úprava přínosem či spíše vnese do právních vztahů zmatek.

ZÁVĚR

Téma této diplomové práce „Právní následky vadných právních úkonů“ je velice obsáhlé, a proto jsem se snažila nezabíhat do velkých podrobností. V souvislosti na to musím upozornit, že v průběhu zpracování daného tématu, jsem byla nucena původní osnovu o některé body rozšířit. Záměrem této práce je poskytnout jasný, výstižný a ucelený právní výklad o právních následcích vadných právních úkonů, který čtenáři umožní přehled o tomto tématu. Práce zároveň hodnotí současnou právní úpravu této právní oblasti a uvádí důvody, které zákonodárce vedly k přijetí nového občanského zákoníku. V rámci takového výkladu je potřeba nejprve obecně shrnout a objasnit základní právní instituty, které pro lepší pochopení nelze vynechat. Uvědomuji si, že se z velké části zaměřuji na obecný výklad, avšak shledala jsem za potřebné, dát čtenáři do souvislosti jednotlivé právní instituty, které by bez tohoto obecného úvodu ne snadno pochopil.

V úvodních kapitolách se pojednává o tom, jakým způsobem a na základě jakých právních skutečností vznikají občanskoprávní vztahy. Následující kapitoly se zaměřují na konkrétní právní skutečnosti, kterými jsou právní úkony. Práce zpočátku poskytuje obecný výklad o právních úkonech, popisuje jednotlivé druhy právních úkonů, jejich náležitosti, obsah, jejich vady a způsoby jejich zhojení. Postupně se téma posouvá od své obecnosti do detailní analýzy vad právních úkonů a především právních následků těchto vad.

Současná právní úprava následků vadných právních úkonů je pro moderní dobu ve srovnání s jinou kontinentální evropskou právní úpravou nevhodná. Nevhodnost dosavadní právní úpravy spočívá v přehnaném formalismu a omezení autonomie vůle v soukromoprávních vztazích. Omezení vyplývá z možnosti rozsáhlé regulace soukromoprávních vztahů ze strany veřejné moci, která je pozůstatkem socialistické éry. Současná právní úprava prošla několika novelizacemi, ale i přesto ji v mnoha směrech nelze vhodně přizpůsobit požadavkům dnešní doby. V souvislosti s tím, došlo k přijetí nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., který ačkoli je inspirován vládní osnovou občanského zákoníku z roku 1937 a ABGB, vyrovná se moderním evropským úpravám a je flexibilnější pro potřeby dnešní doby. Práce se nadále zaměřuje na stručné nastínění historického vývoje kodifikace soukromého práva na českém území a to až do přijetí nového občanského zákoníku s účinností od 1. 1. 2014. Samotný závěr práce je ponechán komparaci a úvaze *de lege ferenda*, zaměřené na novou právní úpravu

v otázce právních následků vadných právních úkonů. V úvaze jsou vytyčeny konkrétní výhody nové úpravy a kriticky zhodnoceny jednotlivé nedostatky, které mohou v budoucnu činit problém. Pozitiva nové úpravy vycházejí ze skutečnosti, že se jedná o odklon od totalitních přežitků, které omezují soukromoprávní vztahy. Nová koncepce občanského zákoníku napomáhá k novému pojetí postavení jednotlivce, ve smyslu jeho svobody, autonomie vůle a lépe vyhovuje jeho potřebám či zájmům. Zároveň lépe odpovídá moderním evropským právním řádům, které vycházejí z demokratických hodnot. Na druhou stranu je třeba si uvědomit mnoho novot, které nový občanský zákoník přináší. Je tedy otázkou času, jaká úskalí právní praxi nový občanský zákoník přinese, přičemž v tomto směru bude mít dle mého názoru nejvýznamnější roli především judikatura soudů, která napomůže k interpretaci nově zavedených pojmů.

RESUMÉ

The aim of this work is to provide a clear, concise and comprehensive legal interpretation of the legal consequences of defective legal actions which will provide an overview of the topic.

The introductory chapters discuss how and based on what legal circumstances civil relations arise. The thesis focuses on the specific points of law, which are legal acts. The introduction is dedicated to a general interpretation of legal acts, it describes various types of legal acts, their prerequisites, content, their defects and their methods of healing. Gradually, the topic shifts from its generality to the detailed analysis of defects in legal acts and especially the legal consequences of these defects. Following the newly adopted Civil Code No. 89/2012 Coll. the thesis is devoted to the novelties that the new legislation in the aftermath of defects in legal actions has brought. In light of the new rules of civil law, there is also scope for consideration *de lege ferenda*, which is focused on the consequences of defective legal acts.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní odborná literatura

- ELIÁŠ, K., et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník : Velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. I. svazek § 1–487. Praha : Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.
- FIALA, J., et al. *Občanské právo*. 1. Vydání. Praha : ASPI, a.s., 2006. s. 39. ISBN 80-7357-212-5.
- FIALA, J., et al. *Občanské právo hmotné*. Třetí opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-111-9.
- FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanské právo hmotné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-058-1.
- FIALA, J.; KINDL, M. et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073802288.
- FIALA, J.; KINDL, M., et al. *Občanský zákoník : Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2.
- HENDRYCH, D., et al. *Správní právo Obecná část*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 212. ISBN 80-7179-442-2.
- HRUŠÁKOVÁ, M., et al. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 46–51. ISBN 978-80-7400-061-4.
- JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999. s. 209. ISBN 80-7179-225-X.
- JEHLIČKA, O.; ŠVESTKA, J.; ŠKÁROVÁ, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-662-X.
- KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. 5. dotisk. Praha : C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.
- KNAPP, V. *Občanské právo hmotné. Svazek I, díl I*. 1. vydání. Praha : Codex 1995. ISBN 80-85963-01-9.

- KNAPP, V., et al. *Občanské právo hmotné: Svazek I. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha : Codex, 1997. ISBN 80-901683-1-0.
- KNAPP, V. *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-089-3.
- KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J., et al. *Občanské právo hmotné. Díl první : obecná část. 4.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-127-7.
- KRÁLÍK, M. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400400-1.
- ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M., et al. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-354-7.
- ŠVESTKA, J; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1.
- ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M., et al. *Občanský zákoník I, II, 2*. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.

Časopisecká literatura

- DOHNAL, Jakub. Vybrané aktuální otázky odporovatelnosti v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2010, 24
- DVOŘÁK, Bohumil. Rozpor právního jednání se zákonem. *Bulletin advokacie*. 2011, 3
- ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. *Právní rozhledy*. 2008, 1
- ELIÁŠ, Karel. O zákonném předkupním právu spoluvlastníků. *Právní rozhledy*. 2009, 5
- HANDLAR, Jiří. Právní následky porušení smluvní formy právních úkonů v civilním právu de lege lata a de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2010, 18
- KRAMPERA, Jan. Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách. *Bulletin advokacie*. 2009, 1-2
- MALENOVSKÝ, Radek. K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen s jedním z manželů. *Právní rozhledy*. 2008, 20
- MIKEŠ, Jiří.; ŠVESTKA, Jiří. Znovu k zákonnému předkupnímu právu podílových spoluvlastníků. *Právní rozhledy*. 2010, 8

- ROZBORA, Marián. Systém následků vadných soukromoprávních úkonů a jejich vztahy . část I. *Právní fórum*. 2012, 4
- RUBAN, Radek.; KOUKAL, Pavel. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*. 2011, 23
- SALAČ, Jiří. K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 1997, 10
- SALAČ, Jiří. Rozpor s dobrými mravy a zákonným zákazem. *Právní rozhledy*. 2000, 6
- SPÁČIL, Jiří. Vážná vůle jako základní náležitost právního úkonu v právní vědě a v judikatuře. *Právní rozhledy*. 2004, 22
- SPÁČIL, Jiří. Zákonné předkupní právo, darování a směna spoluvlastnického podílu. *Právní rozhledy*. 2009, 11
- TĚGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, 7/8
- TELEC, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2009, 19
- VESELÝ, Jan. Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů? *Právní rozhledy*. 1998, 6

Elektronické zdroje

- ČECHOVÁ, Lucie. *Pravidla při uzavírání cestovní smlouvy a nárok na náhradu škody*. e-LAW.cz [online]. publikováno 27. 6. 2010. [cit. 2012-3-18]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/240-pravidla-pri-uzavirani-cestovni-smlouvy-a-narok-na-nahradu-kody.html>
- HENDRYCH, Dušan, et al. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. beck-online.cz [online]. publikováno 2009 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z : <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpy6bomfrhg33mov2g42k7nzsxa3dborxg643u>
- MACHÁČEK, Filip. *Společný nájem byt – část . I*. epravo.cz [online]. publikováno 24. 11. 2003. [cit.2012-3-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecny-najem-bytu-cast-i-22225.html>
- NEČAS, Petr; POSPÍŠIL, Jiří. *Vládní návrh občanského zákoníku: důvodová zpráva* [online]. publikováno 18. 5. 2011. Praha, 2011, 1170 s. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

- *Nový občanský zákoník : právní jednání, zdánlivé právní jednání.* epravo.cz [online]. publikováno 14. 1. 2013. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-pravni-jednani-zdanlive-pravni-jednani-88266.html>
- *Nový občanský zákoník : relativní neúčinnost právních jednán .* epravo.cz [online]. publikováno 4. 2. 2013 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-relativni-neucinnost-pravnich-jednani-88846.html>
- *Nový občanský zákoník : následky neplatnosti právních jednání.* epravo.cz [online]. publikováno 28.1.2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-nasledky-neplatnosti-pravnich-jednani-88268.html>
- *Nový občanský zákoník : neplatnost právních jednání.* epravo.cz [online]. publikováno 21. 1.2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/efocus/novy-obcansky-zakonik-neplatnost-pravnich-jednani-88267.html>
- *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Občanský zákoník (Česko, 2012)* [online]. c2013 [citováno 2013-03-17]. Dostupný z WWW: [http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ob%C4%8Dansk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk_\(%C4%8Cesko,_2012\)&oldid=9609808](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ob%C4%8Dansk%C3%BD_z%C3%A1kon%C3%ADk_(%C4%8Cesko,_2012)&oldid=9609808)
- *Neopominutelný dědic a jeho nároky.* epravo.cz [online]. publikováno 7. 3. 2002 [cit. 2013-03-1]. Dostupné z : <http://www.epravo.cz/top/clanky/neopomenutelnny-dedic-a-jeho-naroky-15944.html>

Právní předpisy Evropské unie

- Směrnice Rady 90/314/EHS o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy z 13. června 1990
- Směrnice Rady č. 93/13/EHS z 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách

Zákony

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v cestovním ruchu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 526/1990 sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů

Judikatura Soudního dvora Evropské unie

- Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, ve spojených věcech sp.zn. C-240/98 až C-244/98 Murciano Quintero ze dne 27. 6. 2000 (<http://eur-lex.europa.eu>)

Judikatura ČR

- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000
- Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 315/2000 ze dne 20. 2. 2001
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998
- Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 649/05 ze dne 3. 5. 2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 442/2003 ze dne 15. 01. 2004

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 808/2005 ze dne 25. 7. 2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 290/2003 ze dne 12. 8. 2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1760/2007 ze dne 11. 3. 2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 573/2005 ze dne 19. 10. 2006
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 372/2001 ze dne 29. 11. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1549/2000 ze dne 24. 7. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 586/99, ze dne 27. 2. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Cz 32/74 ze dne 16. 8. 1974
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2789/2007 ze dne 13. 9. 2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1787/2007 ze dne 23. 9. 2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 471/99 ze dne 4. 5. 1999
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 739/2005 ze dne 27. 4. 2005
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1367/2007 ze dne 9. 4. 2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1083/2002 ze dne 28. 6. 2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2600/2006 ze dne 30. 4. 2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1336/98 ze dne 22. 8. 1998
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2940/2007 ze dne 20. 1. 2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2987/2000 ze dne 27. 3. 2001

- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1898/99 ze dne 22. 3. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2828/2000 ze dne 1. 2. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 826/2005 ze dne 18. 4. 2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2506/99 ze dne 21. 8. 2000
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1830/2007 ze dne 30. 7. 2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1251/2002 ze dne 19. 12. 2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. R 54/1973 ze dne z 8. 3. 1973
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2408/2007 ze dne 20. 10. 2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 831/2000 ze dne 20. 6. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2474/2000 ze dne 10. 10. 2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 10/66 ze dne 18. 5. 1966
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Cz 43/88 ze dne 30. 6. 1988
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2127/2000 ze dne 12. 9. 2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1221/2001 ze dne 16. 8. 2001
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 350/2000 ze dne 30. 5. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3039/2007 ze dne 2. 6. 2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 955/2005 ze dne 2. 6. 2005

- Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 2474/2003 ze dne 1. 11. 2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 1703/96 ze dne 27. 5. 1999
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2285/2000 ze dne 22. 6. 2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 955/2005 ze dne 2. 6. 2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 653/2006 ze dne 26. 9. 2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 653/2006 ze dne 26. 9. 2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1912/2000 ze dne 23. 5. 2001
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 838/2006 ze dne 19. 4. 2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2139/2000 ze dne 29. 5. 2001
- Rozsudek Vrchního soudu sp. zn. 3 Cdo 47/92 ze dne 5. 3. 1993
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 12 Co 154/2003 ze dne 18. 11. 2005
- Rozsudek Krajského soud v Hradci Králové sp. zn. 14 Co 512/94 ze dne 7. 12. 1994

Ostatní zdroje

- HERTLOVÁ, Marcela. Následky vadných právních úkonů. 2010, Plzeň. 90 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.
- HRABÍKOVÁ, Milena. Následky vadných právních úkonů. 2011, Plzeň. 93 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni